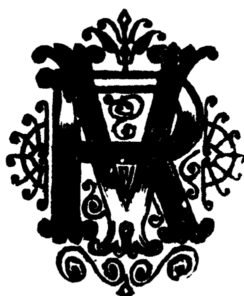
శ్రీరస్తు.

కావ్యాలంకారసంగ్రహము

అను నామాంతరముగల

నరసభూపాలీయము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచేఁ

ప్రకటితము.

1920

Printed by
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the "VAVILLA" PRESS,
Madras.—1920

కావ్యాలంకార సంగ్రహ మనునామాంతరమున నలరు నీ నరసభూపాలీయ మనునలంకారగ్రంథమును దెలుఁగున రచియించినమూర్తికవి లక్షణకవులలో నొకఁడు. విద్యానాథుఁడు సంస్కృతమున వ్రాసినప్రతాపరుద్రీయ మనునలంకారశాస్త్రము నీతఁడు పద్యకావ్యముగా వ్రాసెను. విద్యానాథుఁడు కృతిపతినామధేయాంకితముగ లక్ష్యభాగమును వ్రాసినట్లే యీభట్టుమూర్తియుఁ గృతిపతి యగునరసభూపాలుని పేరట లక్ష్యభాగమును వ్రాసియున్నాఁడు. సంస్కృతమున విద్యానాథునికవిత్వమెంతశ్లాఘాపాత్రమో ఆంధ్రమున నీతనికవిత్వము నంతశ్లాఘింపఁదగిన దని చెప్పుటకావంతయు సందియములేదు. వసుచరిత్రము లోనగుగ్రంథములు వ్రాసినరామరాజభూషణుఁడే యీమూర్తికవి యని కొందఱును, కాదని కొందఱును వాదింతురు. నిష్పక్షపాతబుద్ధితోఁ బరిశీలింప వీరిరువురకవిత్వ మేకరీతిగనే యున్నదని తోఁచెడిని. వీరిచరిత్రవిషయ మిచ్చట పెంచి వ్రాయఁబూనుకొనము. అవిషయమును నిర్ణయించు గ్రంథములు వేఱు. మాపని యదికాదు. గ్రంథమును గూర్చిమాత్రము వ్రాయుపని మాదైయున్నది. ఇప్పనిని జేయఁబూని శాఖాచంక్రమణముగాఁ గవికాలము మొదలగు వానిని నిర్ణయింపఁబోవుట "నీవీబంధనవేళాయాం వస్త్రమూల్యపరీక్షణమ్" అను న్యాయము ననుసరించినట్లై యగును. కాఁబట్టి చరిత్రగ్రంథకర్తల శాభాగమును వదలితిమి.

ఇమ్మహాకవి కవిత్వ మసమానమై, యమృతముంబోలి కవివిబుధజీవనాధారమై, హృదయంగమమై చెన్నారుచున్నది. నిఘంటువులఁ జెంత నునిచికొని యొక్కొక్కపదమునే యేర్చికూర్చినకవిత్వము వలెఁగాక యీతని కవితాధార దివిజగంగాప్రవాహముంబోలి యనివార్యవిజృంభణము గలదియై పెంపొందుచున్నది.

భారత భాగవత రామాయణాదులు చరిత్రముతో సంబంధించినగ్రంథములు. అట్టి గ్రంథములయందుఁ గవి పలుపోకలం బోవచ్చును. ఈగ్రంథ మట్టిదికాదు. అలంకారశాస్త్రము గావున స్వేచ్ఛగా స్వకపోలకల్పనలఁ జేర్చుట కవకాశ మీయదు. అట్లయ్యును గ్రంథమును రసవంతముగను, మృదుపదసంఘటితముగను జెప్పి తనకవితామహిమను జూపియున్నాఁడు. కవియే తనకవితామహిమను గూర్చి యిట్లు వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

"స. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమార,తయు మాఘుశైత్యంబు దండిసమత
యలమయూరుసువర్ణకలన చోరునియర్థ, సంగ్రహమ్మును మురారిశయ్యానేర్పు

సోముప్రసాదంబు సోమయాజులనియ, మంబు భాస్కరునిసత్కారఘటన
శ్రీనాథునిపదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి, యమరేశ్వరునిసహాప్రముఖదృష్టి
తే. నీకఁ గల దటుగాన ననేకవదన, సదనసంచారఖేదంబు నడలుపఱచి
భారతీదేవి నీజిహ్వఁ బాగుకొనియె, మూర్తికవిచంద్ర విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర."

ఇది యతిశయోక్తి యని తలంపరాదు. చెప్పినట్లు చేయుట సామాన్యముగ నందఱకు నలవిగానిపనియే కాని యీతఁ డట్లుచేయఁజాలినవాఁ డని సులభముగఁ దోఁచును.

అప్పకవీయాది లక్షణగ్రంథము లొప్పని రేఫద్వయమైత్రి, యిత్వసంధులు మొదలగువానిని అచ్చటచ్చట నీకవి యుపయోగించి యున్నాఁడు.

రేఫద్వయమైత్రికి.

"వేఱవివరింప నేల బంగారమునకుఁ, జటులసౌరభ్యలహరి యబ్బుటయకాద."

"శా. శ్రీరంగప్రభుతిమ్మశౌరి భుజకాక్షేయంబుచేనాజుల
స్వైరారాతులఁ ద్రుంప నాక్షితిపతుల్వేవేగ మార్తాండునిం
దూఱందూఱఁ దదీయమండలసముద్భూతవ్రణశ్రేణికి
స్నరంధ్రావిధచూర్ణభాతిఁ దగుఁ నెంతేఁ దచ్చమూరేణువుల్."

ఇంక నీకవి కవితాశక్తినిగుఱించి కొంచెము వ్రాసెదము. ఈమూర్తికవికి నతిశయోక్తి క్రమాలంకారాదులు మంచినీళ్లప్రాయములు.

ఈక్రిందియుదాహరణము లీవిషయమును దేటపఱచును.

క్రమాలంకారము.

"సీ. కమలాప్త కమలాప్త కమలాప్తసన్నిభుం, డేవిభుండు రుచి ప్రభావ దయల
గోరాజగోరాజగోరాజసంకాశుఁ, డేరాజు మతి భోగ గౌరవముల
హరిపుత్త్ర హరిపుత్త్ర హరిపుత్త్ర సదృశుఁడే, ధన్యుండు జయ రూప దానవిధుల
నాగారి నాగారి నాగారికల్పుఁ డే, మేటి ప్రాభవ వేగ పాటవముల
తే. నతఁడుసువిచారుఁడవికారుఁడనఘుఁడలఘుఁ, డప్రమేయుఁడజయ్యుఁడతిప్రతాపుఁ
డప్రతీపుఁ డనేకలోకాభివంద్య, చరితుఁ డింపొందు వల్లభక్ష్మావరుండు."

అతిశయోక్తి.

"ఉ. భూనుతశౌర్యుఁ డోబనృపపుంగవుఁ డుగ్రరణోర్వి భీమబా
హానిశితాసిధార ఘనతాహితకోటియుదస్తహస్తము

ట్వాని హరింపఁ దద్గళితభూరిసమున్నతఖడ్గము ల్వర
స్థానము చేసిన ట్లమరు సారెకు వారికి నూర్ధ్వయాత్రకున్."

అద్భుతకల్పన.

"సీ. బలఘాతధూళిచేఁ బందిళ్ళు సమకట్టి, యహితరక్తము కలయంపి చల్లి
నవయశోరుచివితానవితానములు గట్టి, వివిధవాద్యధ్వను లెల్లయఁ జేసి
విమతాస్థిపటలచూర్ణముల ముగ్గులు పెట్టి, ద్విజపరంపరలకు విం దొనర్చి
దళితారికుంభిముక్తాఫలంబుల నేస, చల్లి ప్రతాపాగ్ని సాక్షి గాఁగ
తే. మెఱయు నేరాజు విజయలక్ష్మీవివాహ, విదితసన్నాహుఁడై యతఁ డగురుగుండె
పిటికికండయు లేనిగభీరఘోర, రణజయోత్సాహి పానెమరామవిభుఁడు."

"చ. చకచక మించుసింగనృపచంద్రునిశాతకృపాణవల్లిలోఁ
బ్రకటవిరోధియోధరథభద్రగజాశ్వవరూథినీకదం
బకములు గానవచ్చు సులభప్రతిబింబితమూర్తులై మహా
జికలితసాధ్వసోదయముచే నసిగర్భముఁ జొచ్చెనో యనన్."

నిరుపమానశ్లేష.

"సీ. ఖరదూషణాఖర్వగర్వనిర్వాపణం, బాజి నెవ్వానిసాయకనికాయ
మధికతారావరాహంకారవారణో, ద్వేల మెవ్వనియశోవిమలశోభ
వివిధారికామినీవిఘటనాటోప మే,యవనీశురోపారుణాక్షీ రేఖ
పౌలస్త్యనిరసనప్రౌఢిమాఢౌకితం, బే రాజుచారిత్రచారుభూతి
తే. యతఁడు కలియుగనవ్యరామావతార, చారుతాసార్థనామప్రచారుఁ డగుచు
వెలయు బ్రహ్మాండపేటికావితతకీర్తి, ధనుఁడు శ్రీరంగవిభురామధరణిధవుఁడు

అనన్యసాధ్యమగుశైలి.

"సీ. వనజారికళలచేఁ దనివి నొందించిన, నిలఖేచరుఁడు ప్రాణమిత్త్రు ననిన
వనదంబు తనదుజీవన మెల్ల నొసఁగిన, నెమ్మేను శిబికోసికా మ్మటన్న
నిగిమాని నేసొమ్ము లిచ్చిన సురమణి, మిన్నంది తలఁపులో మెలఁగు చున్నఁ
జేరి పాదము బలి శిరసావహించినఁ, బాథోధి దానెంత భంగపడిన
తే. వారి నెవ్వారిఁ గా దని వసుధ నౌర, నిక్కముగఁ గీర్తికామిని నీకుఁ దక్క
నిదు వైదగ్ధ్యగుణము వర్ణింపఁదరమె, నరసుతాటోప తొరగంటినరసభూప."

ఇట్లు చూపఁబూనిన గ్రంథమంతయు వ్రాయున ట్లగును. కావున స్థాలీపులాక న్యాయము ననుసరించి కొన్ని చూపితిమి.

జటప్రోలు సంస్థానములోని యాస్థాన లగు పండితు బ్రహ్మశ్రీ వెల్లాల సదాశివ శాస్త్రులవా రిందలిమూఁడవయాశ్వాసమునకు బాగుగా విమర్శించి విశేషములు పెక్కు చేరిచి విపులముగా వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. అందచ్చటచ్చట లక్షణపద్యములలోని లోపములఁ గనిపట్టి సవరణలు చేసియున్నారు. ఆ సవరణ లిందు దిగువునఁ బొందు పఱుపఁబడియున్నవి. వారి సవరణలను మే మిం దుపయోగించు కొన్నందులకు, ఆంధ్రభాషాప్రపంచమున కావ్యాఖ్యానముచే శ్రీ శాస్త్రులవారు గావించిన మహోపకారమునకును వారి కనేకవందనము లొనరించుచున్నారము.

మొదటికూర్పునందుఁ బ్రమాదవశంబునఁ బడిన తప్పులు దిద్ది యీకూర్పున నీగ్రంథరత్నమును నలంకరించితిమి. ఇందేమేని పొరపాటు లుండవచ్చును. వాని నిఁక మీఁద ముద్రించునపుడు సవరించుకొందు మని సరసమతులకు విన్నవించుచున్నాము.

నిందతు నందతు వా సన్నసూయు రనసూయు రత్ర కిం తేన,
యత్స్నానసగమనాయై వేదం మమ తు పాథేయమ్.

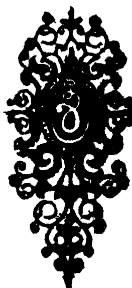
చెన్నపురి.
18-5-18

ఇట్లు,
వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

శ్రీరస్తు.

నరసభూపాలీయము

కావ్యాలంకార సంగ్రహము.

గ్రంథాదికృత్యములు.

లీలావతి దా నురోమణిసభా సింహాసనత్కౌస్తుభా
వేలాభా ప్రతిబింబితాంగి యయిన న్వే ల్లోకృతం దాల్చినాఁ
డౌలే యంచుఁ దలంచునో యన యమం దానందుఁ డై లక్ష్మి నే
వేళం గౌఁగిటఁ జేర్చుశౌరి నరసోర్వీనాథునిం బ్రోచుతన్. 1

సీ. ఏలేమ కడలిరాచూలి యౌ పెటిఁగించుఁ, గలితవళీతరంగములరంగు
ఏమానినీరత్న మిందుసోదరి యౌటఁ, బ్రకటించుమొగముపోలిక తెఱంగు
ఏతన్వి కందర్పమాత యౌ పెటిఁగించుఁ, గరగృహీతాంభోజకాండకలన
ఏసాధ్వి దనుజారియిల్లా లవుటఁ దెల్పు, నలి వినీలాబ్జజిన్నయనగరిమ
తే. యట్టి శ్రీదేవి సుకవివాగమృతదంబు, నఖిలభువనోన్నతము నైనయాబలేంద్ర
నరసవిభుమందిరం బాత్మశరణమనుచు,నుండి యేకాలమును బాయకుండుఁగాత. 2

చ. పలుకులకొమ్మ నెమ్మొగముఁ బార్వణచంద్రునిఁ గాఁ దలంచి యు
జ్జ్వలనిజభద్రపీఠజలజంబు నిమీలిత మౌనో యంచు నే
ర్పలవడ భారతీవనిత నాత్మముఖంబులలోన దాల్చుచుం
దెలుఁగువిధాత యోబయనృసింహున కిచ్చుఁ జిరాయురున్నతుల్. 3

సీ. ఒకటి యక్షరవిలాసోల్లాసమున మించ, నొకటి తాళప్రౌఢి నుల్లసిల్ల
నొక్కటి నారికేళోన్నతిఁ దాల్ప నొక్కటి గోస్తనీగుచ్ఛకలనఁ దనర
నొకటి సువృత్తభావోన్మేష మొంద నొక్కటి వల్లకీతుంబికలనఁ దెలుఁగ
నొకటి భారవిశేషయుక్తిఁ బెంపొంద నొక్కటి గిరీశమతానుకారి గాఁగ
తే. వసమసాహిత్యసంగీతరసము లెసఁగు, గుబ్బపాలిండ్లు దాల్చుపల్కులవెలంది
సరసగుణహారు నోబయనరసధీరు, నవ్యకృతినాయకునిఁ గా నొనర్చుఁగాత. 4

శా. గంగం దాల్చితి వుత్తమాంగమున నక్షైకోలు గావించి త
ద్ధాంగీకారమునం బురంధ్రి నిను వామాంగంబునం దాల్పనే

శృంగారోన్నతిఁ జూడు మంచు గిరిజ స్వీర్షాపగాబింబిత
స్వాంగానందితఁ జేయుశంభుఁడు నృసింహాధీశ్వరుం బ్రోవుతన్. 5

చ. అరుదుగ వామభాగలలనాకలనాచలనాత్ముఁ డైనయా
హరు గుఱుఁ గాంచి తానును దదాకృతి యాగతి నేకదంతుఁడై
కరికరిణీగుణంబులు మొగంబునఁ దాల్చి జగంబు లేలునాం
తరకరుణాసనాథు గణనాథు మరుద్గణనాథుఁ గొల్చెదన్. 6

సీ. తనయాస్యగహ్వరంబునకు ఖద్యోతజృం,భణము ఖద్యోతజృంభణము గాఁగ
దనకరాంభోజాతమున కలగంధమా,దన మొకగంధమాదనము గాఁగఁ
దనశౌర్యహార్యక్షమునకు మైరావణ,స్ఫురణ మైరావణస్ఫురణ గాఁగఁ
దనవాలదంభోళి కెనయుకర్బురగోత్ర,గరిమ కర్బురగోత్రగరిమ గాఁగ
తే. వఱలురామానుజన్మజీవప్రదాన, ధుర్యపర్యాయధాత మేదురవిరోధి
బలపయోధివిలంఘనప్రబలశక్తి, యోబయ నృసింహభూభర్త కొసఁగుఁగాత. 7

సీ. ఎవ్వాఁడు మొదలఁ దా నిలకు భారతి డించెఁ, దగ భగీరథుఁ డభ్రతటినిఁ బోలె
భ్రమరకీటన్యాయభాతి నేకవిరాజు, వాగ్దేవి దాన యై వన్నె కెక్క
వరవృత్తములు మాని వాణి యెవ్వానికై, వలచి నానాశ్లేషములకుఁ జిక్క
నెవ్వానివాఙ్మాత్ర మినుని ధాత్రికిఁ దెచ్చి, పేర్మితోఁ గరము లర్పించుకొనియె
తే. వట్టిమహిమాధికులఁ గొల్చి యఖిలమునివ
చోనుపమశక్తిభృతపురాణార్థవితతు
లనుఁగుఁదెనుఁగ నుభవ్యదివ్యాంజనమునఁ
గనుఁగొనఁగఁ జేయునంధ్రసత్కవులఁ దలఁచి. 8

సీ. ఏమహాత్ములు గల్గ భూమీశసభలలోఁ, గవులకు నధికవిఖ్యాతి గల్గె
నేకృతార్థులు గల్గ నెల్లపామరులకు, గణన మీరుప్రబంధకములు గల్గె
నేవాఙ్నిధులు గల్గ నిరవొందురసికుల, కమితలీలావినోదములు గల్గె
నేప్రవీణులు గల్గ నిల నలంకృతికృతో,ద్యములకు దోషలక్ష్యములు గల్గె
తే. నేదయాళులు బుధవచోహేతిచకిత, విసరదపశబ్దభరణలాలసముఖాబ్జు
లట్టినిఖిలోపకారధీరాత్ములయిన, సకలకవిధూర్వహులకు నంజలి యొనర్తు. 9

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రారిప్సితగ్రంథనిర్విఘ్నపరిసమాప్తిసంప్రదాయావిచ్ఛేదలక్షణ
నిబంధనంబు గా నిఖిలాభీష్టదేవతానమస్కరణంబును, సుకవిబహూకరణంబును,
కుకవినిరాకరణంబును, గావించి, యుదంచితవిరించిసంచితప్రపంచచరదభంగ
బుధపుంగవహృదయంగమంబును, గంభీరరససముజ్జృంభితకవితాంభోధితరణ
కరణప్రగుణోపకరణపరిణతతరణిప్రకాండంబు, నశేషగుణదోషవిశేషదుర్వారనిర

క్షీరవివేచనోచితప్రశంసితహంసాయమాన ప్రతిమానబంధంబు సగుణోక్తప్రబంధంబు నివర్తింపఁ బూనియున్నసమయంబున. 10

సీ. లలితాకలంకకలాకలాపంబున, నేరాజు రేరాజు నేవగించి
భూభారభరణలీలాభిముఖ్యంబున, నేమేటి తామేటి నెగ్గులాడుఁ
జతురభాషామహీషావిశేషావాప్తి, నేభోగి యాభోగి నిసడించు
శరణాగతగణాతిభరణాధికగుణాప్తి, నేశౌరి యాశౌరి నేపు నూపు
తే. నతఁడు రిపురాడఖర్వగర్వాంధకార, గంధనిర్గంధనాంభోజబంధుబంధు
బంధురావార్యశౌర్యధురంధరుండు, సరసగుణహారుఁ డోబయనరసఘనుఁడు. 11

వ. వెండియుం బ్రచండభుజాదండతాండవమండలాగ్రఖండితారాతిమండలుండును నఖండ నవఖండపృథ్వీమండలధురాభరణపరాభూత ఖండపరశుకుండలుండును నజాండకరండ పిచండిలయశఃపూగకర్పూరహాసుండును సరస్వతీమనోభండారచౌర్యకారుండును సమరసమయసముజ్జృంభితజంభారిదోస్స్తంభ సముత్తంభిత దంభోళి ధారావిదారితమహాభీలశైలాళివిశాలరవకోలాహల లీలాహళహళికా సమారంభ సుభగంభావుకగంభీర విజయభేరీ భయంకరభాంకారసంకరసముట్టంకిత దిగ్విటంకుండును నక్షుద్రతరసురక్షోభకరమదోన్మత్తరక్షోన్నతరక్షోవరక్షోవిక్షోదవిచక్షణాక్షీణనృహర్యక్షరూక్షపక్షిణీధవదాశుశుక్షణిక్షణసముత్క్షిప్త కీలాకరాళావిచ్ఛిన్నాచ్ఛచ్ఛాయాచ్ఛటాపటిమఘటనచటుల ప్రతాపవైభవుండును నుభయరగండగండభేరుండాదిబిరుదామందసందీపిత ప్రాభవుండును నసాధారణ మేధావిదారిత వేధోమేధోపబోధనిర్నిరోధమధురమధురసావధీరణ సమగ్ర వాగ్గ్రిధవధన సుధీజనగృహద్వార నిర్నిద్రభద్రవారణఘటావికటకటకటాహతట పతదనూనదానాంభోఝరీపరిమళ పరిలబ్ధిలుబ్ధలబ్ధామోదమధుర భృంగీతరంగితభంగీ ప్రసంగత ప్రసంగాంగీకృత నిరంతర దిగంతర విశ్రాంత విశ్రాణనజయావకుండును గుళికసుతకులజలధిజైవాతృకుండును నానావిధఖానాధిక సేనాంబునిధానా నుపమానాహవమానామితామోఘవైఖరీ పరీతబరీదసపాద సప్తాంగహారుండును భోజరాజవంశసంభవుండును లక్కాంబాగర్భపావనుండును బరమభాగవతసంభావనుండును నోబభూపాలపుత్రవరుండును గడిదుర్గస్థాపనాచార్యుండును సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుండును నగునృసింహక్షితీంద్రుం డొక్కనాఁడు రుచిరగుచిశుచితావిశేషదూషితోషర్బుధులు బుధులు సరస్వతీప్రవాహ సంతతవిహారమాణమహాకవులు కవులజిహ్వాజిహ్వారంగనృత్యదుత్తుంగగైర్వాణ వాణీప్రాకృతశౌరసేన్యపభ్రంశపైశాచికామాగధులు మాగధులు నటనజితమహానటులు నటులు వరయౌవనసౌందర్యవసతులు సతులు నయవినయసౌజన్యులు రాజన్యు లవధీరిత సురరాజమంత్రులు మంత్రులు ప్రబలబలోద్భటులు భటులు పురోహి

తులు హితులు పౌరాణికులు వైణికులు గాయకులు గణికులు నాదిగాఁ గలనిఖిల
నియోగిజనంబులు బలసి కొలువ మణిమయాస్థానమధ్యభద్రాసనంబున సుధర్మాసీ
నుం డగుశునాసీరుచందంబున నందంబుగాఁ గొలువుండి యప్పుడు. 12

సీ. శతలేఖినీపద్యసంధానధౌరేయు, ఘటికాశతగ్రంథకరణధుర్యు
నాశుప్రబంధబంధాభిజ్ఞు నోష్ఠ్యని,రోష్ఠ్యజ్ఞు నచలజిహ్వోక్తినిపుణుఁ
దత్సమభాషావితానజ్ఞు బహుపద్య, సాధితవ్యస్తాక్షరీధురీణు
నేకసంధోచితశ్లోకభాషాకృత్య,చతురునోష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరజ్ఞు
తే. నమితయమకాశుధీప్రబంధాంకసింగ, రాజసుతతిమ్మరాజపుత్త్రప్రసిద్ధ
సరసవేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రు, నను బుధవిధేయు శుభమూర్తినామధేయు.

క. కనుఁగొని దయామరందము, కనుఁదమ్ములఁ గ్రమ్మ నుచితగౌరవలీలా
ఘనతరగభీరభాషల, ననియె న్నరసింహుఁ డభినవానందములోన్. 14

సీ. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమార,తయు మాఘుశైత్యంబు దండిసమత
యలమయూరునువర్ణకలన చోరునియర్థ, సంగ్రహమ్ము మురారిశయ్యానేర్పు
సోముప్రసాదంబు సోమయాజులనియ,మంబు భాస్కరునిసన్మార్గఘటన
శ్రీనాథునిపదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి, యమరేశ్వరునిసహస్రముఖదృష్టి
తే. నీక కల దటుగాన ననేకవదన, సదనసంచారఖేదంబు సడలుపఱిచి
భారతీదేవి నీజిహ్వఁ బాదుకొనియె, మూర్తికవిచంద్ర విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర. 15

ఉ. కావున నీయుదగ్రమతిగౌరవయోగ్యనిరూపణంబుగా
నీ వొనరింపఁ బూనినయనేకమహాకవివాఙ్మయోపకా
రావహమైనకావ్యము మదంకితమై వెలయంగఁ జేయుము
ర్వీవలయప్రసిద్ధబుధవిస్మయదానధురంధరంబుగన్. 16

వ. అని సబహుమానంబుగాఁ గర్పూరతాంబూలజాంబూనదాంబరాభరణచ్ఛత్త్రచా
మరాందోళికాచతురంతయానాగ్రహారాది ప్రదానంబుల బహూకరించుటయు
నేను నానందకందళితతరంగితాంతరంగుండనై. 17

సీ. నిజరూపమునకు వన్నియ దెచ్చు వేఱొక్క, బెళుకొందు ధ్వని హీరకళిక లమర
ఛాయాంతరాలక్ష్యసహజతేజము లైన, లక్షణవైదూర్యలక్ష్మ లలర
రతులతోఁ దులఁదూఁగు రమణీయరసవిశే,షములను గారుత్మతములు మెఱయ
గురుసువర్ణగుణైకగుంభితస్థితిఁ దాల్చు, నాయకనాయకోన్నతులు సెలఁగ
తే. నిల నలంకారనికరంబు లిరవుకొలిపి, కమలభవగేహినీపరిష్కరణకరణ
యోగ్యములుగా నొనర్చినభాగ్యనిధుల, భామహాదుల ననిశంబు ప్రస్తుతించి. 18

క. వారిప్రసాదమున నలం, కారము ధ్వని లక్షణాధికారరసాలం
కారము నొనర్తు నాంధ్రవ, చోరచనచమత్క్రియాభిశోభితమగు నై. 19

తే. అసదృశరసప్రధానశబ్దార్థములును, రీతులును వృత్తులును నలంకృతులు గుణము
లాది యగులక్షణంబుల నలరఁ గావ్య, సరణి యందు రలంకారసారవిదులు. 20

క. ఈకావ్యలక్షణంబు ల, నేకులు దొల్లింటిపెద్ద లేర్పఱిచిన సు
శ్లోకనృపచరితనుతి దీ, ప్తాకలనయు నభినవాంధ్రకవితయు నగుటన్. 21

వ. ఏతత్ప్రబంధబంధురావ్యాజ కావ్యాలాప లక్షణ కృతక్షణ ప్రసంగ సంగ్రహణ
నిర్వహణకృత్యంబున నిత్యంబు నత్యంతకృతావసరుండ నై.

క. బంధురతరప్రబంధుల, బంధముల కనంతకీర్తిభాగ్యప్రదధా
రంధర్యగ్రంథిలము వ, సుంధరననవద్య రమణసుగుణస్తనముల్. 28

సీ. రామాయణాదికగ్రంథంబు లనవద్య, నేతృవర్ణనల నెన్నిక కెక్కె
వైశేషికాదినానాశాస్త్రములు శివ, ప్రతిపాదనమున సన్నుతి వహించె
సంధ్యాదిమంత్రము ల్పరమేశ్వర నామ,జపసాధనత ననశ్వరము లయ్యెఁ
బలుకు లొండొంటికిఁ బ్రామిన్కులును బర, బ్రహ్మగోచరములై ప్రణుతిఁ గాంచె

తే. ననినఁ గావ్యం బమేయనాయకవికస్వ, రస్వరూపనిరూపణభ్రాజి యగుట
వేర వివరింప నేల బంగారమునకుఁ, జటులసౌరభ్యలహరి యబ్బుటయ కాదె. 24

శా. వేదంబుల్ నృపశాసనంబులు సుహృద్విజ్ఞాపనంబు ల్పురా
ణాదిగ్రంథము లంగనాజనవిలాసాలాపలీలాసమ
ప్రాదుర్భావము లౌర కావ్యములు కర్తవ్యోపదేశక్రియా
వాదప్రక్రియ లెన్నఁ గావ్యమహిమ ల్వర్ణింపఁగా శక్యమే. 25

మ. పరమజ్ఞానలతాలవాలము జగత్ప్రఖ్యాతవిఖ్యాతసా
గరచంద్రోదయ మిష్టసంఘటనరేఖా దివ్యధేనూత్తమం
బురుకార్పణ్యదశానిశాదినముఖం బుద్వేలనిర్వాణభ
వ్యరసాస్వాదరసాయనం బనినఁ గావ్యం బెన్న సామాన్యమే. 26

క. కావున నేవంవిధసుగు, ణావాసం బైన కావ్యము లరుదు నవర
త్నావేలహారవల్లిక, కై వడి ననవద్యనాయకభ్రాజితమై. 27

మ. అని యూహించి మదీయసంఘటిత కావ్యాలంక్రియాసంగ్రహం
బనఘం బై వెలుఁ గొందకున్నె రవివంశాధీశ్వరుం డౌ నృసిం
హనృపాలాగ్రణికీర్తివర్ణనముచే నాశాంతవిశ్రాంతపా
వనమౌఁ గావున నందు నాయకమహావంశంబు వర్ణించెదన్. 28

నాయకవంశవర్ణనము.

సీ. శ్రీమించు పద్మినీభామామణికి నుండు, నిరతసంసారవార్నిధికిఁ దరణి
త్రిజగతీసజ్జనశ్రేణికి మిత్త్రుండు, బహుళతమోవనికి విభావసుండు
సమదమందేహదేహములకుఁ దపనుండు, చతురాగమార్థసంతతికి సవిత
సకలచోరపరంపరకు సహస్రకరుండు, వినతలోకవితానమునకు ద్యుమణి
తే. హరిహరవిరించిముఖదేవతానుభావ, ఘనతరస్వర్ణకారు లొక్కటియ కాఁగఁ
గరఁగికూర్చినయపరంజికడ్డి యనఁగ, సూర్యుఁడిరవొందుఁదేజోనివార్యుఁడగుచు.

క. ఆతనికి వైవస్వతమను, వతనికి నిక్ష్వాకునృపతి యతనికిఁ గుక్షి
క్షితిపతి యతఁడు వికుక్షిం, బ్రతాపఘనిఁ గనియె నతఁడు బాణునిఁ గనియెన్. 30

సీ. అనరణ్యుఁడతనికా యనఘుఁడుపృథుఁ గాంచెఁ, బృథుఁడు త్రిశంకుధాత్రీంద్రుఁ గనియె
నతనికి దుంధుమారాభిఖ్యుఁ డతనికి, మాంధాత యతఁడు సుసంధిఁ గాంచె
నతనికి ధ్రువసంధి యతనికి భరతుఁ డా, ధన్యున కసితుఁ డాతనికి సగరుఁ
డతనికి నసమంజుఁ డతఁ డంశుమంతునిఁ, గనియె దిలీపుఁ డాతనిసుపుత్త్రుఁ
తే. డతఁడు గాంచె భగీరథు నాత్మవంశ, పావనుని నాతనికిఁ గకుత్స్థావనీశుఁ
డతఁడురఘుఁగాంచెఁ గనియె నాక్షితితలైక, పతిసునాభాగునతఁడునాభాగుగాంచె.

చ. అతనికి నంబరీషుఁ డయుతాయువు తత్సుతుఁ డవ్వసుంధరా
పతి గనియె న్మహాత్ము ఋతుపర్ణు నతండును సత్యకాము నా
తత బలుఁగాంచె నాతఁడు సుదాసునిఁ గాంచెఁ దదీయుఁ డస్త్రకుం
డతనికి మూలకుం డతని కాశతసంఖ్యరథుండు వెండియున్. 32

క. ఘనుఁ డతఁ డైలబిలేంద్రునిఁ, గనియెం బృథుధర్మవిభునిఁ గనియె నతఁ డతం
డును విశ్వమహునిఁ గనియెం, గనియె న్ఖట్వాంగు నతఁడు గాంభీర్యనిధిన్. 33

సీ. భవ్యుఁ డాతఁడు దీర్ఘబాహునిఁ గనియె నా, తఁడుగాంచె రఘువు నాతనికిఁ గలిగెఁ
బురుపాదుఁ డతనికిఁ బొడమెఁ గల్మాషపా, దుఁడు తత్సుతుఁడుశంఖనుఁడుసుదర్శ
నుఁడు దత్తనూజుఁ డాతఁడు గాంచె నగ్నివర్ణమహీశు నతఁడు శీఘ్రగునిఁ బడసె
నతనికి మరుఁడు దదాత్మజుఁడు శుకుఁ డా, తని కంబరీషుఁ డాతనికి నహుషుఁ
తే. డతనికి యయాతి నాభాగుఁ డతని కతని, కజుఁడు దశరథుఁ డతనికి నతనికొదవె
రామభద్రుఁడు దద్వంశరత్నమయ్యె, సారిది గలివేళఁ గలికాలచోళవిభుఁడు. 34

సీ. ఏరాజువివిధపుష్పారాధనమున గం, గాధరుతలమీఁది కొంచు మాసె
నేరాజుదివ్యాన్నసారార్పణంబున, శితికంఠుమెడ నున్న చేఁదు మాసె

నేరాజు రణోర్విపహారానుభవభూతి, రుద్రు నెమ్ములదండ రోఁత మానె
నేరాజు కాంచనాగారరచనకేళి, భవునకు గిరు లెక్కపాటు మానె
తే. జలధి దేవేరిఁ గావేరి జనులు నూడ్చ, కుండ నాచ్ఛాదన మొనర్చె నోఱపు మెఱయ
నుభయతటములఁ దరుపఙ్క్తులనిచె నేన్న, పాలుఁ డతఁ డొప్పుఁ గరికాలచోళవిభుఁడు

చ. అతఁడు మహాదిగంతవిజయం బొనరించి సురాద్రియాల ను
న్నతనిజమీనలాంఛన మొనర్చుటకై గిరిరాజుఁ ద్రిప్ప వి
ప్రతిమతదీయదోర్వ్యగభర భ్రమితాచలశృంగసంగతా
మితజనరూఢి నేఁడును భ్రమించుఁ దదగ్రగతిన్ గ్రహావళుల్. 36

తే. శ్రీలఁ జెలువొందు నాకలికాలచోళ, కుంభిని నాఘుకులమున సంభవించె
ఘనఖనిక్షోణి రత్నంబు గలుగురీతి, భోగసౌభాగ్యసురరాజు పోచిరాజు. 37

సీ. తనకీర్తికి జరవాహిని యీడుగామికి, నమ్మహానదితోడి యమున సాక్షి
తనప్రతాపస్ఫూర్తి కినువేఁడి సరిగామి, కతనిబింబము దూఱునటులు సాక్షి
తనధైర్యమహిమకుఁ గనకాద్రి ప్రతిగామి కచటఁ గాఁపున్నగోత్రారి సాక్షి
తనకాంతికి మృగాంకుఁ డెనగామి కతనితో, సరిపొత్తు మనుకర్మసాక్షి సాక్షి
తే. గాఁగ విలసిల్లు ననుపమక్షాత్త్రధర్మ, పరత నృపపఙ్క్తి కెతఁ డోజబంతి యనఁగ
రాజమృగరాజు వైభవరాజరాజు, భూరిసౌందర్యరతిరాజు పోచిరాజు. 38

క. ఆపోచిరాజవంశసు, ధాపారావారమునకుఁ దారాపతి యై
యే పొందుఁ దిరుమలక్షో, ణీపాలుఁ డనంతకీర్తినిత్యోజ్జ్వలుఁ డై. 39

సీ. రక్షించినాఁడు హిరణ్యధారావృష్టిఁ, జతురార్థిసంఘాతచాతకముల
శిక్షించినాఁ డుగ్రకౌక్షేయపవిధారఁ, బ్రతిపక్షగిరిలక్షపక్షగరిమ
వీక్షించినాఁడు సద్విభవాపహవివాహ, సదనంబుఁ గదనంబు సరియ కాఁగఁ
బ్రోక్షించినాఁడు సంపూర్ణదయాధార, వితతావదాతపావృతులమీఁద
తే. నతఁడు రాజన్యమాత్రుఁడె యపరశిఖరి, చరమగహ్వరబంహిష్ఠజరఠతిమిర
పటలపాటనపటుమహాభాస్వరుండు, రాజకులహేళి తిరుమలరాయమౌళి. 40

క. ఇరాజశిఖామణికిన్, ధీరాత్ములు తనయు లైరి తిప్పవిభుఁడు గం
భీరరుణాంభోరాశి య, పారకృపామూర్తి వల్లభక్షితిపతియున్. 41

వ. అందగ్రజుండు.

సీ. తనజయధ్వజమారుతములు వైరికిరీట, ఖచితసన్మణిదీపకళిల మలుపఁ
దనశిలీముఖము లుద్ధతవిరోధిశిరోధి, జలజశోణితరసాసవము లానఁ
దనతేజము లరాతిధరణీశమదవతీ, కబరికానిబిడాంధకార మడఁప
దనవాహినీప్రౌఢి దర్పితప్రతికూల, భూమిభృన్మదభేదమునఁ దలిర్ప

తే. నాజి మాంధాత యనఁ బొల్చు రసికలోక, సతతసంరక్షణాస్తోకజాగరూక
నవనవానందహృల్లగ్న నందగోప, బాలకుం డైనతిప్పభూపాలకుండు.

తే. అతఁడు రామప్రభుని బాసెమాంబయందు, నాబళేంద్రు నిలక్కాంబయందుఁ గనియె
జలజనయనుండు రుక్మిణీజాంబవతుల, యందుఁ బ్రద్యుమ్న సాంబుల నందినట్లు.

క. వారలలోన ధురంధరుఁ, డై రామనృపాలుఁ డమరు నమరపురంధ్రీ
చారుకరగ్రహలీలా, కారణదోరగ్రకుటిలకాక్షేయకుఁ డై. 45

చ. హరిభజనప్రవీణుఁ డగు నాధరణీంద్రుఁడు బైచమాంబికం
బరిణయమై తనూభవులఁ బ్రాజ్ఞులఁ దిమ్మనృపాలు నోబభూ
వరు వరదేంద్రుఁ దిప్పమహిపాల్లభుఁ బాసెమరాజ వేంకటే
శ్వరు నిలఁ జక్రవర్తి సదృశప్రథితాత్ములఁ గాంచె నార్యరన్. 46

చ. అరయఁగ నమ్మహీపసుల క్రగజుఁ డైతగు తిమ్మరాజు ని
ర్భరతరధాటికాతురగపాటనమూర్ఛిత యా ధరాతలో
దరికి నిరామయౌషవిధానము నిర్జరవైద్య వేఁడఁగా
నరిగెడులీల నద్భుతసమగ్రరజోవ్రజ మేఁగు నింగికిన్. 47

క. ధర నతఁడు రామనృపసో, దరి యగుకొండాంబయందుఁ దనయునిఁ గాంచెన్
నరనుతు నెర వేంకటవిభు, హరిసిరియం దతనుఁ గన్నయాకృతి దోఁపన్. 48

సీ. మిత్రగేహములనమిత్రగేహమ్ములఁ, గనకసంఘాత మేఘనుఁడు నిల్పె
ధర్మాగమమున సద్ధర్మాగమమున ని,ర్భరగుణారోప మేరాజొనర్చె
విగ్రహంబున భీమవిగ్రహంబున మహా,విషమాంబకత్వ మేవిభుఁడు దాల్చెఁ
గృతులయందు నిఖిలాకృతులయందును రాగ,భరితవీక్షణ మేనృపాలుఁ డునిచె.

తే. జగతి నేరాజు కువలయోత్సవ మొనర్చు, రాజు గావున నటు స్వీయరక్షచేతఁ
గోరి యన్వర్థ మగుచంద్రగుప్తిదుర్గ, మతఁడు విలసిల్లు వేంకటక్షితివరుండు. 49

తే. అతఁడు తిమ్మాంబయందుఁ దిమ్మావనీశుఁ, జిన్నతిమ్మప్రభునిఁ గాంచె సీతయందు
రవికులోద్ధారకుం డైనరాఘవుండు, గరిమఁ గుశలవవీరులఁ గన్నకరణి. 50

క. ఈసంతతిఁ దగు తిమ్మ, క్ష్మాసుత్రామునకుఁ గూర్మిసహజన్ముఁ డనఁ
భాసిల్లు నోబనృపతి శు, నాసీరమహీజవితరణగుణాస్పదుఁ డై. 51

చ. సరసనఖప్రసూనభుజశాఖలఁ జెంది వచోమరందమా
ధురిఁ జెలు వొంది కీర్తి యనుతోరపువాసనఁ బొంది సొంపునం
బరఁగుదళంబులం బ్రబలి పండితకీరపరంపరాఫల
స్ఫురణ మొసంగు నోబనృపపుంగవుఁ డాశ్రితపారిజాత మై. 52

ఉ. భూనుతశౌర్యుఁడోబన్నృపపుంగవుఁ డుగ్రరణోర్వి భీమబా
హానిశితాసిధార ననతాహితకోటియుదస్తహస్తము
ల్వాని హరింపఁ దద్గళితభూరిసమున్నతఖడ్గము ల్వర
స్థానము చేసిన ట్లమరు సారెకు వారికి నూర్ధ్వయాత్రకున్. 53

క. అతఁ డోబళాంబయందు, ప్రతిముని నోభళనృపాలు రామమహీశున్
క్షితిఁ గాంచె విద్యయం దద్భుతధీనిధి వినయబోధములఁ గాంచుగతిన్. 54

క. తదనుజుఁడు వరదభూపతి, సుదతీమకరాంకుఁ డమరు సురపురవనితా
విదితవరదానచాతురి, గదిసినయాత్మీయనామకము సార్థముగన్. 55

వ. తత్క్రమంబున. 56

సీ. అవనినభోంతరం బాస్యరంధ్రము గాఁగ, ఘనపంక్తి మోముపైకప్పు గాఁగ
హిమశైలవింధ్యశైలములు కొమ్ములు గాఁగఁ, బూర్ణచంద్రుండు మూఁపురము గాఁగ
శరధులు నాలుగు గొరిజపట్టులు గాఁగ, నైలింప నది గంగడోలు గాఁగ
వాసుకి యాభీలవాలదండము గాఁగఁ, దారకల్ కింకిణీతతులు గాఁగ

తే. గరిమఁ జెన్నొందు బసవశంకరమహాంక, వాజి నేరాజశేఖరుం డావహించె
నతఁడు నిలువెల్లమగఁటిమి యనఁగఁ బరఁగు, రామవిభుతిప్పశౌరి నిర్వారితారి. 57

సీ. బలధూతధూళిచేఁ బందిళ్లు సమకట్టి, యహితరక్తము కలయంపి చల్లి
నవయశోరుచివితానవితానములు గట్టి, వివిధవాద్యధ్వను ల్వెలయఁ జేసి
విమతాస్థిపటలచూర్ణముల ముగ్గులు పెట్టి, ద్విజపరంపరలకు విం దొనర్చి
దళితారికుంభిముక్తాఫలంబులసేస, చల్లి ప్రతాపాగ్నిసాక్షి గాఁగ

తే. మెఱయు నేరాజు విజయలక్ష్మీవివాహ, విదితసన్నాహుఁడై యతఁడదురుగుండె
పిఱికికండయు లేనిగభీరఘోర, రణజయోత్సాహి పానెమరామవిభుఁడు. 58

చ. అతనిసహోదరుండు చతురంబుధివేష్టితభూధురంధరుం
డతులితశౌర్యభీకరభుజాగ్రుఁడు వేఁకటరాజు వొల్చు నా
క్షితిపతి దానవాసనల ఖేచరశాఖిఁ దిరస్కరింపఁగా
వితతతదీయదుర్యశము విస్ఫుట మానలిమండలాకృతిన్. 59

క. ఈవంశకర్త యగుతి, ప్పావనిపాలునకుఁ గూర్మియనుజన్ముఁడు దా
నై వెలయు న్వల్లభధా, త్రీవల్లభుఁ డఖిలరాజతేజోనిధియై. 60

సీ. కమలాప్త కమలాప్త కమలాప్తసన్నిభుం, డేవిభుండు రుచి ప్రభావ దయల
గోరాజ గోరాజ గోరాజసంకాశుఁ, డేరాజు మతి భోగ గౌరవముల
హరిపుత్త్ర హరిపుత్త్ర హరిపుత్త్ర సదృశుఁడే, ధన్యుండు జయరూప దానవిధుల
నాగారి నాగారి నాగారికల్పుఁ డే, మేటి ప్రాభవ వేగ పాటవముల

తే. నతఁడుసువిచారుఁడవికారుఁడనఘుఁడలఘుఁ,డప్రమేయుఁడజయ్యుఁడతిప్రతాపు
డప్రతీపుఁ డనేకలోకాభివంద్య,చరితుఁ డింపొందు వల్లభక్ష్మావరుండు. 61

ఉ. వల్లభరాజశౌర్యగుణవైభవ మెన్న విచిత్ర మమ్మహీ
వల్లభువైరిరాజి వనవాటికనుండి నిజాంబుజాస్య త
న్వల్లభ యందుఁ బిల్వఁగ నవార్యతదుజ్జ్వలనామసంస్మృతిం
బెల్లు వడంకుఁ గాంతపయిప్రేమము గొంతనెపంబు సేయుచున్. 62

క. అతులప్రతాపుఁ డా భూపతి ప్రోల్దేవేరియందుఁ బ్రబలునిఁ దిమ్మ
క్షితిపాలునిఁ గాంచెఁ బశుపతి పార్వతియందు గుహునిఁ బడసినభంగిన్. 63

సీ. భోగి మట్టినవానిఁ భోగి జుట్టినవాని, భోగిఁ బట్టినవానిఁ బోలనేర్చుఁ
దమ్మిఁ దాల్చినవానిఁ తమ్మి దొల్చినవానిఁ, దమ్మి మొల్చినవానిఁ దారసించు
మృగమునుంచినవాని మృగముఁ ద్రుంచినవాని,మృగముఁ బొంచినవానిమీఱఁజాలుఁ
గొండ నొక్కినవానిఁ గొండఁ జెక్కినవానిఁ,గొండఁ ద్రొక్కినవానిఁ గాదవసేయు
తే. భరణభూతిజవప్రభాబాహుశక్తి, మతికళాశౌర్యసత్యశుంభత్ప్రభావ
భోగగాంభీర్యగుణములఁ బుడమి నేనృపాలకులు సాటి యాతిమ్మపార్థివునకు. 64

తే. అతఁడుగంగాంబయందోబళావనీంద్రు,మూర్తిఘను సింగవిభుఁగాంచెఁగీర్తినిధుల
నత్రి యనసూయయందుఁ మున్నబ్జగర్భ, కమలనాభకపర్దులఁ గన్నయట్లు. 65

ఉ. వారలలో గభీరగుణవారిధి వారిధిపంక్తిలో సుధా
వారిధి వోలె భూమిధనవర్గములోఁ గనకాద్రి వోలె దో
స్సారము ధీరముం దెగువ సత్యము శౌచము సద్విచార మా
చారము గల్గి పొల్చె బుధసన్నుతుఁ డోబళరాజు ధన్యుఁడై. 66

సీ. అప్పపాలైనశుభ్రాబ్జంబు రుచి యెంత, మాటమోచినయంచ తేట యెంత
నీళ్లు మోచినభవానీభర్తకలి మెంత, బిలము దూఱిన శేషుబలిమి యెంత
తమ్ములతోఁ బోరుతారేశుకళ యెంత, తృణ మైనశరపుంజదీప్తి యెంత
పండ్లిగిలించుకల్పకశాఖిదళ మెంత, విరిసినమల్లెలవీఁక యెంత
తే. యనుచుఁ దనగీర్తి ధవళాబ్జహంసమదన, మథనవరభోగివిధుశరామర్త్యవిటపి
వికచవిచికిలమాలికావితతిఁ దెగడ, వసుధఁ బాలించు నోబభూవల్లభుండు. 67

సీ. ఇతనివైరులు వనప్రతతిలోఁ గాఁ పుండ, నవ్వార్ధియై ధాత్రి యవని యయ్యె
నితఁ డంతరీపంబు లేల ముద్రాసముఁన్నిద్రుఁడై జలధి సముద్రుఁ డయ్యె
నితనియాలము చూఁచి యెల్లవేల్పులు నిమేషము మాన ననిమేష సంజ్ఞఁ గనిరి
యితనిసేనాధూళి హిమనేతువులు గప్ప, గౌరీశుఁ డపు డంధకారి యయ్యె

తే. నితనికరుణాంబురాశిసంభృతతరంగ, సంగతం బై నమనమున సంచరించి
శౌరి నారాయణుం డయ్యె జగతి ననుచు, సుకవులు నుతింతు రాబళక్షోణివిభుని. 69

వ. తత్క్రమంబున.

సీ. చతురాననాధిక శ్రుతిహితశీలుఁ డై, విబుధాన్నదానప్రవీణుఁ డగుచు
వసుమతీభారధూర్వహుఁ డై నృసింహతో, భ్రాజి యై బలిశిరోరత్న మగుచు
నర్జునకరగర్వహరణసత్కీర్తి యై, యతనుశాత్రవధర్మహారి యగుచుఁ
గామపాలాఖ్యుఁ డై గరిమసర్వజ్ఞుఁ డై, నరవరోచిత మైననడత యెఱిఁగి
తే. శౌరి బహురూపవిహరణశ్రమముఁ జెంద, లేక యన్నిగుణంబులు నేకమూర్తి
యందు నిరవొందఁ జేసినయట్లు వొల్చు, మూర్తినిర్జితరతిరాజు మూర్తిరాజు. 70

చ. చిరతరకీర్తి మూర్తినృపశేఖరుఁ డాహవదుర్మదారిభూ
వరులఁ గరాగ్రలోలకరవాలముఖమ్మున గ్రుచ్చి యెత్తుఁ ద
ద్వరవరణాభిలాషయుతవాసవలోకవిలాసినీపరం
పరలకు వీరు వల్లభులు పట్టుఁ డటంచు నొసంగుకైవడిన్. 71

సీ. గురువనీపకుల కాదర మొప్పఁ గొం డని, యొసఁగియుఁ గొండని యొసఁగ కుండు
నమితలావణ్యలీలావాప్తి వే మారుఁ, గినిసియు వేమారుఁ గినియ కుండు
సత్కీర్తిచే సుధాకరదేవసరసుల, నాడియు సరసుల నాడ కుండు
నరులపై నిశితసాయకపంక్తి చేపట్టి, విడిచియుఁ జేపట్టి విడువ కుండు
తే. ఫణిపతికినైన భారతీపతికి నైనఁ, బశుపతికి నైన నల బృహస్పతికి నైన
నవని నవలీలఁ బొగడంగ నలవిగాని, చరితములఁ బొల్చు నాసింగజనవిభుండు. 72

చ. చకచకమించుసింగనృపచంద్రునిశాతకృపాణవల్లిలోఁ
బ్రకటవిరోధియూధరథభద్రగజాశ్వవరూథినీకదం
బకములు గాన వచ్చు సులభప్రతిబింబితమూర్తులై మహా
జికలితసాధ్వసోదయముచే వనిగర్భముఁ జొచ్చెనో యనన్. 73

తే. ఇట్లుసుగుణాభిరాములై యెనయుమూర్తి, ఘనుఁడు సింగక్షితీంద్రుఁడుఁ దను భజింప
నెలమి భీమార్జునులుగొల్వనింపుమీఱు, ధర్మసుతుమాడ్కిఁ దగునోబధరణివిభుఁడు.

సీ. ఘనభుజాశౌర్యరాఘవుఁడు రాఘవదేవ, ధరణీశుఁ డేరాజు తాతతాత
వరనుతుఁ డైనపిన్నమరాజు సౌజన్య, ధన్యుఁ డేరాజన్యుతాతతండ్రి
యమితవైభవుఁ డైనయార్వీటిబుక్కభూ, తలనాథుఁ డేరాజుతండ్రితండ్రి
యసమానదానవిద్యాధురంధరుఁ డగు, రామరాజేంద్రుఁ డేరాజుతండ్రి

తే. యట్టిసోమాన్వయాబ్ధిశీతాంశుఁ డనఁగ, నమరు శ్రీరంగవిభుపుత్త్రియై చెలంగు
లక్కమాంబను పరియించె లలితశీల, నమ్మహాసాధ్విసోదరు లధికయశులు. 75

క. కోనక్షితిపతితిమ్మయ, హీనాథుఁడు రామనృపతి యెఱతిమ్మధరా
జానియును వేంకటేంద్రుఁడు, భూనాయకతిలకు లగుచుఁ బొల్తురు ఘను లై. 76

వ. అం దగ్రజుండు. 77

సీ. లాటీకుచాభోగపాటీరపంకంబు, బోటీముఖాబ్జకర్పూరకలన
గౌళీనవీనాంకపాళీసుకూలంబు, చోళీకుచాళీప్రసూనరాజి
యంగీముఖాభంగసంగీతవాణిక, లింగీవిలాసకేళీమరాళి
భోజీకరస్వచ్ఛరాజీవకాంతికాం, భోజీమహాహీరముకురరేఖ
తే. కుంతలీకర్ణమౌక్తికకుండలప్ర, కాశ మెవ్వానియభినవాకాశదేశ
చంద్రికాయితసత్కీర్తిజాల మతఁడు, ప్రబలు శ్రీరంగవిభుకోనపార్థివుండు. 78

వ. తదనుజుండు. 79

శా. శ్రీరంగప్రభుతిమ్మశౌరిభుజకౌక్షేయంబుచే నాజుల
స్వారారాతులఁ ద్రుంప నాక్షితిపతు ల్వేవేగ మార్తాండునిం
దూఱందూఱఁ దదీయమండలసముద్భూతవ్రణశ్రేణికి
న్నీరంధ్రౌషధచూర్ణభాతిఁ దగు నెంతేఁ దచ్ఛమూరేణువుల్. 80

వ. తత్క్రమంబున. 81

సీ. ఖలు నతిద్రోహి సల్కయతిమ్మని హరించి, సకలకర్ణాటదేశంబు నిలిపె
నతుని వర్ధితునిఁ దత్సుతునిఁ బట్టముఁ గట్టి, కుతుపనమల్కన క్షోణి నిలిపెఁ
బదిలుఁడై రాచూరుముదిగల్లుగప్పంబు, సేయుఁ గాంచి సపాదసీమ నిలిపె
శరణన్నమల్కనిజామునికభయం బొసంగి తదీయరాజ్యంబు నిలిపె
తే. నవని యంతయు రామరాజ్యంబు సేసెఁ
దనగుణంబులు కవికల్పితములు గాఁగ
నలవియె రచింప సత్కావ్యములను వెలయ
భూమి నొకరాజమాత్రుఁడే రామవిభుఁడు. 82

సీ. ఖరదూషణాఖర్వగర్వనిర్వాపణం, బాజి నెవ్వానిసాయకనికాయ
మధికతారావరావహంకారవారణో, ద్వేల మెవ్వనియశోవిమలశోభ
వివిధారికామినీవిఘటసాటోప మే, యవనిశుకోపారుణాక్షి రేఖ
ఖాల స్త్యనిరసప్రౌఢిమాఢాకితం, బేరాజుచారిత్రచారుభూతి

తే. యతఁడు కలియుగనవ్యరామావతార, చారుతాసార్థనామప్రచారుఁ డగుచు
వెలయు బ్రహ్మాండపేటికావితతకీర్తి, ధనుఁడు శ్రీరంగవిభురామధరణిధవుఁడు. 83

సీ. తనభుజాదండకోదండ మఖండమై, యనువేళశరవృష్టి నాచరింపఁ
దనహేతిశతకోటిఘనధారధళ్యమై, ప్రతిపక్షబలభిదాపటిమఁ జెలుప
దననిగ్రహంబు సజ్జనమనోహారియై మంజుఘోషాశ్లేషమహిమఁ జెలఁగఁ
దనవైభవంబు సంతానసమగ్రమై, సురభిసంభృతగుణస్ఫురణఁ జెంద
తే. రాజదేవేంద్రుఁ డితఁ డనఁ దేజరిల్లు, ననఘచాళుక్యనారాయణాంకవివిధ
బిరుదమన్నెవిభాళాదిబిరుదశాలి, ప్రాభవోపేంద్రుఁ డెఱుకమ్మపార్థివుండు.

సీ. అసురారిరాణి నే నధివసించుట యెట్లు, బహువిధాసురవంశభవులయందు
సురలోకధేనుసోదరి నేను నిలుచు టెట్లు, కట గోఘాతపాతకులయందుఁ
ద్రైలోక్యమాత నేఁ దగిలి యుండుట యెట్లు, త్రైలోక్యకంటకోద్ధతులయందు
దేవతారాధ్య నే దిరము గాఁ దగు టెట్లు, కడు దేవతాద్రోహకరులయందు
తే. ననుచు యవనులఁ దెగడి తి న్నాశ్రయించు, వారిసామ్రాజ్యలక్ష్మి నెవ్వాఁడు గొనియె
నాహవోగ్రబరీదసప్తాంగహరణుఁ, డితఁడు విలసిల్లు శ్రీవేంకటాద్రివిభుఁడు. 85

మ. ప్రతికూలాదనిభృద్విషేదనకళాపారీణమై సంగర
క్షితిలో వేంకటరాజశేఖరునికౌక్షేయంబు కృష్ణాధిక
ద్యుతిఁ జెన్నొందఁ దదీయధారఁ బడి కాదోషాకరు ల్యావన
క్షితిపు ల్గాంచిరి నాకలోకవనితాశృంగారసాంగత్యముల్. 86

మ. బలధుర్యుం డగు వేంకటేంద్రునిమహాబాహాబలాటోప వి
హ్వలుఁడై మున్నతిధావనక్రియ సపాదాభిఖ్యుఁ డైనట్టి యే
దులఖానుం డిదె నేఁడుఁ గ్రమ్మఱ సపాదుం డయ్యె నా నర్మిలిం
దలఁ దత్పాదము దాల్చె భీమరథిపాంతం గాననిత్యోన్నతిన్. 87

మ. స్థిరసంగ్రామజయాభిరాముఁ డగు వా శ్రీవేంకటక్ష్మావరుం
డరయ న్రాజశిఖావతంసుఁ డగుఁ దద్యం బుర్విఁ గాకున్న నీ
ధరణీపాలకు లెల్ల మెచ్చఁగ సపాదక్షోణిభృత్ప్రాప్తి భా
సురదుర్గాధిపతిత్వవైభవభవస్ఫూర్తి న్విజృంభించునే. 88

క. ఈరాజమణులసోదరి, యై రాజిలు లక్కమాంబ యమృతాశనధా
త్రీరుహములకైదింటికి, నారయఁ దోఁబుట్టు వగుర మాంగనపగిదిన్. 89

సీ. ప్రతివచ్చునన్నపూర్ణాదేవి ఘటిశున్న, మిడక సంయమి నలయింప కున్నఁ
బోటి నేయఁగ వచ్చు భాగీరథి నఘంబు, పుట్టి పెకటాఁగరై మురయ కున్న

సరి వచ్చు భూకాంత సకలప్రజాభార,పూర్ణాసహత్వంబుఁ బూన కున్న
రూపింపవచ్చు నరుంధతి నేప్రొద్దుఁ, దనయల్పభావంబు దాల్ప కున్న
తే. నిమ్మహాసాధ్వి కని జను లెల్లఁ బొగడ, నలరు నోబక్షితీశు నర్ధాంగలక్ష్మి
బాంధవావనధుర్యవైభవకదంబ, లలితసద్గుణనికురుంబ లక్కమాంబ.

క. పౌలోమికి నింద్రునకు మ,హాలలితాకృతి జయంతుఁ డాత్మజుఁ డైన
ట్లాలక్కమాంబ కోబన్న,పాలునకు నృసింహధరణిపతి జనియించెన్. 91

సీ. కాశ్యపి తా నాఁటఁ గశ్యపోద్భవుఁ డైన, కాకోదరస్వామిఁ గలయు బెట్టు
ధాత్రి యీ తనపయోధారచేఁ బెరగినఁ, గమఠకులాధీశుఁ గవయు బెట్టు
తగ ధేను వగువేళఁ దర్ణకం బగుధరా,ధరశిరోమణిఁ గూడఁ దలఁచు బెట్టు
తనక యావిర్భవించినపంచనామహా,క్రోడంబుతోఁ గూడి యాడు బెట్టు
తే. తగవుగా దఁచు ఫణికూర్మధరణిధరవ, రాదిభూదారముల మాని యవనికాంత
తనభుజాదండమున నుండఁ దనరుచుండు, సరసగుణహారి యోబయనరసశౌరి. 92

క. అతఁ డిల రామయతిమ్మ, క్షితిపతిసత్పుత్త్రుఁ డగుచుఁ జెలు వొందుగుణా
న్వితుఁ డగుతిరుమలధాత్రీ, పతితనయం దిరుమలాంబఁ బరిణయ మయ్యెన్. 93

సీ. పాలు పగు నేసాధ్వీభుజవల్లి రుక్మిణీ, సత్య యేగరితవాచావిశుద్ధి
జనకనందిని యేవిశాలాక్షిమతిరేఖ, భద్ర యేమగువశోభనవినీతి
యనసూయ యేకుటుంబిని దృష్టి సర్వమం,గళ యేశుభాంగనలలితరీతి
ధృతి సుదక్షిణ యేపతివ్రత కరుణసం,పత్కాంత యేయింతి భవ్యమూర్తి
తే. యట్టిగుణధన్యయై తనయాత్మ యెల్ల, నఖిలపతిదేవతాసంగ్రహం బనంగ
నలరు నరవీరవల్లి తిమ్మావనీంద్ర, శరధిమందారవల్లియై తిరుమలాంబ. 94

తే. ఆమగువయందు నరసింహభూమివిభుఁడు, రసిక సారంగరాజు శ్రీరంగరాజుఁ
గనియె ననఘునిదేవకీకాంతయందు, ఘనుఁడు వసుదేవుఁ డచ్యుతుఁ గన్నపగిది. 95

క. అతఁ డుభయవంశపావనుఁ, డితఁ డన బాలార్కవిజయహేవాకవిభా
వితతియు నమందమంద,స్మితచంద్రాతపము దాల్చు శ్రీరంజితుఁ డై. 96

సీ. ఘనతఁ జేసాఁప నేర్చిన నాఁటనుండియు, శత్రులమీఁదఁ జేఁ జాఁప నేర్చె
ననయంబు నడుగు వెట్టిన నాఁటనుండియు, నరిశిరంబులమీఁద నడుగు వెట్టె
నవనీతము గ్రసించునాఁటనుండియు వైరి,కలయశోనవనీతములు గ్రసించె
నవపాంసుగతిఁ జెందునాఁటనుండియు ఖలా,ఖిలధాటీపాంసుకేళిఁ జెందె
తే. నిలువ నేర్చిననాటనుండియు విరోధి, నృపతిసేనాపతుల గెల్చి నిలువ నేర్చె
నరసవిభునిసిరంగభూనాథవిభుఁడు, ప్రబలెఁ బ్రబలుమనుష్యాఁడు ప్రబలగలఁడు.

వ. ఈకుమారనారాయణుం గాంచినరాజన్యపుంగవునకు. 98

క. ఏతాదృశగుణమణికిధ, రాతలపరిపూర్ణకీర్తిరమణికి జలధి
వ్రాతవృతధరణిభరణస, మాతతనిజభుజభుజంగమగ్రామణికిన్. 99

క. ధన్యునకుఁ దరణికులమూ, ర్ధన్యునకు నిజప్రధానిరత్నవదాన్యం
మన్యునకరాతినృపపర్జన్యునిబంధనవిశేషశతమన్యునకున్. 100

క. అజరగజరజతరజనిక, రజతనుజన్యుకుజపురజిదభుజగగజభు
గ్ద్విజవిజయినిజయశోమయ, సుజననుతధ్వజానకధకశోభానిధికిన్. 101

క. గండరగండని కభినవ, మండలికాఖండమన్నెమార్తాండునకున్
జండప్రతాపపిహితా, జాండునకున్ లోభిమన్నెయరగండనికిన్. 102

క. లక్కాంబానందనునకు, దిక్కాంతాచికురనికరదీపితకుసుమ
ప్రక్కాంతదంతురయశో, ఢక్కానిధి కహితకరిఘటాభీమునకున్. 103

క. గాధేయగోత్రసవనధు, రాధేయున కఖిలసుకవిరాజికశోధా
రాధేయదానవిద్యా, రాధేయుఁనకును ధరామరవిధేయునకున్. 104

క. గర్వితబరీదసేనా, సర్వస్వహరానివార్యశౌర్యునకు సమి
ద్ధూర్వహసపాదభయదా, ఖర్వమహావిజయభేరికాభాంకృతికిన్. 105

క. పీనవమల్కాస్థాపన, మానితకరుణాప్రసంగిమాంగిఘ్యునకున్
ధీనిధికి నృహరిచరణ, ధ్యానవిధానావధానధౌరేయునకున్. 106

క. తోరగంటిదుర్గరాజ్య, స్థిరసింహాసననివాసదీక్షానిధికిన్
వరయంత్రమత్స్యభేదన, బిరుదోద్దండునకు గండభేరుండునకున్. 107

క. ప్రతిదినకనకవసంతా, ర్జితకృతికాంతునకుఁ దురగరేవంతునకున్
గ్రతుపురనారాయణగృహ, వితతప్రాకారఘటనవిఖ్యాతునకున్. 108

క. అరుణారుణకరుణారస, పరిణామసమగ్రనయనపద్మాభునకున్
శరణాగతభరణాపర, నరసింహున కోబశౌరినరసింహునకున్. 109

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనినయిమ్మహాలంకారప్రబంధం
బునకు నాదికారణం బగునాయకగుణవ్రాతం బభివర్ణించెద. 110

నాయకగుణములు.

క. కులము మహాభాగ్యము ను, జ్జ్వలతే యుదారత మహోవిశాలత ధర్మా
కలనయు వైదగ్ధ్యము నన, సిలనాయకగుణము లమరు నివి యేర్పఱుతున్. 111

క. వీనికి లక్ష్యము లెల్లను, శ్రీనరసింహేంద్రుపేరఁ జెప్పెద నెలమి
న్నానావిభక్తిసూచిత, నానావిధపద్యగుంఫనసమగ్రముగాన్. 112

కులీనత.—

సీ. ఏవంశమునఁ బుట్టెఁ బావనశ్రుతిధర్మమార్గకర్ముఁడైన మనునృపాలుఁ
డేవంశమునఁ బుట్టె నింద్రాదులకు దండ, సత్యమాడినహరిశ్చంద్రనృపతి
యేవంశమునఁ బుట్టె నిలఁ జతుర్దశలోకరక్షణదక్షుఁడైన రావణారి
యేవంశమునఁ బుట్టె నిహపరాద్భుతపుణ్యచరితధుర్యుఁడు చోళచక్రవర్తి

తే. యట్టియిందుగ్రహారిసేనాధిపత్య
సత్యయశుఁడైనభానువంశమునఁ బుట్టె
పరఁగుభూపాలసింహు నోబయనృసింహుఁ
దలఁపఁ గలికాలదోషంబు దొలఁగు టరుదె. 113

మహాభాగ్యము.—

మ. ప్రకటాఖిలవిరోధిసైన్యముల ద్రుంపంజాలు నొక్కొక్క సే
నపుఁడే వారణవాజిశాలలు నమద్వైరిక్షితీంద్రార్పితా
ధిక వేదండహయాన్వితంబులు భుజాదీప్తాంగదం బుర్విభా
గ్యకళావైభవ మెన్న శక్యమె నృసింహక్ష్మాతలస్వామికిన్. 114

ఔజ్జ్వల్యము.—

మ. స్థిరసోమాన్వయదుగ్ధవార్ధి జనియించె న్వేంకటాద్రీంద్రభూ
నరచంద్రుండు తదీయసోదరిరమావామాక్షి లక్కాంబ యై
పరఁగెం దద్వనితాశిరోమణికి నోబక్షోణిపాలేంద్రు శ్రీ
నరసింహాధిపుఁడై జనించె మరుఁ డౌన్నత్యంబు దీపింపఁగన్. 115

ఔదార్యము —

సీ. అలబలీంద్రునిచేత నడుగు వెట్టఁగ నేర్చి, ధారాధరముచేత నిరువోసి
కానీనుచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి, యెలమి దధీచిచే నెముక బలిసి
క్షీరాంబురాశిఁ ద్రచ్చినవెన్న నీడేరి, నైలింపగవి చన్నుపాలఁ బెరిగి
కల్పపాదపఫలోత్కరములఁ జవి గాంచి, వనజారి నెమ్మేన ననఁగి పెనఁగి

తే. ధరణిఁ బ్రోదిసహించినదానకన్య, సకలయాచకబాంధవు లన్నుతింప
నీకరగ్రహణావాప్తి నెఱసె నౌర, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 116

తేజస్విత.—

సీ. బహుతరాశాభ్రాంతి బయలు వ్రాఁకక యున్నఁ, గువలయద్వేషంబు గోరకున్న
మీటితమ్ములవిరిపోటు సేయక యున్న, వారుణీసక్తికిఁ బాఱకున్న
జగతి నందఱఁ దను బగ లొనర్పక యున్న, దోషాభిభూతుఁ డై తొలఁగకున్న
ద్విజరాజపరిభవోద్వృత్తి సేకొనకున్న, సరసుల నింకింపఁ జాలకున్న

తే. సాటి యగువిశ్వవినుతశశ్వత్ప్రతాప, వైభవధ్వస్తదుర్వారవైరివీరుఁ
డైనయోబయనరసింహు నమితభువన, భవనభృతతేజమున కబ్జబాంధవుండు. 117

ధార్మికత్వము.—

చ. పలుకుట సత్యవాసన కపారవిరోధి జయోత్సవంబు గా
నలఘుయశోధనంబుకొఱ కంబుధివేష్టిత భూపరిగ్రహం
బలరు నగణ్యపుణ్యచరితాచరణంబున కాత్మజీవనం
బల సుజనావనంబుకొఱ కౌర నృసింహనృపాలమౌళికిన్. 118

వైదగ్ధ్యము.—

సీ. పవనజారికళలచేఁ దనివి నొందించిన, నిలఖేచరుఁడు ప్రాణ మిత్త్రు వనిన
వనదంబు తనకుజీవన మెల్ల నొసఁగిన, నెమ్మేను శిబికోసికొమ్మటన్న
నిగిమ్రానె సొమ్ము లిచ్చినసురమణి, మిన్నంది తలఁపులో మెలఁగుచున్నఁ
జేరి పాదము బలి శిరసావహించినఁ, బాఁకోధి దా నెంత భంగపడిన

తే. వారి నెవ్వారిఁ గా దని వసుధ నౌర, నిక్కముగఁ గీర్తికామిని నీకుఁ దక్క
నీదువైదగ్ధ్యగుణము వర్ణింపఁదరమె, పరనుతాటోప తొరగంటి నరసభూప. 119

క. ఆనయము నాయకనుగుణము, లనేకములు గలవు వాని నతివిస్తరభీ
తిని రూపింపఁగ లే నిఁక, ననుపమనేతృస్వరూప మభివర్ణింతున్. 120

నాయకస్వరూపము.

క. కీర్తిప్రతాపసుభగుం, డార్తావనుఁ డఖిలగుణగణాఢ్యుఁడు బాహా
వర్తితభూభరుఁ డై పరి, కీర్తితుఁ డగు భర్త కావ్యగీశప్రియుఁ డై. 121

కీర్తిప్రతాపసుభగత్వము.—

మ. అరినిర్భేదనధుర్య యోబయనృసింహా సింహసత్వాఢ్య నీ
వరసత్కీర్తిమరాళబాలిక భవద్వర్ధిషు శౌర్యప్రభా
భరితారుణ్యముఖాగ్రయై పరఁగుచుం బాల్నీరు నేకంబుగా
ధరఁ గావించుసమస్తవిస్మయకళాదానప్రవీణోన్నతిన్. 122

ఆర్తావనత్వము.—

మ. ఒకప్రహ్లాదుని నార్తుఁ గాచితి మదయోత్సేక మేకావన
ప్రకటం బౌనె యటంచుఁ దా బహుతరార్తత్రాణపారాయణో

త్సుకత శ్రీనరసింహుఁ డుర్వీనరసత్క్షోణీశుఁ డైపుట్టెఁ గా
కోకభూపాలున కిట్టియార్తభరణోద్యోగంబు వాటిల్లునే. 123

గుణాఢ్యత్వము.—

చ. అరయఁ బయోధిపాత్రమును నంజనశైలము కజ్జలంబుఁ ద
త్సురతరుశాఖ లేఖిని వసుంధర పత్త్రముఁ జేసి వేడ్కతోఁ
గరలి విరించిగేహిని లిఖించినఁ బారము వొంద దార ' మా
నరసనృపాలమౌళిసుజనస్తుతసద్గుణసంప్రదాయముల్. 124

భూభరణము.—

చ. విపులఫణాసహస్రమున వీఁక ధరింపఁగ నేని మేదిని
న్నిపుణత బాహుపీఠమున నిల్పె నృసింహుఁ డటంచుఁ బన్నగా
ధిపతి నిరంతరాద్భుతమతిం దల లూఁచ జరావిపాండురుం
డెపుడుఁ బురాణభోగి యని యెన్నుదు రాభుజగేంద్రు నందఱున్. 125

కావ్యగీతప్రియత్వము.—

మ. నరసింహుం డతిధీరవీరరససన్నాహంబు వాటించియుం
గరుణాకోమలుఁ డై రమావిమలశృంగారార్ద్రుఁ డై పొల్చుచా
తురిసాహిత్యజమర్మకర్మకఠినోద్యోగాదృతుం డయ్యు నీ
నరసింహేంద్రుఁ డనూనగానరససంధానప్రియుం డెంతయున్. 126

మ. అమరక్ష్మాధరధీర ధీరచితకార్యారంభ రంభాసమ
ప్రమదాధివ్యమనోనురాగఘటనాపాంచాల పాంచాలగౌ
ళముఖోర్వీనుతశౌర్య శౌర్యనవలీలాలోల లోలాభవ
ద్రమణీయాగమధర్మధర్మతనయప్రఖ్యాతసత్యవ్రతా. 127

క. కుటిలారిభయదధాటీ, పటుపటహాఢమన్ని నాదపరిపాటితది
క్తటపటలచటులమేధా, పటిమపరాభూతభూతపతిమణిహారా. 128

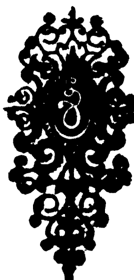
మాలిని. అలఘునయవిహారా హారనీహారతారా
హాలధరరుచిధారా హారకీర్తిప్రచారా
జలధివరగభీరా జైత్రకౌక్షేయధారా
లలితగుణవిచారా లక్కమాంబాకుమారా. 129

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధకవితాసారసారస్వతాలంకారనిరంకుశప్రతిభా
బంధుర ప్రబంధపఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ
సుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమావధానశారదామూర్తి
మూర్తిప్రణీతం బైనకావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునందు
నుపోద్ఘాతప్రకరణంబును నాయకగుణవర్ణనంబును నాయకస్వరూపకథ
నంబు నన్నది ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నరసభూపాలీయము

కావ్యాలంకారసంగ్రహము - ద్వితీయాశ్వాసము.

రాజితసదనకళా
ధారనిరంతరతరార్థిదారిద్ర్యహరా
నారాయణచరణార్చన
నారీజనతారతీశ నరసాధీశా. 1

తే. అవధరింపుము లక్ష్మలక్ష్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయనామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నిచట నాయకభేదంబు లెట్టు లనిన. 2

క. ధీరోదాత్తప్రముఖులు, ధీరోద్ధతధీరశాంతధీరలలితు లీ
ధారుణి నలువురునాయకు, లారయఁ దల్లక్షణంబు లభివర్ణింతున్. 3

శా. ధీరాత్ముం డవికత్థనుండు కరుణోద్వేలుండు సత్వాఢ్యుఁ డా
ధీరోదాత్తుఁడు శౌర్యదర్పకుహనాధీనుండు ధీరోద్ధతుం
డారూఢి న్సమధీప్రసన్నుఁడు ద్విజుం డౌధీరశాంతుండు వృ
త్త్రారిం దోలినభోగిధీరలలితుం డై పొల్చునిశ్చింతతన్. 4

ధీరోదాత్తుఁడు:—

సీ. చలిచీమ నేనియుఁ జాఁ ద్రొక్కఁగాఁ జాలఁ, డేరీతి గెల్చెనో వైరివరులఁ
గల నైననిజవర్ణనలు సేయ వినఁ జాలఁ, డె ట్లందుకొనియెనో కృతిచయంబు
చెలు వొందుసాకారచేష్ట లెయ్యెడఁ గానఁ, డెట్లు నవ్వెనో యాత్మహితులతోడఁ
బరుషాక్షరంబులు వలుకఁ డెక్కాలంబు, నెట్లు భర్జించెనో హీనమతులఁ

తే. బరులఁ జేపట్టఁ డెలమిఁ జేపట్టి విడువఁ, దలయఁ డేమఱఁ దరి నైన నవగుణంబు
లెన్నఁ డోబయనరసధాత్రీశతిలక, మరయ నరలోకభాగధేయంబు గాదె. 5

ధీరోద్ధతుఁడు:—

మ. బలవద్వైరిభిదామదాభిరత మై భవ్యప్రతాపోజ్జ్వల
జ్వలనజ్వాలజటాల మై రణభయవ్యాసక్తతత్సన్నో

జలజాంధంకరణప్రగల్భకుహనాసంపాది యై పొల్చుఁ దా
నిలధీరోద్ధతవృత్తి యై నరపధాత్రీశోగ్రఖడ్గం బనిన్.

ధీరశాంతుఁడు—

చ. ఇనకులధుర్యుఁ డైననరసేంద్రునిచేతఁ బ్రతిష్ఠితంబు లై
ననఘ మహాగ్రహారములయందలిభూసురకోటిమేటి యై
ఘనతరశాఖలం జెలఁగి కాంతశుకక్రమ మై మెలంగున
య్యనిమిషభూజవాటిక్రియ నాత్తశుచిప్రసవాభిరామ మై.

ధీరలలితుఁడు—

ఉ. కుంతల గౌళ చోళ కురు ఘూర్జర హూణ శకాదిమేదినీ
కాంతులు సంతతంబు నిజగాఢబలశ్రుతిమాత్రభీతు లై
యింతులరత్నహారముల నెల్ల ధనంబుల నిచ్చి కొల్వ ని
శ్చింతతఁ దాల్చునోబయనృసింహుఁడు భోగకళాప్రవీణుఁ డై.

తే. మఱియు శృంగారలీలాసమగ్రయోగ్య, తానిశవిచక్షణులు దక్షిణానుకూల
ధృష్టశఠు లనఁ గాంతు లభీష్టమతులు, గలరు తల్లక్షణంబులు దెలివిపఱతు. 9

చ. చెలఁగుబహుప్రియాసదృశశీలుఁడు దక్షిణుఁ డొక్కకాంతకే
వలచి గుణాభిరాముఁ డగువాఁ డనుకూలుఁడు సాపరాధుఁ డై
యలుగనివాఁడు ధృష్టుఁడు ప్రియాశయమాత్రనివేద్యవిప్రియుం
డలశఠుఁ డండ్రు వీరల కుదాహరణంబులు నిర్ణయించెదన్. 10

దక్షిణుఁడు—

ఉ. సాగరమేఖలాసతికిఁ జారుభుజాపరిరంభ మిచ్చె వా
ణీగగనావలగ్నకును నేర్పుమెయి న్మొగ మిచ్చె వీరల
క్ష్మీగజరాజగామిని కమేయభుజాంతర మిచ్చె సంతత
త్యాగినృసింహభూవిభుఁడె దక్షిణనాయకుఁ డెన్నిభంగులన్. 11

అనుకూలుఁడు—

చ. కనకము లంబరంబులును గ్రామము లుజ్జ్వలదివ్యరత్నమం
డనములు వాజివారణఘటల్ ఘనసారసుగంధసారము
ల్దనివి దలిర్ప వేఁడినకొలంది నొసంగుచు నోబభూపనం
దనుఁ డగునారసింహుఁ డిల దానరమాప్రియుఁడయ్యె నెంతయున్. 12

ధృష్టుఁడు—

చ. ఉరమున నున్నకుంకుమముదుజ్జ్వలరోషకషాయవీక్షణ
స్ఫురదరుణాంశుపుంజ మని బొంకితి కన్గవకెంపు భాగ్యబం

ధురసహజారుణత్వ మని నూల్కొన నాడితి వెట్లు దాఁచెదీ
పరిమళవాసనాలహరిపర్విడు మేన నృసింహభూవరా. 13

శఠుఁడు—

చ. కనుఁగవఁ బాఁజూచెదవు గాని మనంబునఁ జూడ వుక్తులం
దనిపెదు గాని భారమునఁ దన్వొకప్పుడు నిప్రవీణత
ల్వనుపడ వింక నీసటలు బచ్చెనచేతలు చాలుఁ జాలునీ
జెనకకు కీర్తికాంత యె నృసింహప్రియాంగన నీ కెఱుంగుదున్. 14

క. ప్రకటీకృతు లగునీనా, యకులకు విటపీఠమర్గు లనఁ జేటవి దూ
షకు లనఁ గలరు ప్రియాకే, లికలాసంఘటనపటిమలీలాచార్యుల్. 15

చ. వసుమతి నేకవిద్య గలవాఁడు విటుం డనఁ బొల్చునాయకో
ల్లసనముకన్నఁ గొంతగుణలక్షణహీనుఁడు పీఠమర్దకుం
డసదృశబాలికాసుఘటనాదిరహస్యవిదుండు చేటకుం
డసఁగ నజస్రహాస్యరసహేతువువాఁడు విదూషకుం డిలన్. 16

క. ఈమతమున స్వీయాన్యా, సామాన్య లనంగఁ గలరు సతులందుఁ ద్రపా
సామగ్రీశీలార్జవ, కోమలకమనీయస్వీయగుణములఁ జెలఁగున్. 17

క. అన్య యనఁగ నవోఢయుఁ, గన్యయు సామాన్య యనఁగ గణికామణి యీ
మాన్యల కుదాహరణముల, నన్యాదృశవిశదఫణితి నాపాదింతున్. 18

స్వీయ—

చ. అమృతమువంటిసద్గుణము నంచితచంద్రకళావిలాసభా
వము శివగోత్రభూతియు నవారణఁ దాల్చి యశఃపురంధ్రి దా
గమలవనీహితాన్వయశిఖామణి యైననృసింహ మేదినీ
రమణుల కేకపత్ని యన రంజిలులోకము లెల్ల మెచ్చఁగన్. 19

అనోఢ—

సీ. పారసీకక్షమాపతులచొప్పడఁగించి, నేర్పు మీఱఁగ మోహనిద్ర పుచ్చి
యవనసేనాధినాయకులదోస్స్తంభసం,భరితప్రతాపదీపంబు లడఁచి
యభిభూతఖానమల్కావిష్కృతాయశో,ధ్వాంతసంతతికాత్మసంత సిల్లి
సమదముష్కతురుష్కప్రాప్తసీమల, నడుగు మోపఁగనీక యరుగు దెంచి

తే. ప్రాజ్యసామ్రాజ్య యగువారిరాజ్యలక్ష్మి, కదనసంకేతమున జారకాంత యగుచు
నంచితస్ఫూర్తి నిన్ను వరించె నౌర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 20

కన్య—

శా. అజానేయము నెక్కి యోబయనృసింహస్వామి వాహ్యాళిరా
నోజం గాంచనసౌధవీథికఁ దదీయోల్లాసముం జూచి మా

తేజోవిభ్రమధన్యకన్యమదనార్తిం జెంది ప్రాసాదపా
లీజాగ్రన్మణిపుత్రికానియతిఁ దాల్చెం దద్గతస్వాంత యై. 21

సామాన్య—

క. ఏరీతి వారు చెందిన, నారీతిఁ దదీయరాగ మందెడినారా
వారాంగన యది సాక్షా, త్కారపుఁ బటికంపుబొమ్మ గాఁ బోలుఁ జుమీ. 22

క. ఈముగువల కాద్యయు ము, గ్ధా మధ్యా ప్రౌఢ లనఁగఁ దగు నవ్యవయో
వ్యామిశ్రితయోగ్యము లగు, నామములు తదీయలక్షణము లేర్పఱుతున్. 23

చ. నవనవకామయౌవనసనాథయు నల్పరతంబు గల్గు న
య్యువిదయె ముగ్ధ మధ్య సదృశోదితయౌవనకామ యై రతాం
తవివశ యౌలతాంగి సతతప్రథితోల్బణకామయౌవనో
త్సవము రతాదిమోహమును దాల్చుతలోదరి ప్రౌఢ దా నగున్. 24

ముగ్ధ—

శా. ఆలాపంబున కుత్తరం బొసఁగ దాయాసంబునం గాని తా
నాలోకింపదు పాటలాధరమరందాస్వాదసమ్మర్దముం
దాళం జాలదు కౌఁగిలియ్యదు తనూతాపంబు చల్లాఱఁగా
నే లజ్జావతి తద్రతంబు దయితాభీష్టంబు గాకుండునే. 25

మధ్య—

ఉ. మానితవైఖరిన్మణితమంత్రములం గబరీవినిర్గళ
త్సూనములం బ్రసూనశరశూరునిపూజ లొనర్చి తా రతి
స్థానిని యొప్పె నప్పుడ సమానమనోంబుజవీథి నాతనిన్
ధ్యానము సేయుకై వడి రతాంతనితాంతనిమీలితాక్షి యై. 26

ప్రౌఢ.—

మ. నటదుత్తుంగపయోధరంబు జితమందాక్షక్రియోదారమ
స్ఫుటవాగంకుర మక్షికోణనివసత్పుష్పేషుదర్పంబు సం
ఘటితాలింగనవామనీకృతకుచాగ్రప్రౌఢరోమాంచ మై
విటుఁ జొక్కించెఁ బ్రఫుల్లపద్మనయనావీరాయితం బెంతయున్. 27

క. ధీర యధీరయు ధీరా, ధీరయు నగు నందు మధ్యధీరాధీరా
ధీరాధీరాహ్వయముల, ధారుణిఁ బ్రౌఢయుఁ జెలంగుఁ దల్లక్షణముల్. 28

తే. తప్పు గలభర్త మ్రోలసోత్ప్రాసఫణితిఁ, గేరడము లాడుసతి మధ్యధీర సాశ్రు
పరుషవచన యధీర సబాష్పకుటిల, హారివచన ధీరాధీర యనఁగఁ జెలఁగు. 29

తే. కాంతుఁ డపరాధి యైన నాకారగుప్తిఁ, బరఁగి రతివేళ నలయించుఁ బ్రౌఢధీర
తాడనోగ్ర యధీరయుదగ్రకుటిల, ఫణితియు ధీరయాఖ్యవీరి నేర్పులుతువసన. 30

మధ్యధీర—

ఉ. మోమున ఘర్మశీకరసమూహము గానఁగ నయ్యె నిప్పు డా
రామవిహారకేలిని భరంపడినాఁడవొ నన్నుఁ బాసి యీ
కేమదనాస్త్రఘాతముల వేఁగితొ నీయుర మెల్లఁ దద్వ్రణ
స్తోమము సోఁకియున్నయది చొప్పడఁ గాంత యెఱుంగఁ జెప్పుమా.

మధ్యాధీర—

శా. చాలుం జాలుఁ బిసాళి నేఁతలు పదాబ్జాతంబుపై మాటికిన్
వ్రాలం బోకు భవత్ప్రియానఖవిమిశ్రం బైన నీవక్షమీ
నీలస్థాపితకుట్టిమం బొరసిన న్వైధంచు లే లెమ్ము నీ
బాలాసంగమసౌఖ్యవైభవము సూప న్వచ్చితే యిచ్చటన్. 32

మధ్యధీరాధీర—

చ. పలుక వటంచు నేమిటికి బాములఁ బెట్టెదు కాంత నీవయిగ
దెలియఁగఁ దప్పు లేమికిని నిన్నఁ జాలక యూరకుండినం
బలుమఱు సాపరాధుగతిఁ బల్కెద వెన్నఁడు దప్పు నీయెడం
గలుగునె యంచు నించెఁ దెలిగన్నులనీరు లతాంగి యంతటన్. 33

ప్రౌఢధీర—

చ. హితమతిఁ ధూర్తభర్త కెదురేఁగెడు నేర్పున నేకపీఠసం
గతి వారియించి పల్కుటయుఁ గ్రక్కున నెచ్చెలి కూడికంబులం
జతురత నేర్పు చందమున జాఱఁగఁ ద్రోచి యతిప్రగల్భ యా
సతియుపచారగౌరవము సల్పెదునట్లు వహించుఁ గోపమున్. 34

ప్రౌఢాధీర—

చ. వరునిఁ గృతాపరాధుని సవారణవారణయానయాసునం
గరలి భుజాగుణంబున బిగించి వతంసితసారసంబునం
గరము దమింపఁగాఁ దొడఁగెఁ గాంతుని సాంత్వనశీత లోక్తు లాం
తరనిజకోపతప్తఘృతధారకకారణవారిధారగాన్. 35

ప్రౌఢధీరాధీర—

చ. బొమముడిపాటు జంకెనయుఁ బూని పురంధ్రులు సాపరాధు లౌ
రమణులు వేడుకొన్న నను రాగము దాల్చుదు రట్లు గాదు మ

త్కృమ మపరాధ లేశమును దాల్పనిసీ విపు డెంత మ్రొక్కినం
దెమలదు శాంతిఁ బొందను మదీయమనం బికఁ జాలుఁ బ్రార్థనల్. 36

క. ధారుణిమధ్యయుఁ బ్రౌఢయుఁ, ధీరాధీరాదిభేదదీపిత లై వే
ర్వేరను జ్యేష్ఠ కనిష్ఠయు, నై రంజిలి ద్వాదశాఖ్య లగుదురు వరుసన్. 37

క. కావున స్వీయ త్రయోదశ, భావంబు వహించునన్యపరఁగుద్విధ యై
యావారాంగన యేకవి, ధావహ య ట్లెన్నఁగాఁ బదాఱ్వురు సుదతుల్. 38

తే. మఱియు శృంగారశంభుసంభావితాష్ట, తనువు లన నిమ్మృగాక్షులు వినుతిఁ గాంతు
రష్టవిధభేదములవీరియాహ్వాయములు, లక్షణము లేర్పరించెద లలితఫణితి. 39

సీ. వరుఁడు వైవశ మైనవనితస్వాధీనభ, ర్తృక ప్రియాగమవేళ గృహముఁ దనువు
సవరించునింతివాసకసజ్జపతిరాక, తడవుండ నుత్కంఠఁ దాల్చునింతి
విరహోత్కసంకేత మరసి నాథుఁడు లేమి, వెస నార్త యాకాంత విప్రలబ్ధ
విభుఁ డన్యసతిఁ జెంది వేకువరాఁ గుందు, నబలఖండితయల్క నధిపుఁ దెగడి

తే. యనుశయముఁ జెందుసతికలహాంతరితని, జేశుఁడు విదేశగతుఁ డైనఁ గృశతఁదాల్చు
నతివప్రోషితపతిక కాంతాభిసరణ, శీలయభిసారికాఖ్య యై చెలువు మెఱయు. 40

క. ఈరీతిఁ జెలఁగు నతిశృం, గారకలాకలితనాయికామణులకు వే
ర్వేర నుదాహరణంబులు, భూరిమధురవచనరచనముల నేర్పఱుతున్. 41

స్వాధీనపతిక—

ఉ. శ్రీనిధి యోబభూవరునృసింహుఁడు కైవస మై చెలంగఁగా
భూనుత వైభవస్ఫురణఁ బొల్చుయశోజలజాక్షి నిత్యస
మ్మానితశీల యై ధవుని మన్నన నౌదల యెక్కినట్టి వై
మానికవాహిని న్నగు నమందనిజాతిశయంబు పేర్మికిన్. 42

వాసకసజ్జిక—

చ. యవనచమూసమూహముల నాజి జయించి యుదగ్రదిగ్జయో
త్సవవిభవాభిరాముఁ డయి సారెకు నోబయనారసింహభూ
ధవుఁ డరుదెంచులగ్నమునఁ దత్పురలక్ష్మివిభూషితోల్లస
ద్భవనవిశేష యై మృగమదద్రవవాసనఁ దాల్చునిచ్చలున్. 43

విరహోత్కంఠిత—

ఉ. నెచ్చెలి లీనృసింహధరణీవరుఁ డెచ్చెద మంచుఁ బోయి రా
రిచ్చట నీవునుం గరుణ యించుక లే కలరంప గుంపులన్
గ్రుచ్చెద వేల మత్ప్రియునిఁ గూర్పుము మన్మథ నీకుఁ దద్విభుం
డిచ్చుటకై యొసంగెద మదీయకటాక్షముల న్జయాస్త్రముల్. 44

విప్రలబ్ధ—

చ. ఎనయఁగ నీనివాసమున కే నరుదెంచెద నంచు నాపయిం
గనుఁగొన నిక్కుపుం బ్రియము గల్గినవాఁడును బోలెఁ బల్కి యీ
మనికికి రాక తక్కి నను మానెడుఁ గాక మదీయదృష్టికిం
బనుపడి మ్రోల నున్నగతి మాయలు సేయఁగ నేల భర్తకున్. 45

ఖండిత—

చ. నృపులకు నెల్లవారల భరించుట యోగ్యము గాన నేఁటి కే
యపరిమితోత్సవంబునఁ బ్రియాసదనంబుల కేగి యేగి యా
నెపమున మద్గృహంబునకు నీ వరుదేరఁ బ్రభాత మయ్యెఁ గా
కిపుడు నృసింహ నీపయి నొకించుక వంచనలే దెఱుంగుమన్.

కలహాంతరిత—

ఉ. ఆనఁగ రానికోపమున నప్పుడు కాంతుని ధిక్కరించుచో
మానదురాగ్రహగ్రహము మానుపలే కపు డెందుఁ బోయెనో
యీనవవింటిదంట యపు డేఁపఁ దొడంగె భవిష్యదర్థము
గ్గానని నా మనంబునకుఁ గావలె నిట్టి విషాదవేదనల్. 47

ప్రోషితభర్తృక:—

చ. చిరయశయోంబభూవరునృసింహభవద్రిపుభామకాననాం
తరమున కేగి యందు నిజనాథునిఁ గానక మన్మథార్తయై
వరునివరోజపత్త్రమున వ్రాయనెడం గరము ల్సెమర్పఁగా
నరయ నిజాంగకంబె పగ యయ్యె నటంచుఁ దలంచు దైవమున్. 48

అభిసారిక—

ఉ. నాతిమదిం బ్రియాభిసరణం బొనరింపఁ దలంచె దీవు చం
ద్రాతపసాంద్రదీధితు లజాండకటాహము నిండఁ బర్వఁగా
సీతలఁ బెట్టు గూడు రమణీవలె నే నొకవన్నెఁ గాఁగ ము
క్తాతతులుం బ్రసూనములు దాల్పు మలందుము గంధసారమున్. 49

క. ఈయెనిమిదిభేదంబులఁ, బ్రేయసులు పదాబ్జవరం బ్రభిన్నాత్మిక లై
యాయతగతి నిల నూటిరు, వైయెనిమిది భేదములును వఱలుందు రెలమిన్. 50

క. ఇల నీసంఖ్యలఁ దగుసతు, లల యుత్తమమధ్యమాధమాభిఖ్యలఁ జె
న్నలరఁగ మున్నూటెనుబది, నలువురు నాయిక లటంద్రు నవరసరసికుల్. 51

కావ్యస్వరూపము.

తే. ఇంకఁ గావ్యస్వరూపంబు దేర్పరింతు, విగతదోషంబులును గుణాన్వితము లధిక
లసదలంకారభావోపలక్షితములు, నైన శబ్దార్థములు కావ్య మనఁ జెలంగు. 52

క. తను వగుశబ్దార్థంబులు, ధ్వనిజీవ మలంక్రియావితానము సొమ్ముల్
తనరుగుణంబులు గుణములు, ఘనవృత్తులు వృత్తు లౌర కావ్యేందిరకున్. 53

తే. అందు వాచకలక్షకవ్యంజకంబు, లనఁగ శబ్దప్రపంచంబు వినుతి కెక్కుఁ
ద్రివిధమై యర్థజాతంబు తేజరిల్లు, నవని వాచ్యంబు లక్ష్యంబు వ్యంగ్య మనఁగ. 54

తే. శబ్దవృత్తులు నభిధలక్షణ యనంగ, వ్యంజన యనంగఁ బెను పొందు నందు నభిధ
సతతసంకేతితార్థగోచరసుశబ్ద, ధామ మై యోగరూఢిభేదములఁ జెలఁగు. 55

యోగమూలాభిధ—

చ. అలఘుబలాభిరాముఁ డగునౌబళ రాజన్నసింహమేదినీ
తలబలవైరిదానజలధారల నిచ్చలుఁ దేలి తేలి త
ద్గళితవిరోధిశోణితనదమ్ముల నిమ్ములఁ గూడి కూడి యా
జలధులు వాహినీశు లనఁ జాలఁ జెలంగుఁ బయోనిధానముల్. 56

రూఢిమూలాభిధ—

క. కులమణియై బలవద్రిపు, కులగిరికులిశంబు నై యకుంఠితధర్మా
కలనకలాలాలసుఁ డయి, వెలయు న్నరసింహవిభుఁడు విశ్వోన్నతుఁ డై. 57

తే. ఇంక లక్షణ వివరింతు నిందు గౌణ, వృత్తియు నభిన్న మై పొల్చు నెట్లటన్న
క్షోణిసురుఁ డగ్ని యనునెడ శుచిగుణంబు, వాచ్యవిభవాభిభావియై వఱలుకతన.

క. బంధుర యగులక్షణసం, బంధానుపపత్తిమూలభావన నది సం
బంధనిబంధనసామ్యని, బంధన యని రెండుగతులఁ బరఁగుచు నుండున్. 59

తే. అందు జహదభిధేయయు నజహదర్థ, యనఁగ సంబంధలక్షణ యలరు సామ్య
గుణనిబంధన తాను ద్వైగుణ్యమందు, జగతి సారోపసాధ్యవసాయ యనఁగ. 60

సీ. అలగంగలో ఘోష మగునెడ గంగాపదంబు సంబంధి యౌతటము దెలుప
సంబంధలక్షణ జహదర్థ యగు నందు, మంచె మ్రోసె నటన్న మంచగతులు
దోఁచుఁ గోదండపఙ్క్తులు వచ్చె ననిన వింట్ల, నమరు యోధులు దోఁప నజహదర్థ
యవనిపాలుఁడు సింహ మనువేళ నదృశతా, గుణసిద్ధి సామ్యలక్షణ చెలంగు;

తే. నందు నుపమాన ముపమేయ మప్రభిన్న, మైన సారోప్య యుపమాన మగదిలోప
మేయ మై యున్న సాధ్యవసాయ యిట్టి, లక్షణల కన్నిటి కొనర్తు లక్ష్యములను.

జహల్లక్షణ.—

చ. అగణితశౌర్యధైర్యవిభవాన్విత యోబయనారసింహ నీ
గగనచరామరాగశిబికర్ణజయోన్నతదానలక్ష్మికిన్
జగములు సంతసిల్లె నతిసాంద్రభవజ్జయభేరిభాంకృతి
ద్విగుణితసైన్యఘోషముల వే వడఁకె న్రిపుపట్టణావళుల్. 62

అజహల్లక్షణ.—

క. అసమరణరంగమున నీ, యసిపటి నటియింపఁ గరుల హరుల న్నిరులన్
వెస నొసఁగు నౌర యెంతటి, రసికుఁడు నీవైరి యోబరాజనృసింహా. 63

సారోపలక్షణ.—

మ. అమరద్వీపవతీఘురాంతరములం దారూఢి నీలాంబుపూ
రము సూర్యాత్మజఁ గాఁ దలంపుదురసారప్రౌఢిమైఁ గొంద ఱు
ద్యమతేజోధిక నారసింహ భవదుద్యత్కీర్తినిర్ధూతసం
భ్రమ యాగంగయ కీర్తి దాల్చె నని నే భావింతుఁ జిత్తంబునన్. 64

సాధ్యవసాయలక్షణ.—

క. నిరతబుధప్రహ్లాదా, దరకరుఁడు హిరణ్యకశిపు దానోన్నతుఁ డై
ధరఁ బోచిరాజవంశ, స్థిరరత్నస్తంభమున నృసింహుఁడు పుట్టెన్. 65

క. సంగతము లగుపదార్థము, లం గలవాక్యార్థమున కలంకారం బై
రం గగు నర్థాంతర మర, యం గావ్యములందు వ్యంజనాఖ్య చెలంగున్. 66

క. ప్రకృతోపపన్న కభిధకుఁ, బ్రకృతానుపపత్తిగోచరకు లక్షణకున్
బ్రకటితవిభేద్యవ్యంజన, ప్రకృతాప్రకృతోపపత్తిఁ బరఁగెడుకతనన్. 67

ఆ. జగతి నదియు శబ్దశక్తిమూలంబును, నర్థశక్తిమూల మరయ నుభయ
శక్తిమూల మనఁగ సన్నుతిఁ గాంచుఁ ద, దీయలక్ష్యములను దేటపఱుతు. 68

శబ్దశక్తిమూలవ్యంజన.—

క. ఘనతనృసింహునికరమునఁ, దనరెడునసి నిజసమగ్రధారాగ్ర నిమ
జ్జనతత్పరు లగునరులకు, ననిమిషభావం బొనర్చు ననవరతంబున్. 69

అర్థశక్తిమూలవ్యంజన.—

చ. అలఘుపరాక్రమక్రమసమగ్రభుజాగ్ర నృసింహభూప నీ
విలసదనూనదానగుణవిభ్రమ మెంతయు నాలకించి తా
వెలవెలఁ బాఱె మేఘ మరవిందవిరోధియుఁ గందువాఱె నా
కులపడెఁ గల్పశాఖి తృణకోటి గ్రసించె నమర్త్యధేనువున్. 70

ఉభయశక్తిమూలవ్యంజన.—

క. అరిదరకరుఁడై సుమనో, వరభరణధురీణుఁడై యవారితలక్ష్మీ
స్థిరవాసభాసురుండై, నరసింహుఁడు వొల్చుఁ ద్రిభువనస్తుతమహిమన్. 71

తే. మఱియు రచనాశ్రయంబులై మధురరసని, వేశయోగ్యత వృత్తులు కైశికియును
నారభటియును సాత్వతి భారతియును, నాఁగ బొగడొందుఁదల్లక్షణము లొనరు.

మ. చెలఁగుం గైశికి కోమలార్థరచనాశ్రీమద్గతార్థక్రమా
చలితాడంబరమూర్తి యారభటి యూపత్ప్రౌఢసందర్భని
ర్భల యౌభారతి పొల్చు సాత్వతియు నివతోక్కమలార్థక్రమం
బుల నివృత్తులకు న్యథోచితరసస్ఫూర్తు ల్నిరూపించెదన్. 73

తే. కైశికి చెలంగు శృంగారకరుణలందు, నారభటి రౌద్రభీభత్సహారిణి యగు
నలరు భారతి హాస్యశాంతాద్భుతముల, నమరు సాత్వతి వీరభయానకముల. 74

కైశికి.—

ఉ. తిన్ననిమేను గన్నుఁగవ తేటలు దేనియ లొల్కుమాటలున్
సన్నపుఁగౌను గుందనపుఁజాయలు దేఱు మెఱుంగుఁజెక్కులుం
గ్రొన్నెలవంటినెన్నుదురు గుబ్బచనుంగవ తెక్కుఁజూపులున్
జెన్నెసలారఁ గన్య నరసింహునిఁ జూచె విలాసధన్యయై. 75

ఆరభటి.—

మహాస్రగ్ధర. ప్రతిపక్షక్ష్మాపవక్షఃఫలకవిదళనప్రౌఢగాఢప్రతాప
ప్రతిభాసంరంభగుంభప్రబలసుబలశుంభన్నృసింహోగ్రరంహో
యుతమై కల్పాంతదృప్యద్ద్యుమణిధగధగప్రోద్యతజ్వాలజాల
ప్రతికూలప్రక్రమంబై పరఁగు నరసభూపాలదోఃఖడ్గమాజిన్. 76

భారతి.—

సీ. నీకీర్తి కన యని నెగడినసురదంతి, శిరము మధ్యే భిన్నతరము గాదె
నీకీర్తితోఁ బ్రతినెరసినయిందుమం, డలము పదాఱుఖండములు గాదె
నీకీర్తి నొరసినకాకోదరస్వామి, తల సహస్రచ్ఛిదాకులము గాదె
నీకీర్తిఁ బోలఁ బూనినధవళాంభోజ, తతి శతధా దళితంబు గాదె

తే. యహహ నీకీర్తికవనిలో నమరకరియు, గిరియు నిందుండు గిందుండు సురగపతియు
గిరియుఁ జెలిదామరలచాలు గెలువ నెనయె, శ్రీయాబలేంద్రునినారసింహక్షితీంద్ర.

సాత్వతి.—

చ. ఉభయరగండ తావకరణోగ్రజయానకము ల్ఘుభుల్ఘుభు
ల్ఘుభు లని మ్రోయఁగా భవదకుంఠితవీరభటు ల్భ్రిభుల్భ్రిభు

ల్పవిభు లని శత్రుభూపతులపైఁ జొరఁ బాఱ నెడ న్విభుల్విభు
ల్విభు లని సంభ్రమింపుదురు వేడ్కనఖర్వసుపర్వభామినుల్. 78

తే. ఇంక రీతులు వివరింతు వృత్తు లట్లు, సముచితార్థపదన్యాసస్థాపనములు
గాక సందర్భమాత్రసంగతము లైన, కతన రీతులు వృత్తిభిన్నతఁ దెలంగు. 79

తే. పరఁగురీతులు కోమలప్రౌఢపదవి, ధానవాసన నందు వైదర్భి యనఁగ
గౌడి పాంచాలి యనఁ బొల్చుఁ గ్రమముతోడ, వీనికిని లక్షణంబులు విస్తరింతు.

తే. అతిమృదులబంధయుతయనాయతసమాస, దనరు వైదర్భిరూక్షబంధయును ఖరస
మాసయుగు గౌడియుభయాత్మమహిమగల్గి, యలరు బాంచాలివీనిలక్ష్యము లొనర్తు.

వైదర్భి.—

శా. ఆలావణ్య మగణ్య మాగుణగణం బవ్యాజ మాతేజ ము
ద్వేలం బావినయం బమేయతర మావీర్యం బనిర్వాచ్య మా
యాలాపం బతిసత్య మావితరణం బాశాంతవిశ్రాంత మా
శీలం బార్జవమూల మెన్నఁ దరమే శ్రీనారసింహేంద్రునిన్. 82

గౌడి.—

శా. అంభోరాశిగభీర యోబయనృసింహా నీ రణోదస్తదో
స్స్తంభోత్తంభితజృంభితాసిలతికాసంరంభసంభావనా
దంభానర్గళదుర్గదుర్గమమదోద్యద్దుష్టధృష్టారిరా
ట్కుంభచ్చుంభనిశుంభసంభ్రమహరస్ఫూర్తి న్విజృంభించురా. 88

పాంచాలి.—

శా. ఆరూఢిం దప మాచరించెదవు చంద్రా యల్లమందాకినీ
తీరక్షోణితటిన్మహానటజటాదీరాటవీవాటిలోఁ
బ్రారబ్ధం బగుమేనియంకము హరింప న్వేఁడి యిం తేల నీ
కారాధింపఁగ రాదె యోబయనృసింహాధ్యక్షుసత్కీర్తులన్. 84

ఉ. పాక ముదీరితార్థపరిపాక మనం దగు నందు గోస్తని
పాకము నారికేళఫలపాక మనన్ ద్వివిధంబు గోస్తని
పాకము సంవృతార్థపరిపాకనివేద్యము నారికేళపా
కాకలనంబు గూఢనిబిడార్థవిచార్యము వీనిలక్ష్యముల్. 85

ద్రాక్షాపాకము.—

క. వాలిక లై వెలిదమ్ముల, పోలిక లై చందమామ పులుఁగులకును దా
మేలిక లైననిరీక్షణ, మాలికల నృసింహుఁ జూచె మదవతి వేడ్కన్. 86

నారికేళపాకము.—

మ. వరభూషాదులపై మనం బిడక దృగ్వ్యాపార మెంతేఁ బరా
పరసందర్శనవాతిభిన్న మయి చూపట్టంగఁ గార్యాంతర
స్మరణం బేమియు లేక నిశ్చలత నిస్సాంగత్యముం గోరి మా
హరిణీలోచన యాత్మయందు నరసింహా నిన్నె భావించెరా. 87

క. కదిసి పదంబులు ముందఱి, పదములతోఁ బరమమైత్రిఁ బరఁగి పరపదా
స్పద మన నుండినఁ గృతులం,దదిశయ్యాతదీయలక్ష్య మాపాదింతున్. 88

క. రతిపతివో చెలువున భా, రతిపతివో నుతగుణాభిరామత రామ
క్షితిపతివో ధర నోబ, క్షితిపతినరసింహ శౌర్యజితనరసింహా. 89

కావ్యవిశేషములు.

తే. ఇట్లు కావ్యస్వరూపంబు నేర్పరించి, యింకఁ గావ్యవిశేషము ల్పొంకపఱుతు
నటనపటుధూర్జటిజటాగ్రచటులసింధు, ఘుమఘుమారంభగంభీరగుంభనముల. 90

తే. వ్యంగ్యము ప్రధానమైనను నప్రధాన, మైన నస్ఫుటమైనఁ గావ్యము త్రిసంఖ్య
నమరు నుత్తమమధ్యమాధమతధ్వనిగు, ణీకృతవ్యంగ్యమును జిత్రమై కడంగి. 91

ధ్వని.—

సీ. తల యెత్తుకొనఁ గల్గెఁ గులమువారలలోనఁ, బదినూఱుశిరముల పాఁప యేని
కనుపమచ్ఛాయావిహార మందఁగ గల్గెఁ, జిమ్మచీఁకటి మ్రింగు నెమ్మికాని
కమృతాబ్ధిలో నిద్ర యుపధరింపఁగఁ గల్గె, వెలిదమ్మి పొక్కిటివేల్పుసామి
కలమహానటజటాపాలభి నుండఁగఁ గల్గె, నెలకొన్న చల్లనివెలుఁగువాని

తే. కవుర భువనాతిశాయివైభవవిభూతిఁ, బూని జగదేకజేగీయమానుఁడైన
యోబభూపాలునరసింహుఁ డుర్వియందు, నవతరించి శుభస్ఫూర్తి నతిశయిల్ల. 92

తే. ఇందుఁ దలయెత్తుకొనఁ గల్గె దండశూక, పతికి నన నారసింహభూపాలుఁ డుర్వి
తాల్చెనవ్యంగ్యమాదియౌధ్వనులుదోఁపఁ, దనరు నుత్తమకావ్యమైధ్వనియనంగ.

గుణీకృతవ్యంగ్యము.—

క. కొలువాస యొసఁగి సురగవి, వెలికిలఁబడుఁ గల్పతరువు వేఁడిన మఱి యా
కులపడి పండ్లిగిలించును, నలువుగ నినుఁ బోలఁగలవె నరసింహనృపా. 94

క. నినుఁ బోలఁగలదె సురతరు, వను నెల లే దనెడివ్యంగ్య మరయఁగ వాచ్యం
బు నతిక్రమించి మించమిఁ, దనరు న్ధర నిది గుణీకృతవ్యంగ్యం బై. 95

క. చిత్రము శబ్దార్థోభయ, చిత్రము లనఁ ద్రివిధగతులఁ జెలఁగునదియు సం
స్తూయమగుఁ ముందఱ నా, చిత్రాలంకారతతులు చెప్పెడిచోటన్. 96

క. ద్వివిధం బగుధ్వనికృతులం, దవిరళగతిలక్షణాభిధాయోజిత మై
యవివక్షితవాచ్యంబును, వివక్షితాన్యపరవాచ్యవృత్తియు ననఁగన్. 97

క. చను నత్యంతతిరస్కృత, మన నర్థాంతరసమేత మన ద్వివిధతఁ గై
కొనియ వివక్షితవాచ్యం, బినుమడి యగువాక్యపదము లెనసిన నదియున్. 98

చ. ననువుగ వీనిలక్షణ మొనర్తు ధృతిం దిసఁ డన్న ధృష్టుఁ డ
ధ్వని యభిభూతవాచ్యముగఁ దత్ప్రథమంబు చెలంగు యాపను
ల్లనమునఁ గ్రొవ్వమానుఁ డనఁ దద్యవనాళిని ద్రుంచు నితఁ డ
ధ్వని యితరార్థసంక్రమితవాచ్యము గాఁగ ద్వితీయమిం పగున్. 99

తే. అరయ మఱియు వివక్షితాన్యపరవాచ్య, మనలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యమనసలక్షి
తక్రమవ్యంగ్య మన ద్వివిధంబు వీని, లక్షణముఁ దేర్పరించెద లలితఫణితి. 100

తే. ఇతఁడునరసింహుఁడనునెడనిదియస్వంజ
కంబగుమధృష్టుఁడనెడువ్యంగ్యమునువరుసఁ
దెలుప లక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మిల నలక్షి
తక్రమవ్యంగ్య మిట్లు వేద్యక్రమంబు. 101

తే. అందు లక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మమరు శబ్ద, శక్తిమూలం బనఁగ నర్థశక్తిమూల
మన నుభయశక్తిమూలంబు ననఁ ద్రిసంఖ్య, దాల్చు వేర్వేఱ వీనిభేదము లొనర్తు.

క. తనరారు వస్తురూపం, బనఁగ నలంకారరూప మనఁగ ద్వివిధ మై
ఘనవాక్యపదగతత్వం, బున నాల్గగు శబ్దశక్తిమూలము ధరణిన్. 103

సీ. సమధికం బగునర్థశక్తిమూలము స్వతః, ప్రతిపన్నమును గవిప్రౌఢవచన
సిద్ధంబు సుకవినిబద్ధోక్తి సిద్ధంబు, ననఁ ద్రిరూపం బగు నవియు వస్తు
కలితవస్తుధ్వని యలవస్తుకపదలం, కృతిమయధ్వని యలంకృతినిరూఢ
వస్తుధ్వని యలంకృతిస్తుతాలంకృతి, ధ్వని యన నాల్గుభేదములు వరుస

తే. నొక్కొకటి దాల్ప రతసంఖ్య నొనగు నపియుఁ, దనరు ముప్పదియాఱైపద ప్రబంధ
వాక్యగతభేదముల నిట్లు వఱలు నుభయ, శక్తిమూలంబు నేకమై జగతియందు.

క. నలువదియొకరూపంబులఁ, బొలు పగునిరీతిభేదముల కాస్పద మై
యలసంలక్ష్యక్రమమున, నలరెడువ్యంగ్యంబు విశేష మాపాదింతున్. 105

క. అసమవిభావాదులచే, రసధ్వని జనించు వేళఁ గ్రమ మొదవమిఁ బెం
పొసఁగు నలక్ష్యక్రమ మై, యొసఁగినవ్యంగ్యంబు దీనికిల భేదంబుల్. 106

క. పదవాక్యవర్ణరచనా, పదైకదేశములఁ గృతులఁ బరఁగుచు నౌరా
యిది గూడ నలువదే డగుఁ, బదిలముగ వివక్షితాన్యపరవాచ్య మిలన్. 107

క. మును పవివక్షితవాచ్యం, బునఁ గలిగిననాల్గుభేదములు నివి గూడం
దనరుఁ గృతిజీవశుద్ధ,ధ్వని యేకశతార్థభేదపంతం బగుచున్. 108

క. ప్రకృతంబులైనయీధ్వను, లొకటొకటిం గూడ నేఁబదొకభేదములం
బ్రకటిత మగుఁబ్రాగ్భేదం, బకట ద్వితీయంబు నేఁబ దగు నీరీతిన్. 109

క. కృతి నన్నియు నేకైకో, న్నతసముచితసంఖ్యలైకొనఁగ మిశ్రంబుల్
క్షితిపడ్వ్యంశత్యుత్తర, శతత్రయాన్వితసహస్రసంఖ్యఁ జెలంగున్. 110

తే. త్రివిధ మగుసంకరమున సంసృష్టిచేత, నొకటొకటి నాలుగై యివి యొప్పమీఱు
నవనిఁ జతురుత్తరశతత్రయాభిరాము, పంచదశశతభేదప్రపంచగరిమ. 111

క. ఎన్నిక వీనిని లక్ష్యము, లన్నిటికి నొనర్పఁజాల యగు ననుభీతిఁ
గొన్నిటి కొనర్తు వినుఁడు ప్ర, సన్నలసన్నవచోవిచారధురీణుల్. 112

అత్యంతతిరస్కృతావివక్షితవాచ్యధ్వని.—

క. ఖరఖురకుట్టనఘట్టిత, ధరణిరజస్థగితసదృశతామదవిచల
త్తరకరతురగోత్కర మై, కర మమరు నృసింహధాటికాహయ మవనిన్. 113

క. ఖరఖురకుట్టనఘట్టిత, ధరణిరజస్థగితసదృశతామదవిచల
త్తరకరతురగం బనునెడఁ, దిరస్కృతస్వార్థ మగునది బహువ్రీహిన్. 114

అర్థాంతరసంక్రమితావివక్షితవాచ్యధ్వని.—

ఉ. ఇంద్రసుతుం జయించి నరసేంద్రుఁ డొకమ్మున మత్స్యయంత్రముం
సాంద్రనిరూఢి నేసె నని సంతతము న్విని తత్తఱించి మ
త్స్యేంద్రుఁడు యోగముద్ర ధరియించి చరింపఁ దొడంగె నౌర ని
స్తంద్రజవంబున న్విపినశైలగుహాగహనాంతరంబులన్. 115

తే. నరసభూభర్తమత్స్యయంత్రంబు నేయ, నలుకమత్స్యేంద్రుఁడను నెడ నాత్మమత్స్య
శబ్దసామ్యంబుచేఁ గల్గుశంకఁ దనరు, వ్యంగ్య మర్థాంతరసమేతవాచ్య మగుచు.

శబ్దశక్తిమూలాలంకారధ్వని.—

క. ఈకోమలి పద్మిని యఁట, యేకాలముఁ బ్రోచునినుఁడ వీ వఁట సతిదా
నీకరసంస్పర్శసహన, గాకఁ జెలంగు నె నృసింహ ఘనబలసింహా. 117

తే. ఇందుఁ బ్రకృతంబు లగువధూనృపతివాచ, కంబు లల పద్మినినశబ్దంబు లెలమిఁ
గమలినిభాస్కరులఁ జెప్పఁగలుగునుపమ, వ్యంగ్యముగ నీయలంకృతిధ్వని చెలంగు.

శబ్దశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

క. అపన్నులార చెప్పెద, మీపాలిటికిని హితంబు మెఱయు నృసింహ
శ్రీపాదకమలసేవా, వ్యాపారము మఱవ కుండుఁ డాత్మలలోనన్. 119

తే. ఇచ్చట నృసింహపదసేవ నెనయుఁడనెడు, శబ్దశక్తిని ప్రకృతుఁడౌ జనవరేంద్రుఁ
గొలువుఁడతఁడాపదలు మాన్చుఁ గొలుచువారి, కనెడువస్తువు వ్యంగ్యమై యతిశయిల్లు.

స్వతస్సిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

ఉ. చల్లనివాఁడు మానెలవుచందురుమామకడంగి వేఁడుముల్
చల్లనివాఁడు మాయచటిచందనశైలసమీరుఁ డెంచుఁ ద
ద్భిల్లవధూమతల్లికల, చేర్కొని పల్కు నృసింహమేదినీ
వల్లభ నీవిరోధినృపవల్లభ దుర్లభశైలవాస యై. 121

ఉ. చల్లనివాఁడు మానెలవుచందురుమామ యటన్నఁ దద్ద్విష
ద్వల్లభమౌగ్ధ్యవైభవము వ్యంగ్యము తద్ధ్వనిచేత నాయకా
యల్లకమగ్న యౌ ననుట వ్యంగ్యము తద్ధ్వనిచేత వ్యంగ్యమౌ
నెల్లవిరోధిరాజుల జయించె విభుం డనువస్తు వెంతయున్. 122

వస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

మ. సలిలచ్ఛాయఁ గుఱించి యంత్రకృతమత్స్యం బీనృసింహక్షమా
తలనాథాగ్రణి యేసె నంచు విని తద్వంశాధిపుం బట్టినన్
సలిలచ్ఛాయఁ గుఱించి యేయు నని యంచద్భీతిమార్తాండునిన్
బలిమిం బట్టఁడు వేగ రాహు విధునిం బైకొన్న చందంబునన్. 123

తే. యంత్రమీనంబుదునుమాడినట్టు దునుము, ననియ కాఁబోలు రాహువర్కుని గ్రహింపఁ
డనెడునుత్ప్రేక్షవాచకం బెనయ లేమి, వ్యంగ్య మగు నిట్టివాక్యార్థవైభవమున.

అలంకారకృతవస్తుధ్వని.—

ఉ. భూరిభుజాప్రతాపగుణభూషణ యోబయనారసింహ నీ
చారుయశోవధూమణికి సారసవైరిముఖంబు తారక
ల్సారనఖాంకురంబు లల శంకరశైలహిమాద్రు లాత్మవ
క్షోరుహము ల్సితాబ్జములు సొంపగులోచనపంకజాతముల్. 125

తే. తనరు సత్కీర్తికాంతకుఁ దారకాను, లరయ నంగంబు లై వేడ్కఁ బరిణమింపఁ
గలుగుపరిణామమునఁ ద్రిలోకములు నిండు, నరసవిభుకీర్తి వ్యంగ్య మనం జెలంగు.

అలంకారకృతాలంకారధ్వని.—

చ. అరిపురభంజనోజ్జ్వలబలాధిక శ్రీనరసింహరాజశే
ఖర భవదీయకీర్తిరుచి గంగ యనంగఁ జెలంగుఁ బొంగుచున్

హరిపదసంగసంకలిత యై భువనత్రయపూర్ణ యై నిరం
తరతరహంసజాంశుసముదాయ సమన్విత యై వసుంధరన్. 127

తే. రాజశేఖర భవదీయరమ్యకీర్తి, యొనరు నలగంగవలె ననుపమచేతఁ
బరఁగుదు నృసింహ నీవు శంకరునికరణి, ననుపమవ్యంగ్య మిా నిందు నరసిచూడ.

కవిప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

సీ. ఒంటిగా మడికాసు గుంటిపైఁ గూర్చుండి, సంజకెంజాయపెన్జడలు దాల్చి
సారిది నేకాలంబు సురనదీస్నాతుఁ డై, నిద్దంపుబూది మైనిండ నలఁది
యచ్చుగాఁబులితోలుకచ్చడంబు ఘటించి, యొడలఁబాములు వ్రాఁక నోర్పుగలిగి
హాలాహలానలాభీలధూమము గ్రోలి, యఱచేత హవ్యవాహనము బూని

తే. నీయశోలక్ష్మిఁ బోలుఁ బూనికలఁ దపము, నేఁడు నొనరించుచున్నాఁడు నీలగళుఁడు
కానియెడ నేల యతని కీగతిఁ జెలంగ, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 129

క. నరసవిభుకీర్తిఁ బోలఁగ, హరుఁడు దపము నేయు చుండుననువస్తువుచే
సరిగా దాతనికీర్తికి, హరుఁడును ననువస్తు వలరు వ్యంగ్యంబగుచున్. 130

కవిప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

క. మేలిమి నృసింహధరణీ, పాలు ప్రతాపాగ్ని దిశలఁ బ్రబలినఁ గీలా
భీలదవానలమడవుల, పా లయ్యె న్జలధిఁ బడియె బడబానలమున్. 131

క. జనపతి ప్రతాప మమరఁగ, వనవాటికి నరిగె దావవహ్ని యనెడిచో
మనమునఁ గలఁగియునుం బలె, ననియెడును త్ప్రేక్ష వ్యంగ్య మగువస్తువుచేన్. 132

ఉ. అంచితవిక్రమంబున మహాసమరవ్రతదీక్షచేనొ పో
షించినకారణంబుననొ శ్రీనరసింహకృపాణ మాజిలం
బొంచి మదించి మించు నరిభూభృదకుంభికంఠపీఠముల్
ద్రుంచియు వాఁత నంట దలదుఃక్షితిప క్షతజప్రవాహముల్. 133

క. అలఘుగతిని బోషించియు, బలె నంట దురుక్త మతనిపటుఖడ్గ మనం
గలిగినయుత్ప్రేక్షవలన, నలఖండన వేగవస్తు వలరుఁ ధ్వని యై. 134

కవిప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతాలంకారధ్వని.—

శా. ఆమోదంబున శ్రీనృసింహవిభు దానాంభోనదుల్సాగర
స్వామిం జెంద యశంబు మేఘములఁ బర్వం గల్గువర్షాశర
త్సామానాధికరణ్యశంక నచట న్దామోదగుం డొందుని
ద్రాముద్రానుగతప్రబోధములఁ జిత్రం బేకకాలంబునన్. 135

తే. హారికివర్షాశరద్భ్రాంతి యడరుననెడి, భ్రాంతిమదలంక్రియారూఢిఁ బ్రబలునిద్ర
దెలివినున్నట్లుయోగనిద్రలువహించు, ననెడియుత్ప్రేక్షవ్యంగ్యమైయతిశయిల్లు.

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

మ. అనురాగాంబుధి యుబ్బి వెల్వడినయట్లాపూర్ణ ఘర్మాంబువుల్
దనువల్లిం దిగజాఱఁ గన్నుఁగవ లేఁదళ్కుల్ విసాళించుచున్
ననవిల్కానిపురప్రవేశకలనానాళీకదామంబులై
తనరం గోమలి నిన్నుఁ జూచె నరసేంద్రా సాంద్రతేజోనిధీ. 187

క. ఈవాక్యార్థముచేతను, భూవల్లభ నిన్నుఁ గోరి పోలఁతి విరహా
పావృత్తి నున్న దిపు డను, నావస్తువు వ్యంగ్య మగుచు నతిశయ మొందున్. 188

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

చ. సురగిరిచుట్టునుం బవరిచుట్టెద వేల దినేశరత్నసం
భరితము దేవతాధనముఁ బాయక కాచెద వంచు నేఁటికిన్
సురతరులం గరాంగుళులఁ జొప్పడఁ దాల్చి యశోభ్రగంగచేఁ
బరఁగి నృసింహుఁడే సుకవిపంక్తులఁ బ్రోచె నిదేల యేరికిన్. 189

క. తనరెడు నీవాక్యార్థం, బున శ్రీనరసింహుఁ డఖిలమును బ్రోవఁగ నా
యనిమిషగిరివలెఁ దగు నను, ననుపమ మగునుపమ వ్యంగ్యమై పొగ డొందున్.

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతవస్తుధ్వని —

చ. ధరణి ననంతకీర్తియుఁ బ్రతాపముఁ గల్గినరాజ వౌట నిక్క
దరణి మనోరవిందమునఁ దాల్చినచుట్టటికంబు పేర్మినో
కరివరయానకు న్విశదకాంతియుఁ గాఁకయు నై కడంగి బి
త్తర మగు మేనఁ గీర్తియుఁ బ్రతాపము నిల్చె నృసింహభూవరా. 141

తే. నెఱియు కీర్తిప్రతాపాఖ్య! నిన్నుఁ దలఁప, యశముశౌర్యంబుగలిగిన ట్లలరువెలరు
గాఁకయునునను త్ప్రేక్షఁ గాంత నేలు, విరహమునకోర్వదనువ్యంగ్యవిభవమలరు.

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతాలంకారధ్వని —

చ. చెలువ యదేమి యామగువ చిత్రమునందు నృసింహభూవరుం
గలయ లిఖించువేళఁ బులకంబులు గ్రొంజెమరుం దలిర్పఁగా
నొలవు వడంకు చున్నది సముజ్జ్వల మైననృపాలరూపమున్
వలపులు రేఁచు మన్నరతివల్లభరూపనిభీతిఁ జెందెనో. 148

క. వరుని లిఖించుచు వడఁకెడి, సరోజశరుఁ డనియొ యనెడిసందేహమున
న్నరసింహుఁడు మరుఁడై వడిఁ, బరఁగు ననెడియుపమ వ్యంగ్యభావము నొందున్.

క. ఈపరుసఁ బ్రబంధాదిక, తావేలధ్వనులు బుద్ధి ననుమేయము లౌ
నావల రసధ్వనులు రస, భావప్రకరణములం బ్రపంచితము లగున్. 145

ఇచట నుణీభూతవ్యంగ్యమై రుచిర మగుగు, ణీకృతవ్యంగ్యవిభవంబు నిశ్చయింతు
నిదియు నెనిమిదిభేదంబు లెనయు వీని, భవ్యనామంబు లెఱిఁగింతుఁ బ్రక్రమమున.

క. అగూఢ మగూఢము నపరాం, గము వాచ్యాంగంబు నప్రకాశము సంది
గ్ధము నల తుల్యప్రాధా, న్యముగా కాక్వాక్షిప్తమరుచిరాఖ్యము ననఁగన్. 147

క. వనితాకుచకుంభము గతి, ధ్వని గూఢం బైనఁ గాని వైదగ్ధ్యము లే
మినిఁ దగుమధ్యముకావ్యం, బెనిమిదివగలకు నొనర్తు నిల లక్ష్యంబుల్. 148

అగూఢము:—

క. పరిపతితకవాటము లై, పరిపాటితకనకకూటపటవాటము లై
యరినికరపురప్రకరము, లరుదుగ నరసింహుశౌర్య మంతయుఁ దెలుపున్. 149

క. పరిపతితకవాటము లై, యరిపురములు దెలుపుశౌర్య మంతయు ననుచో
నరివరులఁ గెలిచె విభుఁ డని, పరఁగెడివ్యంగ్యంబు గూఢభావముఁ జెందున్. 150

అపరాంగము.—

క. మెడ గ్రుచ్చి కౌఁగిలించును, నొడ లెల్లం బారవశ్య మొందించు నరిక్ష్మా
వడి మోహనిద్ర పుచ్చును, బుడమి నృసింహేంద్రుఖడ్గపుత్త్రిక యౌరా. 151

క. రంగుగ నీయెడ ధ్వని యగు, శృంగారము రౌద్రరసవిశేషమునకుఁ దా
నంగం బై విలసిల్లుచు, సంగతి నపరాంగ మనఁగ సన్నుతి కెక్కున్. 152

వాచ్యసిద్ధ్యంగము.—

క. ధారుణి శ్రీనరసింహుని, నీరంధ్రధనుర్వినీలనీరద మమరుక్ష్మా
దారుణతరశరధారా, వారితరిపుశౌర్యసూర్యవైభవ మగుచున్. 153

క. శరధార యనఁగ ధ్వని యై, పరిణత మగుసలిలధారపార్థివునిధను
శ్శరద మనువాచ్యమునకు, ర్వరలో నంగంబు గాఁగ వాచ్యాంగ మగున్. 154

అస్ఫుటము.—

క. శ్రీనరసింహునిభుజస, న్తానితకాక్షేయకంబు మహీమండలిలో
నానారిపుభూనాథవి, తానార్జితకీర్తిదుగ్ధధారలు గ్రోలున్. 155

క. అరికీర్తిదుగ్ధ మానును, ధరణీశ్వరుఖడ్గ మనుడు దర్వీకరశే
ఖరముగతిఁ బొల్చు ననియెడి, సరసోపమకృతులయందుఁ జను నస్ఫుట మై.

సందిగ్ధము.—

క. నరసింహు నభంగురసం, గరమున నెనురించుదిపులు గడు ముందరగా
నరుగుదు రాయితపడుదురు, శరములు విడుతురు సమగ్రసంభ్రమపరు లై. 157

క. అరివరు లాయితపడుదురు, శరజాలము విడుతు రనిన సమరంబున కో
గిరిగుహల కరుగనో యన, సరి వ్యంగ్యము లలరుచుండు సందిగ్ధము లై. 158

తుల్యప్రాధాన్యము.—

క. నరసింహేంద్రునిచరణం, బరుణంబుగ సంఘటింపుఁ డరులార భవ
ద్వరమకుటస్ఫురణంబుల, నరుణం బగునతనినయన మటు గాకున్నన్. 159

క. నరసింహేంద్రునకు నమ, స్కరణం బొనరింప కున్నఁ గాంతారం బే
శరణం బగు ననువ్యంగ్యము, నిర వగువాచ్యంబు సమము లిచ్చటఁ దలఁపన్. 160

కాక్వాక్షిప్తము.—

క. ఒసఁగునెడఁ గసరు గర్జిలు, నొసఁగి యొసఁగి వెల్లఁబాఱు నొగి నీకరణిన్
విసువక యొసఁగఁగ నేర్చునె, యసదృశగతి నంబువాహ మాబళినరసా. 161

క. ఒసఁగునెడఁ గసరు గర్జిలు, నెసఁగఁగ నీలాంబువాహ మిల నీవలెఁ దా
నొసఁగఁగ నేర్చునె యనవుడు, నొసఁగఁగ లేదనెడివ్యంగ్యమొగిఁ గాకువగున్.

అరుచిరము.—

మ. బలితం బైనమనోజబాణహతిచేఁ బల్మాఱు నిల్వోపలే
కలినీలాలక ప్రాణము ల్వెడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాఁకుచు వచ్చి యన్నెలవునం గన్నీటియే యడ్డ మై
నిలుప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ మన్నింపంగఁ బాడింతటన్. 163

క. ఏణాక్షి రాకయున్నను, బ్రాణంబులు విడుచు ననెడివ్యంగ్యంబునకున్
క్షోణి న్వాచ్యముకన్నఁ బ్ర, వీణత్వము లేమిఁ దనరు వెస నరుచిర మై. 164

తే. ఇంకఁ గావ్యప్రభేదంబు లేర్పరింతు, వరుస నష్టాదశవిశిష్టవర్ణనములు
గలుగవలయు మహాకావ్యతిలకమునకు, నెలమిఁ దన్నామధేయంబు లెట్టి వనిన.

క. పురసింధునగర్తువనశశి, సరసీవనమధురతిప్రసంగవిహారముల్
పరిణయతనయోదయనయ, విరచనయాత్రాజిదౌత్యవిభువర్ణనముల్. 166

తే. ఇందు నొకకొన్నకడ మైన నెంచిచూడ, నదియు నవని మహాకావ్య మనఁగఁ బరఁగు
మఱియు క్షుద్రప్రబంధనిర్మాణమర్మ, లక్షణము లేర్పరించెద లలితఫణితి. 167

క్షుద్రప్రబంధము.—

క. కలికోత్కలికలు పద్యము, లలరారు విభక్తులుం దదాభాసయుతో
త్కలికలు సజయతిపద మా, నల మాలిని మొదలఁ దగ నుదాహరణ మగున్.

క. అందు విభక్త్యాభాసము, లందుఁ జతుర్థికిని దెనుఁ గుదాహరణము పెం
పొందం గలికోత్కలికల, సందీప్తవిభక్తితాలసంప్రాసం బై. 169

క. ముక్తపదగ్రస్తంబై, సక్తాదిమపద్యమైనసంబోధనమై
ప్రోక్తమగుఁ జక్రవాళము, ముక్తమహాధీరశబ్దమోహనమగుచున్. 170

క. ఆచక్రవాళలక్షణ, సూచితమై బిరుదభరితశుభవాఙ్మయమై
యాచక్రవాళవిపుల, క్ష్మాచక్రము నందు బిరుద గద్యము వొల్చున్. 171

క. తరుణీమణిశృంగారము, విరహము మధుమదనగర్వవిభవంబు సరో
వరవనఖేలనములు గల, దరయ న్మంజరి యనంగ నభినుతి కెక్కున్. 172

క. తారక లిరువదియేడును, వారయ నొక్కొక్కపద్యమందుఁ జెలంగం
గూరిచినపద్యమాలిక, తారావళి యనఁగ నభినుతంబై పొల్చున్. 173

మ. ఫణిశుంభద్భుజసారసారసముఖీపంచాయుధాకారకా
రణసంతత్యవతారతారగిరిధైర్యస్థైర్యదుర్వారవా
రణసమ్రాడ్బలభారభారవికవిప్రౌఢోక్తి సంచారచా
రణసంస్తుత్యవిహారహారహారవిభ్రాజద్యశోవైభవా. 174

ఓష్ఠ్యము.—

క. భూమిసుమనోమరద్రుమ, వామప్రద్యుమ్నభానుపంశోద్భవపా
లోమిావిభుశుభవైభవ, భీమోపమభీమభీమపృథుదోర్విభవా. 175

పంచచామరము ఘనాఘనాఘనాళిదాధిక ప్రగానరంజనా,
జనావనాదినాగితల్పసత్కవిప్రసాధనా,
ధనాధినాథనందనాబ్జదర్పకాంగవాసనా,
సనాతనాధునాతనాతిశౌర్యధుర్యలంఘనా. 176

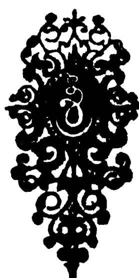
గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధకవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతిభాబంధుర ప్రబంధపఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ సుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమావధాన శారదామూర్తి మూర్తిప్రణీతంబైన కావ్యాలంకారసంగ్రహంబనుమహాప్రబంధంబునందు సర్వరససాధారణనాయకవర్ణనంబును శృంగారనాయికాఖ్యానంబును రీతివృత్తిప్రశంసయుఁ బాకశయ్యాప్రపంచనంబును గావ్యభేదప్రకరణంబును మహాకావ్యప్రకటనంబు క్షుద్రప్రబంధమార్గదర్శనంబు నన్నది ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నరసభూపాలీయము

కావ్యాలంకారసంగ్రహము - తృతీయాశ్వాసము.

రమణచరణసేవా
పారాయణ యుభయవంశపావన లక్ష్మీ-
కారచితభాగధేయ య
పారకృపాసరస యోబపార్థివనరసా. 1

తే. అవధరింపుము లక్షలక్ష్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నిచ్చటఁ బ్రబంధజీవితం బెట్లటన్న. 2

తే. మహితకవితావిలాసినీమధురతరవి, లాసవిన్యాసములలీలవాసి కెక్కు-
నవరసంబుల నెఱిఁగింతు నవరసార్థ, గుంఫగంభీరతరవచో జృంభణముల. 3

క. పులకండంబులు గలిపిన, నలు వగుసలిలము రసాయనం బగుపగిదిన్
లలితవిభావాదులచే, నలఘు[1]తరస్థాయిభావ మమరున్ రసమై. 4

స్థాయిభావలక్షణము.—

తే. గరిమ నదులెన్ని గలిసినఁ గప్పుకొనుచు, జలధి గనుపట్టురీతి[2]సంచారిభావ
సంచయము లెన్ని గలిపిన మించ నీక, తాన కనుపట్టుభావంబు స్థాయి దలఁప.

క. ధర శృంగారము హాస్యము, కరుణ[3]యు వీరము భయానకము బీభత్సం
బురరౌద్ర మద్భుతము, శాంతరసంబును రసము లనఁగఁ దనరుం గృతులన్. 6

క. రతిహాస[4]శోకయత్నము, లతిభీతి జుగుప్స రోష మచ్చెరువు శమం
బతులక్రమమున నివి సాం, ప్రతము రసస్థాయిభావభావనఁ జెందున్. 7

క. రసములకుఁ దొమ్మిదింటికిఁ, బొసఁగిన యీస్థాయిభావములకు నొనర్తున్
రసికతలక్షణలక్ష్యము, లసదృశరసశాస్త్రవేత్త లౌ నా ననఁగన్. 8

రతి.—

క. తరుణీమణులకుఁ [5] బురుషుల, కరయఁగ సంభోగవిషయ మగునభిలాష
స్ఫురణము మనములఁ బొడమిన, ధరలో నది రతి యనంగఁ దగు నెట్లన్నన్. 9

---

1 వయిన. 2 నిజగతి. 3 ము. 4 శుగుత్సాహ. 5 దరుణుల.

ఉ. చల్లఁదనంబె చంద్రునకుఁ జక్కఁదనంబె ప్రసూనధన్వికిన్
సల్లలితోరుసౌరభమె చైత్రున కొక్కని కొక్క మేలిమే
తెల్లము గాక నాపతి యుదీర్ణగుణాఢ్యుఁడు నారసింహభూ
వల్లభుఁ డట్లు సర్వగుణవైభవ మెవ్వరికైనఁ గల్గునే. 10

హాసము.—

క. చేకొని 1 యక్రూరము లగు, నాకారవికారచేష్ట లాలోకింపన్.
వైకొనుమనోవికాస, స్వీకారము హాస మయ్యె విను మె ట్లన్నన్. 11

చ. అదె యిదె వచ్చె వచ్చె నరసాధిపుదాడి యటంచుఁ బారిము
ల్వదరి బరీదుఁ డేఁగునెడఁ బెంపఱి ఖానులు వెన్కముందుగాఁ
గదిసి హయాళి నెక్క హయకంధరము ల్పడగాన కప్పుడే
చదిపిరి వాజిమస్తముల కత్తు లటంతు భ్రమింతు రెంతయున్. 12

శోకము.—

క. హితజనవిర 2 హవ్యథచే, నతిశయ మై జనులమానసాంభోజమునన్
బ్రతిదినముఁ బొడవు దుఃఖం, బతిభూమి వహింప శోక మగు నె ట్లన్నన్. 13

చ. పతుల నృసింహశౌర్యశిఖిపాలుగఁ జేసినయట్టి పాపపు
న్నతధృతి కంతటం జలము జాఱను మమ్మును దావపావక
ప్రతతులపాలు చేసె నని పల్కుచు రోదన మందువిద్విష
త్సతులకు బాష్పపూరములె చాలు వనానలమున్ హరింపఁగన్. 14

ఉత్సాహము.—

క. అత్యున్నతలోకోత్తర, కృత్యంబులు సేయ వేఁడి కృతకృత్యు లిలన్
నిత్యము దలఁచు ప్రయత్నం, బత్యంతోత్సాహ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 15

మ. అసిఁ జెండాడి విపక్షవృక్షముల శౌర్యాగ్నిచ్ఛటం బేల్చి శ
త్రుసరస్సీరములన్ రణోర్వితలమున్ సంతుష్ణముం జేసి వై
ర్యసృగార్ద్రం బొనరించి ప్రోది గొన కుద్యత్కీర్తి సస్యౌఘము
ల్వెస సిద్ధించు నటంచుఁ బల్కు నరసోర్వీనాథుయోధావళుల్. 16

భయము.—

క. క్రూరాకా 3 రము చూచిన, నారయ 4 నే జనునిహృదయమందు ననర్థాం
కూరాశంకన మగు నది, ధారుణిలో భయ మనఁగఁ దగు నె ట్లన్నన్. 17

చ. అనఘ నృసింహ నీయరి వనావళి కేఁగి గుహాగ్రసుప్తుఁ డై
యని మరలం గలం గని భయంపడి పాఱుచు నాజి కాదు కా

1 యతివికృతము లగు, వాకారాలాపచేష్టితాదులు చూడన్. 2 హాదులచే.
3 రాదికమున. 4 ఁగా.

దని సతి చెల్వినం దెలియఁ డోర నిషాదులఁ జాపహస్తులం
గని విపినేభపంక్తిఁ గని క్రమ్మఱ నాజియకోఁ దలంచుచున్. 18

జుగుప్స.—

క. పలలాస్థిశోణితాదులఁ, బలుమాఱును జూచి నరుచిభావము లోనం
దలకొత్తు నిగర్హణ మది, తలపోయ జుగుప్స యనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 19

చ. తలలు సరోజము ల్మెదడు తండము క్రొన్నరు లంత్రజాలముల్
జలఘటు లస్థిఖండములు శంఖము లై తగు నెత్తుఁ బేర్లలోఁ
గలభకపాలనౌచయము గ్రక్కున నెక్కొ చరించు సంగర
స్థలుల నృసింహనిర్దళితశత్రువసారసమత్తభూతముల్. 20

క్రోధము.—

క. అపకారకారు లగువరు, లపరాధ మొనర్ప [1] నే మహామహునిమనం
బు పరిజ్వలితం బగు నది, యపరిమితక్రోధ మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 21

చ. స్థిరభుజవిక్రమక్రమనృసింహ నృసింహ భవత్కరాగ్రభీ
కరకరవాలసిద్ధుఁ డతిగాఢయశోరససిద్ధిఁ గోరి బం
ధురహయసింధురానపుల తోరణదుర్గకనర్గభోన్నతి
న్నరబలి వెట్టు దుర్మదసనాథరిపుక్షితినాథయూథమున్. 22

విస్మయము.—

క. వివిధాపూర్వము లగువ, స్తువులు గనుంగొనినయెడల సుజనునిమది [2] లో
దవిలిన [3] ప్రమోదవిస్తర, మవిరళవిస్మయ మనంగ నగు నెట్లన్నన్. 23

చ. ధరణి నృసింహభూవరుప్రతాపమహాతప మబ్జజాండక
ర్పరములు నిండి తీవ్రగతి బర్వ నఖర్వసగర్వవైరిభూ
వరులు వడంక సాగుదు రవార్యనవవ్యజనాతపత్రవై
ఖరులు దొలంగఁ జేయుదు రు కన్నులఁ జీఁకటి కప్పుచుండఁగన్. 24

శమము.—

క. నిరుపమవైరాగ్యాదుల, కిరవై నిశ్చలత పూని హృదయము తిరమై
నరులకుఁ బరిణతిఁ జెందిన, ధరలో నది శమ మనంగఁ దగు నెట్లన్నన్. 25

ఉ. ఘోరభవాదిదుఃఖములఁ గుందఁగ నీః నృసింహుఁ డోర దు
ర్వారఫలప్రదం బగువిరక్తిసుఖం బొనరించె నంచు నీ
వైరులు మౌను లై విపినవాటిని నీవ గురుండ వంచు నీ
పేరిటి యక్షరంబులె జపింతురు శ్రీనరసింహభూవరా. 26

1 ఁగా. 2 కిం. 3 విస్తారంబది, య.

స్థాయిభావకారణము.—

క. ఈరసముల కుత్పాదన, కారణము విభావ మనఁగ గల దది ద్వివిధం
బై రంజిలు నాలంబన, మారయ నుద్దీపనంబు ననఁ 1 గ ధరిత్రిన్. 27

విభావస్వరూపము.—

క. వనితయుఁ 2 బతియును నాలం, బన మగు నుద్దీపనంబు ప్రాయంబును సొ
మ్మును చేష్టయు మదనాదులు, ననఁ దగు నేర్పఱుతు వీని కగు లక్ష్యంబుల్. 28

ఆలంబనవిభావము.—

చ. అలరురతిన్ రతీశు దమయంతి నలున్ నలువొంద ముందుగా
నలువ సృజించి యందుకతనం దన చేయుట కెల్లఁ దీటి నే
ర్పలవడ నీలతాంగి నరసాధిప నిన్నును గూర్చి ప్రేమసం
కలితముగాఁగ దంపతులుగా నొనరింపఁగఁ బోలు నెంతయున్. 29

ఉద్దీపనవిభావము.— ప్రాయము.

మ. వరవక్త్రేందువిలాసకృన్నవవయోవర్షావసానంబునం
దగుణీశైశవసింధు లింకుపాడఁ దత్తత్కాలలక్ష్యంబు లౌ
సరసాంతస్స్థితగండశైలము లనం జందోయి యంతంతకుం
బరఁగుం దత్క్రిమశోభ రేఖ లనఁ గన్పట్టు న్వళీపుంజముల్. 30

సొమ్ము —

క. వెలఁదికి మణితాటంకము, లలరుఁ దిగ్విజయకాంక్ష నతనుఁడు చూపుం
జిలుకులు నిశాతములుగా, నలవడ వడిఁ దీడుశాణ యంత్రము లనఁగన్. 31

చేష్ట.—

చ. సుదతి నృసింహుని న్మరల చూచె విలాసవివర్తితాస్య యై
వదలనిప్రేమ వెన్తవిలి వచ్చె ముఖేందుఁ డటంచు భీతిచెఁ
జెదరి గిరీంద్రదుర్గములు సేరినచీఁకటి వోలె వాసనా
స్పద మగువాలుఁగొప్పు వలిచన్నులపై ననియాడుచుండఁగన్. 32

తటస్థములు.—

చ. చిగురుఁగటారితోఁ జెఱకువింగిణితో నలరంపగుంపుతో
నిగనిగమించుచెంగలువ నేజముతోఁ బడిఁ జిల్కతేజిపై
మగఁటిమి నెక్కి శూరుఁ డయి మారుఁడు కోకిలకంఠకాహళుల్
నెగడ లతాంగిపై వెడలె నేఁడు నృసింహ యెఱుంగఁ జెప్పితిన్. 33

---

1 గా రతిన్. 2 బురుషుఁడు.

క. కారణ మైనవిభావము, చే రస ముత్పన్న మైనఁ జెలఁగెడిదానం
బ్రారూఢకటాక్షాదిక, మారయ ననుభావ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 34

చ. అలసాలోలము లై యచంచలము లై యాకేకరాగ్రంబు లై
యలఘువ్రీడము లై యనిందితము లై యానందపూర్ణంబు లై
సులభాసూయము లై సుతీక్ష్ణరుచు లై సువ్యక్తరాగంబు లై
చెలువం బొందెడుచూపు లింతి నెఱపెన్ శ్రీనారసింహేంద్రుపైన్. 35

క. పరగతసుఖదుఃఖాదుల, నరయఁగ భావించి యట్ల యలరుట సత్త్వ
స్ఫురణము తద్భవభావము, లరయఁగ సాత్త్వికము లయ్యె నవి యె ట్లన్నన్. 36

ఉ. స్తంభ మచంచలత్వ మవశత్వ మగున్ ప్రళయంబు దృగ్జలో
జ్జృంభణ మశ్రు వౌఁ జెమట స్వేదము గద్గదవాక్యవైఖరీ
గుంభము నిస్స్వరత్వము తగుం బులకం బన రోమహర్షణా
రంభము కంప మౌ వడఁకు రామకుఁ బాండురుచుల్ వివర్ణతల్. 37

క. తలఁపఁగ రసకార్యము లై, జలజాక్షులయందుఁ బొడము సాత్త్వికభావం
బుల కనిమిదింటి కేర్పడ, నలరింతుం గడఁకతో నుదాహరణంబుల్. 38

స్తంభము.—

చ. కలికి నృసింహభూవరునిఁ గన్గొని నిశ్చలగాత్రవల్లి యై
యలరు విలాసచేష్ట లొలయం గలయుంగ నటింపఁ జేయు నా
వలపులసూత్రధారుఁ డనవద్యనృపాకృతిఁ జూచి తాను ని
శ్చలత వహింపఁగాఁ గదలఁ జాలనిజంత్రపుబొమ్మయో యనన్. 39

ప్రళయము.—

ఉ. ఇత్తఱి సీతలోదరి వహించె నచేతనవృత్తి శారదా
చిత్తముఁ జూఱగొన్న నరసింహుఁడు నేఁడు నియోగపాండుహా
గుత్తపుగుబ్బలాఁడి పలుకుంజవరాలివలెం జెలంగఁగా
నిత్తరళాక్షిచిత్తము నహీనరసోన్నతిఁ జూఱవెట్టెనో. 40

చ. మగువకు నంగజానలసముగ్రము లౌనులివేఁడియూరుపుం
బొగ లెగయ న్జనించుగతి ముత్తెపుఁజిప్పలఁ బోలు ఱెప్పల
న్నెగడు నుదశ్రుపూరములు నేత్రసరోరుహవాళి చాతురిం
డిగియె నృసింహ యింకఁ దరుణీమణిఁ గౌఁగిట నాదరింపుమీ. 41

స్వేదము—

చ. పలికిఁ జెమర్చె మేను జలజాతదళాక్షి చతుస్సముద్రము
ద్రితవసుధాధురంధరుని శ్రీనరసింహుని భావవీథిలోఁ

ప్రతిదినము న్వహించు నతిభారము వఁకనో కాక సంతతా
పతదసమాస్త్రశస్త్రభవపావకకీలల వేఁడివంకనో. 42

చ. అమరఁ బరాఁగ నానఖముఖాంకితుఁ డైననృసింహభూవరుం
గమలదళాక్షి చూచి తమకమ్మున దూఱెద నన్న గద్గద
త్వమునఁ బొసంగ నయ్యె సతివాక్యము లాంతర మై చెలంగు నా
య్యము హృదయేశు దూఱవల దంచు నిరోధ మొనర్చెనో యనన్. 43

రోమాంచము.—

చ. కలికి నృసింహునిం దలఁపఁ గా నెలమిం బులకప్రకాండము
ల్మొలచె మనోజహాలికుఁడు మోద మెసంగఁ గురంగనాభపం
కిల మగునింతిగాత్ర మను క్షేత్రమున న్వెలయంగఁ జేయున
స్ఖలితమనోనునోరథనికాయము లీరిక లెత్తెనో యనన్. 44

కంపము.—

చ. చెన్నగు శ్రీనృసింహవిభుఁ జిత్రపటంబున వ్రాసి బింకపుం
జన్నులమీఁద జేర్చుకొని చాల వడంకఁ దొడంగె బాల దాఁ
గన్నులవింటివాఁడు త్రిజగంబు జయించెద నంచుఁ గోరి చే
నున్నకృపాణవల్లిక మహోజ్జ్వలత న్జళిపించెనో యనన్. 45

వైవర్ణ్యము.—

ఉ. మానవతీలలామ యసమానసముజ్జ్వలగాత్రవల్లి పైఁ
గానఁగ నయ్యెఁ బాండుతరకాంతి నిరంతర మై మనంబునన్
శ్రీనరసింహభూవరు ధరింపఁగఁ దద్వదనేందుమండలీ
మానితచంద్రికారససమాజము పైపయిఁ బర్వెనో యనన్. 46

క. ఆహారహాము రసోత్పత్తికి, సహాయభావంబు లెలమి సంచారు లగున్
మహి నవి ముప్పదిమూఁ డై, మహితము లగు వీనికిం గ్రమం బేర్పఱతున్. 47

శా. నిర్వేదశ్రమదైన్యజాడ్యములు గ్లానిత్రాసశంకార్తిరు
డ్గర్వావేగధృతిస్మృతు ల్చపలతో గ్రత్వావహిత్థాత్రపాం
తర్వైక్లబ్యమదోత్సుకత్వసుతినిద్రామోహబోధాంతము
ల్సర్వాలస్యవితర్కసుప్త్యసహతాధ్యానభ్రమాపస్మృతుల్. 48

క. ఈవరుసఁ ద్రయస్త్రింశ, ద్భావములకు లక్షణము లుదాహరణంబుల్
వావిరి నొనర్తు వినుఁడీ, కేవలశృంగారసూత్రకీలితఫణితిన్. 49

క. నిరుపమదుఃఖేర్ష్యాదుల, నిరతము జనియించు మనరతి నిర్వేద మగున్
సురతగమనాదిసంభవ, సరసస్వేదాంబులవారి శ్రమ మెట్లన్నన్. 50

నిర్వేదము.—

క. శిలలు మణిభూషణంబులు, చెలు వగుహారములు జలధిఁ జెందినచినుకుల్
తలిరాకుఁబోఁడి నా కగు, సులభదయానిధి నృసింహుఁ జూడక యున్నన్. 51

శ్రమము.—

క. నరనేంద్రుఁ జూడ రయమున, నరుదెంచి లతాంగి శ్రమజలాపూరిత యై
పరసేందుకిరణపరిణతిఁ, గరఁగిన నెలచట్టుబొమ్మకై వడి నమరెన్. 52

క. బల మతి యరికిన్ దయ రాఁ, బలుకుట దైన్యం బనంగ బరఁగు న్మదిలోఁ
గలకోరిక చేకూటిన, నల వెఱుఁగక యునికి జాడ్య మగు నెట్లన్నన్. 53

దైన్యము.—

క. మదన మదిరాక్షి లక్ష్యమె, మొదలఁ బురాంతకుని విల్లు మోయించిన వి
కిని మొదలు కరుణఁ జూడుము, సుదతి న్నరసింహుఁ గూర్పు సుకృతము గల్గున్.

క. కడు శక్తి యొడలి బడలిక, నడలుట యది గ్లాని యయ్యె నాకస్మికమై
పొడము భయంబునఁ జిత్తము, తడఁబడు టది త్రాస మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్.

గ్లాని.—

క. నిండదె బడలిక మును చను, కుండలబరు వాఁగలేని కోమలిమేనం
గొండంతవలపు పుట్టిన, గండరగండాంక యోబఘునవరసింహా. 56

త్రాసము.—

క. మరుఁ జిత్రలిఖితుఁ గని బి, త్తరి వెఱనఁ బరాగభూతిఁ దగ నిడి చిగురా
కరయ దిగఁ దుడిచి యలులకు, విరిబోనము వోయఁ దెలిసె వెఱపు నృసింహా. 57

క. తనకు ననిష్టం బగునో, యని గొదుకుట శంక హృదయమందలి తాపం
బిమమడి యై వెలిఁ బర్విన, ననయముఁ దనుపెడ యార్తి యగు నెట్లన్నన్. 58

శంక.—

క. చిలుకలపలుకో యని విన, నలుకుం జెలిపలుకుఁ దలఁకు నద్దము చూడం
గలునల చెలికాఁడో యని, చెలువ వియోగంబుకతన శ్రీనరసింహా. 59

ఆర్తి.—

క. బెడిదపుమదనజ్వరమున, మిడిసి పడున్ హారలతలు పృగలో చవకున్
వెడవిలుతు వింటికోలల, వడువున సతి నింక నేఁచ వలదు నృసింహా. 60

క. ఎందును గృతాపరాధుల, యందు మనం బెరియ రోష మగు నది యొరులన్
నిందించి తన్నుఁ బొగడున, మందోన్నతి గర్వ మయ్యె మహి నెట్లన్నన్. 61

రోషము.—

క. నిలునిలు మనంగ నేమిచటికిఁ, దొలఁగెదు నరసింహుఁ డింతితోఁ గూడినఁ జా
లలరు భవదీయచాపము, కలుగానుగఁ ద్రిప్పి పిప్పిగాఁ గావింతున్. 62

గర్వము.—

క. ప్రతియె కలంకాంకితునకు, సతి యగురోహిణియు నతనుసతి యగురతియుం
జతురనృసింహునిఁ జెందిన, యతిధన్యకు నాకు ననుచు నంగన నవ్వెన్. 63

క. క్రమమున నిష్టానిష్టా, గమజమనస్సంభ్రమంబు గన నావేగం
బమరఁగ మనము కృతార్థ, త్వముఁ జెందిన ధృతి యనంగఁ దగు నెట్లన్నన్.

ఆవేగము.—

క. సతి హారము నిడ నెడలే, కతనునితనుసిద్ధిఁ గోరి యల రతివ్రతసం
గతి నక్షసరము గైకొను, గతిఁ గేలన దాల్చి నృపతిఁ గనుఁగొన నరిగెన్. 65

ధృతి.—

క. నరసేంద్రుఁడు రా కుండినఁ, బరువడి భావింపఁ గలుగుభాగ్యమె చాలుం
జరితార్థ నైతి మరునకు, గిరువరుఁ బ్రియ మేల పల్కఁ గేడ్పడి నాకున్. 66

క. స్మృతి యగుఁ బూర్వానుభవ, స్మృతి రాగద్వేషజనిత చేష్టాద్యనవ
స్థితిచాపల మెగ్గొదవిన, నతిచండత యుగ్రభావ మగు నెట్లన్నన్. 67

స్మృతి.—

క. నాఁటిపరిరంభసౌఖ్యము, నేఁటిబలెం బాయ దాత్మ నిండి తొలఁకుచుఁ
బోటి నృసింహునిఁ బాయని, పాటలసుమగంధు లెంత భాగ్యాధికలో. 68

చాపలము.—

క. వనిత నృసింహునిఁ గనుఁగొని, చనుగుబ్బలమీఁదివలువ చక్కఁగ దిద్దుఁ
జనఁ జూచు మరలుఁ జెలితోఁ, బనిలేమియుఁ బలుకు నురముపయిఁ జెయినేర్చున్.

ఉగ్రత.—

క. వలను వల దేఁచఁ గలువల, చెలికాఁడ నృసింహుఁ గూర్పు చెలిఁ గాకున్నం
బొలఁతుక నిట్టూర్పుఁబొగ, ల్వెలువడి నిబింబ మెల్ల వెస మాయించున్. 70

క. భువిలో నాకృతిగోపన, మవహిత్థ మనంగ ముదుఁగు టది త్రపమతికిన్
వివిధోపాయాభావా, ద్యవిరతభంగము విషాద మగు నెట్లన్నన్. 71

అవహిత్థ.—

క. హారములు గరఁగ నరస, త్స్మరమణునిఁ బాడి యొక్కసతి పులకలు పైఁ
నీరక లెత్తిన దాఁచును, సారెకు హారాంబుజనితశైత్యం బనుచున్. 72

క. వనిత నృసింహేంద్రుఁ బరా, కునఁ జేర్కొని శిరము వంచుకొనుఁ జెలియెదుటం
గనిపించె భావ మని మో, మనయముఁ గుచదుర్గవసతి నాఁగినభంగిన్. 73

విషాదము.—

క. అలరులు మరునమ్ములు హిమ, జల మిందుకరోదితంబు శత్రువు దలఁపం
జలిగాడ్పు శ్రీనృసింహుం, డలిగినవాఁ డెట్లు మాను నతివకుఁ గాఁకల్. 74

క. మదము మదిరాదికృతస, మ్మదమోహవ్యతికరంబు మఱి యౌత్సుక్యం
బదన సమయాక్షమత్వము, మది నర్థవినిర్ణయంబు మతి యె ట్లన్నన్. 75

మదము.—

క. అమరున్నృసింహునివనమున, నమితాసవరసము లాని యలియావళుల్
భ్రమియించు నాడుఁ బాడును, రమణులతోఁ గూడి సాంద్రరాగప్రౌఢిన్. 76

ఔత్సుక్యము.—

క. వసుఁ బిలువఁబనిచి యెపు డెపు,డరుదెంచునో యనుచుఁ దలఁచి యభిముఖియగుచి
త్తరి యింతవరాకైనను, నరయఁ దదాలోకవిఘ్న మగు ననుభీతిన్. 77

మతి.—

క. చెలువరొ శ్రీనరసింహుం, డలనాఁటి నృసింహమూర్తి యగుఁ గాకున్నన్
దలఁచినతావుల నెల్లను, నెలకొని సాన్నిధ్యమొందు నిపుణత గలదే. 78

క. జగతిం జిత్తనిమీలన, మగు నిద్ర యనంగ మూర్ఛ నందుట మోహం
బగు బోధ మెఱుకఁ జెందుట, యగణితమృతియత్న మంత మగు నెట్లన్నన్. 79

నిద్ర.—

క. కలనైన శ్రీనృసింహునిఁ, గలయుం గల వంచుఁ గలికి కన్నులు మొగిచెం
జెలి బాహ్యేంద్రియపథమున, నలరు మనం బరుగ కుండ నాగినభంగిన్. 80

మోహము.—

క. అతనుశరహతుల సొరిగెను, సతి విరహాతపస్సమాధిజనితవ్రత యై
ధృతి శ్రీనృసింహుఁ దలఁపఁగ, మతి తన్మయ మగుచు మేనుమఱచినభంగిన్. 81

బోధము.—

క. తరణికులాధీశయశ, స్తరుణి జడత్వంబు మాని సంఫుల్లసితాం
బురుహాక్షియయి జృంభిత యై, చిరగతి మేల్కనియె శ్రీనృసింహుఁడు గలుగన్.

మృతి.—

క. వల పెఱిఁగి రాఁడు కౌఁగిట, నలమఁడు నరసావనీంద్రుఁ డని వగవఁజామీ
చెలిలును జిలుకయు నెవ్వతి, వల నగునో యనుచుఁ గొంత వగచెద సాత్మన్.

క. మూద మిష్టలాభభవసు, మ్మద మగుఁ గర్వ్యకార్య మందోద్యోగం
బది యలసత సందేహా, భ్యుదయబహుత్వము వితర్క మొగి నెట్లన్నన్. 84

ముదము.—

క. అలులై కింశుకశిఖిలోఁ, జెలఁగుచు ము న్నెంతతపముఁ జేసెనొ చెలి నే
నలి నరసింహునియురమునఁ, జెలువగుచెంగల్వదండ చేరువ గలిగెన్. 85

ఆలస్యము.—

క. చెలు లాహారాదులకుం, బిలిచిన నరగంటఁ జూచుఁ బ్రియుఁడు నృసింహుం
డలఘునృపకుంజరుం డని, యలికుంతల కుంభినీత్వ మందెనొ తానున్. 86

వితర్కము.

క. చెలు లెఱుఁగ రాదు భావము, చెలు లెఱుఁగక యున్న మరునిచే రాయిడి యౌఁ
జెలులును మన సాకైనను, వల పెఱిఁగి నృసింహవిభుఁడు వచ్చునొ రాఁడో. 87

క. అతినిద్ర సుప్తి యితరుల, యతిశయము సహింప కుండు టది యీర్ష్య యగున్
హితవస్తువు చేకూడమి, నతులాధ్యానంబు చింత యగు నెట్లన్నన్. 88

సుప్తి.—

క. లలన నృసింహునికౌఁగిట, నలసియు పవ లెల్ల నిద్ర నందెడి నెలమిన్
సెలపొందున రే ముద్దులు, గులికి పగ ల్నిద్రవోవు కుముదినివోలెన్. 89

అసూయ.—

క. ఈవికొలఁదం తె తనమే, లేవేళను బొందుశోభ యొనయే నాకున్
వావిరిఁ గీర్త్యంగన యని, శ్రీ వెలయు నృసింహునొద్దఁ జిరతరలీలన్. 90

క. సతి చెక్కిటఁ జెయి సేర్పఁగ, నతులకరాంగుళులు సాంజనాశ్రుయుతము లై
రతిపతి బాసట మించిన, శితపంచశరమ్ము లనఁగఁ జెలగు నృసింహా. 91

క. ఆనయంబుఁ జేతనాచే, తనసదృశమనోభ్రమంబు ధర నున్మాదం
బనఁ బొల్చు ధాతుచలనము, దనర నపస్మార మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 92

ఉన్మాదము.—

క. నినుఁ బ్రార్థించెద భ్రమరమ, చని నరసింహేంద్రుఁ దెమ్ము చన వల దోహో
చనిన నృపాలుముఖాంబుజ, ఘనవాసనఁ దగిలి నీవు గ్రమ్మఱవు గదా. 93

అపస్మృతి.—

క. మదనగ్రహంబు సోఁకెను, సుదతీమణి దీర్ఘదృష్టిఁ జూచెడుఁ జెలులన్
ముద మొదవ రక్షఁగట్టుఁడు, మదవతికి నృసింహనామమంత్రముక తనన్. 94

క. ఇరవగు నీభావంబులు, పరఁగెడు ననుభావములు విభావంబులు న
న్యరసంబులకుం గల వవి, విరచింపఁగ నొల్ల నిందు విస్తరభీతిన్. 95

తే. ఇంక శృంగారచేష్టల నేర్పరింతు, నవి యను నష్టాదశాఖ్యలై యలరుచుండు
లలితగతి వీనినామముల్ లక్షణములు, క్రమముతోఁ జెల్పి వీనిలక్ష్యము లొనర్తు.

క. ఇల భావహావహేలా, విలాసమాధుర్యధైర్యవిభ్రమలీలా
కిలికించితమోట్టాయిత, లలితాగులు చేష్టలగుఁ దలంపఁగ మతియున్. 97

తే. వెలయు బిబ్బోకవిచ్ఛిత్తి విహృతచకిత
హసితకుట్టమితకుతూహలాదు లనఁగఁ
గలవు మఱి యందు భావంబు వెలయుచుండు
మహా రసజ్ఞానయోగ్యతామాత్ర మగుచు. 98

క. అది యీషద్వ్యక్తముగా, సుదతులయెడ హావ మయ్యె సువ్యక్తంబై
పొదలిన ననవరతంబును, నది మిక్కిలి హేల యయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 99

భావము.—

చ. ఎరుఁ డని పేర్కొన న్విరము వాంచుఁ దలోదరి సాలభంజికా
పరిణయ వేళ నెచ్చెలులఁ బాయక యెప్పటియట్ల కేళికాం
తర మొనరింపఁ బోదు చనెనా యెదఁ బయ్యెదఁ జేర్చి సిగ్గునం
బరఁగుఁ బ్రియాంగనానుకృతి భావన కేలికిఁ గాఁగ నిచ్చలున్. 100

హావము.—

చ. పడఁతి నృసింహుగీతములు పాడెడువేళ నృసింహునామము
న్నడుమనుదు సిగ్గుతో గురుజను ల్నరనాథుగుణప్రశంస లే
ర్పడ నొనరించుచో నుచితభక్తిమెయి న్గుగు సేవ సేయుకై
వడి వడి నాలకించుఁ దల వాంచుఁ బరాకగుఁ గొంత వింతగన్. 101

హేల.—

ఉ. మేలము లాడుచుం గడు సమేలము లై చెలులెల్లఁ గూడి యో
బాలిక శ్రీనృసింహనరపాలు వరించెదవే యటన్న నీ
లాలక యంగవల్లిఁ బులకాంకురము ల్నన లొత్తఁ నే మనం
జాలక యూర కుండె ననిశంబు త్రపావృత యై [1] నక్కె వడిన్. 102

క. పతిఁ గనఁ దాత్కాలిక మగు, నతులవికారము విలాస మగు సొమ్ములు లే
కలిరమ్యత్వము దలఁపఁగ, నలివలకు న్మధురభావ మగు నె ట్లన్నన్. 103

విలాసము.—

క. ఇరుగడల వెడలి సుడిగొని, తరళము లై వెలికి లోనికి తళతళ మనుచుం
బరఁగును దారపుఁజూపుల, హరిణాక్షి నృసింహవిభుని కొరలి సేసెన్. 104

1 చెలంగుచున్.

మాధుర్యము.—

చ. కనుఁగవ కెంపు సార్ద్రనఖగౌరతయుం జెలు వొందు నొక్కయుం
గన రతివేగశీర్ణమణికంకణనూపురహారవల్లి యై
మినుపటికన్నఁ బొల్పగుసముజ్జ్వలతం దగెఁ బాండుపత్త్ర యై
కొనల నిగిర్చి యున్నయతికోమలవల్లి మతల్లియో యనన్. 105

క. కులశీలాద్యవిలంఘన, మిల ధైర్యం బొడలఁ దొడవు లిడఁ దడఁబడినన్
వెలయఁగ విభ్రమ మధపుని, యలఘుగుణానుకృతి లీల యగు నెట్లన్నన్. 106

ధైర్యము.—

మ. అతులైశ్వర్యసమగ్రుఁడైననరసింహాధీశ్వరుం డేడ నీ
పితృవాచాపగతంత్ర నై వ్రతతతిం బెం పొందు నేనేడ నా
క్షితిపాలాగ్రణిపైఁ బ్రసక్తముగ నాచిత్తంబు సంధించినాఁ
డతనుం డక్కరొ నేఁటనుండి విషమాస్త్రాభిఖ్యుఁడౌ నెంతయున్. 107

విభ్రమము.—

చ. అదన నృసింహభూమిరమణాగ్రణి వచ్చినసంభ్రమంబుతో
సుదతి నభోవలగ్నమునఁ జుక్కలపేరిటికంఠమాలయుం
బొదలుకుచాచలంబుల సముజ్జ్వలమేఖలయున్ ధరింపఁగా
నది క్రమ మయ్యెఁ దొయ్యలికి నక్రమ మయ్యె విలాసవైఖరిన్. 108

లీల.—

చ. ధర నకలంకభావమునఁ దామరసాహితునిన్ జయించు నా
హరిపదసక్తయై వెలుఁగు నారయఁ బ్రాజ్ఞులకు న్వసుంధరా
సురతరునూతనాభ్యుదయశోభ యొనర్చు యశఃపురంధ్రి యా
వరుఁ డగు శ్రీనృసింహుగుణవాసనఁ దానుఁ జెలంగు కైవడిన్. 109

క. అలు కలుక ముదము నశ్రువు, గలిసినఁ గిలికించితంబు గడు నిష్టకథా
దుల నింగిత మెఱిఁగించుట, దలఁపఁగ మొట్టాయితంబు దగు నెట్లన్నన్. 110

కిలికించితము.—

చ. పతి రచితాగసుం డదిరిపాటున వచ్చి దృఢోపగూహన
స్థితి నధరప్రవాళము గ్రసింప ససంభ్రమలోలహస్తయై
మతకరి చాలుఁ జాలు నిఁక మాదెస రాకు మటంచు నల్కతో
నతివ బొమల్ ముడించె నయనాంబువు ఱెప్పల నప్పళించుచున్. 111

మోట్టాయితము.—

చ. చెలులు నృసింహుగీతమును జేరికగా నపరంజివీణెలోఁ
బలఁ బలికింప నూర్చుచును బాలిక యూర్పులచేత దీపికా
కలిక చలింప నెచ్చెలులు గంటిరె మీమృదుగానలక్ష్మికిం
దెలియఁగ మెచ్చుచున్నయది దీవియ యంచు హసించు నెంతయున్. 112

క. భాసురతమవల్లీవి, న్యాసము లలితము సొమ్ము లల్పము లయ్యుఁ
భాసిల్లెడుశృంగారవి, కాసము విచ్ఛిత్తి యయ్యెఁ గన నెట్లన్నన్. 113

లలితము.—

చ. వడియుక్రమంబుతోడిభుజవల్లి మృదంగముమీఁదఁ జేర్చి కే
లెడలిననూపురంబు ఘటియింపఁగ దూతికరారవిందమం
దడుగిడి కంపితస్తనరయంబున నూర్పరదోఁప నింతి య
య్యెడ నటియించి నిల్చె సభ యెల్ల ననంగునిపాలు సేయుచున్. 114

విచ్ఛిత్తి.—

చ. పరిమితభూషణంబులును ఫాలముపై నెలవంక నామముం
బరఁగ నొయారి యై నయనపర్వ మొనర్చె వధూలలామ తా
విరళగణేయతారలు నవీనత రేందుకలావిలాసము
న్వరుస వెలుంగఁగా విదియనాఁటివిభావరి వోల్పు కైవడిన్. 115

క. వరునికథయం దనాదర, మరయఁగ బిబ్బోక మయ్యె ననుమతిఁ బలుకం
దర మగు తగువేళల ను, త్తర మొసఁగమి విహృతి మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 116

బిబ్బోకము.—

చ. అతఁడు గుణాభిరాముఁ డతఁ డంగజసన్నిభుఁ డంచు నెచ్చెలు
ల్పతి యగుశ్రీనృసింహనరపాలు నుతింప లతాంగి నిటులో
శ్రుతులఁ గరాంగుళు.ల్సానిపె శోభనతచ్చరితాభిపూర్ణ మై
యతిశయ మందుకర్ణయుగమం దపకాళ మొనర్చు కైవడిన్. 117

విహృతము.—

ఉ. బాలిక యల్కతో మరలి పల్కక యుండియుఁ బ్రాణనాథుఁ డ
వ్వేళ త్తుతం బొనర్పఁ గడువేగ చిరాయు ఐటంచుఁ బల్కఁగాఁ
జాలక రోషముం బ్రణయసంభ్రమము న్మది దొమ్ములాడ ని
లాలకకుండలద్వయ ముదగ్రగతిన్ ఘటియించె వీనులన్. 118

క. అలుకుట చకితము నవ్వుచు, నలగుట హసితంబు రతుల నతిసమ్మదో
జ్జ్వలసౌఖ్యము కుట్టమితము, లలనకుఁ జపలత కుతూహలం బెట్లన్నన్. 119

చకితము.—

చ. అడు గిడి నిల్చునిల్చి చెలి కౌనలు వెట్టు నదల్చు సిగ్గునం
దడఁబడుఁ గాంతఁ దున్నమణిధామ మొగిం జొరఁ జాల కెంతయు
న్వడఁకు గృహంబు సొచ్చియుఁ గవాటము దాపున నిల్చు నెచ్చెలు
ల్వడిఁ జనఁ జూచినం బెనఁగు వారిజలోచన మౌగ్ధ్యసంపదన్. 120

హసితము.—

చ. వదనసరోజవాసనకు వచ్చిన తేఁటి నదల్చి చూడఁగా
నది యసితోత్పలంబు లని యక్షుల వ్రాలఁగఁ జే విదుర్పఁగా
నది మరలం బయోజ మని హస్తయుగంబున వ్రాలె నవ్వె న
మ్మదవతి యేమి సేసినను మాన దిదేమి యటంచు నెంతయున్. 121

చ. కెరలి ప్రియుండు మోవిపయిఁ గెంపులు నింపుటఁ బారవశ్యత
త్వరత నెఱుంగ లేక పిదప న్నిలువద్దము చూచి సిగ్గునం
దరుణి చెలు లనుంగొనినఁ దా రిఁక నే మని యాడుకొందురో
వయని నటించుఁ జిల్కకు నవారణ ముద్దులు వెట్టు సారెకున్. 122

కుతూహలము.—

చ. కలికి నృసింహభూవిభునిఁ గాంచి నవప్రణయాభిరామ యై
కలితకరాబ్జకేళికమలంబు భ్రమింపఁగఁ జేసె విభ్రమం
బలవడఁ బ్రాణనాథ హృదయాబ్జము నిన్నెడఁబాయ లేక యి
ట్లెలమి భ్రమించుచున్న దని యేర్పడఁ జెప్పెడిచంద మందఁగన్. 123

తే. మఱియు శృంగార మంగనామణులయందు, నంకురితపల్లవితపుష్పితాదిభేద
వర్ణితాకృతి యై దశావస్థ 1 లయ్యె, వీనినామక్రమంబులు విస్తరింతు. 124

క. ఇలఁ జూచుట చింతించుట, తలఁచుట గుణవినుతి యరతి తాపము లజ్జా
స్ఖలనము గమనము మూర్ఛయు, నల ధన్యత యన నవస్థ లగు నెట్లన్నన్. 125

చక్షుఃప్రీతి.—

మ. అనురాగాంబుధి యుబ్బి వెల్వడినయ ట్లాపూర్ణఘర్మాంబువుల్
దనువల్లిం డిగజాఱఁ గన్నుఁగవ లేఁదళ్కు ల్విసాళించుచున్
ననవిల్కానిపురప్రవేశకలనానాళీకదామంబు లై
తనరం గోమలి నిన్నుఁ జూచె నరసేంద్రా సాంద్రతేజోనిధీ. 126

చింత.—

మ. అరవిందంబు విలాసమందిరము నీహారాంశుఁ డేకోదరుం
డరయ న్గోత్రవిరోధ మేటికి నన న్వాం బంచు నూహించి యి

1 మయ్యె.

ద్వారఁ బొందించుపయోధికన్యక్రియఁ జేర్చుం గేలు గండస్థలిం
దరుణీరత్నము చింతచేత నరసేంద్రా సాంద్ర తేజోనిధీ. 127

సంస్మృతి.—

మ. నరభూపాదులపై మనం బిడక దృగ్వ్యాపార మెంతేఁ బర
స్పరసందర్శనాతిభిన్న మయి చూపట్టంగఁ గార్యాంతర
స్మరణం బేమియు లేక నిశ్చలత నీసాంగత్యముం గోరి మా
హారిణీలోచన యాత్మయందు నరసేంద్రా నిన్ను భావించెరా. 128

గుణకీర్తనము.—

మ. పలుకుం దోడగువీణలోఁ జెలియ నీపై గీతము ల్మీటఁ దొ
య్యలిమైనీడ మెఱుంగుఁగాయ నిరవై యవ్వీణలో వాణియో
లలితాంగీ మనచిత్తముం బ్రియుఁడు కొల్లల్వెట్టెఁగా యంచు వె
ల్వలికిం దాను బుసాడ వచ్చె ననఁ గన్పట్టు న్నృసింహాధిపా. 129

అరతి.—

మ. నిరతం బాత్మకరాంఘ్రిబాహునఖకాంతస్ఫూర్తికిం దిగ్గడై
శరణం బొందు ప్రవాళపద్మబిసపుష్పశ్రేణికిం గ్రమ్మఱన్
శరణం బందుట హీన మంచునో మదిన్ శైత్యోపచారక్రియా
గరిమం బొల్లదు మానినీమణి కడంకన్ శ్రీనృసింహాధిపా. 180

తాపము.—

మ. ధవళాక్షీమణిమేను హేమలతయ న్తత్త్వంబు మున్నెల్లఁ ద
త్కవిలోకోక్తియటంచు నుంటి నది తథ్యం బయ్యె నెట్లన్న భ
వ్యవియోగానలతప్తమై నిబిడబాష్పాసిక్తమై డస్సియు
న్నవశోభాతిశయంబుఁ జెందె నరసేంద్రా సాంద్ర తేజోనిధీ. 181

లజ్జాత్యాగము.—

మ. చెలి నీమూర్తి లిఖించి చిత్రఫలకం జెన్నొందుబాష్పాంబుపి
చ్ఛిల మౌపయ్యెదమీఁదఁ జేర్చుకొన నాచిత్రం బలక్ష్యంబుగా
బళిరే కట్టినచీరయుం బగయ కాఁ బాటించె దైవం బటం
చలినీలాలక యార్తిఁ జెందు నరసింహా యింకఁ బాలింపుమీ. 132

గమనము.—

మ. చెలుల న్వంచనచేసి యొక్కతయ తాఁ జెన్నొంద నీయుద్ధప
న్నలినాక్షీమణి రాఁ దలంచి నవరత్నప్రోతసౌధాంగణ

స్థలుల న్వె న్నని వచ్చునిర్మలతనుచ్ఛాయ న్నిరీక్షించి నె
చ్చెలి యేతెంచె నెఱుంగఁ బోలు నని నిల్చెన్ శ్రీనృసింహాధిపా. 133

మూర్ఛ.—

మ. బలితంబై నయనంగ వేదనలచేఁ బల్మాఱు నిల్పోప లే
కలికిలాలక ప్రాణము ల్వెడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాఁకుచు వచ్చియన్నెలవునం గన్నీటియే అడ్డమై
నిలుప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ మన్నింపంగఁ బాడింతటన్. 134

ధన్యత.—

మ. శుకవర్గం బొకమాటలో మెలఁగె నానూనాయుధుం డాంతరం
గికుఁడై యుండె మరాళి మొక్కనడకం గ్రేళ్లుబ్బి వర్తించెఁ బా
యక వేడ్క న్సుముఖత్వ మొందె శశి మాయబ్జాక్షి సేమంబుతో
సకలంకస్థితి నీవు గూడ నరసింహా రాజకంఠీరవా. 135

తే. తెలియ శృంగారమిదియును ద్వివిధ మగుచుఁ
బరఁగు సంభోగవిప్రలంభంబు లనఁగ
నందు బహుభేదముల నగణ్యంబు గాక
యేకవిధ మయ్యె సంభోగ మెట్లటన్న. 136

సంభోగము.—

మ. మరుఁ డాచార్యుఁడు గా విశీర్ణకబరీమాల్యాళి పుష్పాంజలి
స్ఫురణ ల్గాఁ దదుపేతభృంగనివదస్తోమంబు గానంబు గా
వరమంజీరరవంబు తాళగతి గా వర్ధిల్లు శాతోదరీ
సురతవ్యత్యయవేగతాండవ మొనర్చుం జింతితాభీష్టముల్. 137

క. పురుషులకుఁ దలోదరులకు, నరయంగా విప్రలంభ మభిలాషేర్ష్యా
విరహ ప్రవాసకారణ, పరిణతిచే నాల్గుగతులఁ బరఁగుచు నుండున్. 138

క. కలయుటకు మున్ను కోరిక, యిల నభిలాషంబు మాన మీర్ష్య విరహ మాఁ
గలసి యెడఁబాయు హృదయో, త్కలిక ప్రవాసము విదేశగతి యెట్లన్నన్. 139

అభిలాషము.—

చ. అనయము శ్రీనృసింహులలితాంకితలంబున నుండ వచ్చునా
యనఘునఖాంకసంగతుల నందఁగ వచ్చు నృపాలకాళితోఁ
జనువునఁ గుల్క వచ్చు గుణసంగతి మెచ్చులు చూప వచ్చునో
వనజదళాక్షి యాకనకపల్లిక నైనను ధన్య నౌదు గా. 140

ఈర్ష్య.—

మ. వదనాగ్రంబున వాణి యున్నది మము న్వాక్రువ్వ నీ దిందిరా
మదిరాక్షీమణి యున్నదక్షుల మము న్మన్నించి వీక్షింప నీ
దదియుంగాక నృసింహ నీవిపులబాహాశ్లేష మే నొందఁ నో
ర్వఁగు భూదేవి బహుప్రియారత నినుం బ్రార్థింప నిం కేటికిన్. 141

విరహము.—

ఉ. నెచ్చెలు లీనృసింహధరణీపరుఁ దెచ్చెద మంచుఁ బోయి రా
రిచ్చట నీవునుం గరుణ యించుక లే కలరంపగుంపులం
గ్రుచ్చెద వేల మత్ప్రియునిఁ గూర్పుము మన్మథ నీకుఁ దద్విభుం
దెచ్చుటకై యొసంగెద మదీయకటాక్షము లన్జయాస్త్రముల్. 142

ప్రవాసము.—

చ. చిరయశ యోబభూవరనృసింహ భవద్రిపుకాంత కాననాం
తరమున కేఁగి యందు నిజనాథునిఁ గానక మన్మథార్తయై
వరుని సరోజపత్త్రమున వ్రాయునెడం గరము ల్సెమర్పఁగా
నరయ నిజాంగకంబె పగ యయ్యె నటంచుఁ దలంచు దైన్యమున్. 143

క. పలువుర కొకభామినిపైఁ, దలఁపును నొకవారసతికిఁ దగఁ బలువురపై
వలపును మృగవిహగాదుల, కెలవు రసాభాస మయ్యె క్షితి నెట్లన్నన్. 144

రసాభాసము.—

చ. అలఘువిశీర్ణపక్షయుగమై యమితోన్నమితోర్ధ్వకాయమై
గళరవము ల్దలిర్పఁ బ్రియకాంతకు ముద్దులు వెట్టి యుబ్బునం
బలుమఱు మేడపై కగసి పక్షము ద్రిప్పుచుఁ గుంచితాస్యమై
పొలఁతుకఁ బిల్చువిభ్రమకపోతము హుంకృతనాదమాధురిన్. 145

క. భావింప భావశాంతియు, భావోదయభావసంధిభావశబలతల్
భావం బడఁగుట పుట్టుట, ద్వైవిధ్యము బహుత యనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 146

భావశాంతి.—

చ. తలఁపఁగ రాజశేఖరుఁ డతండు తలోదరి సర్వమంగళా
కలితవు నీవు మీర లొకగాత్రముకై పడిఁ గూడి మాడుచుం
జెలఁగుట యొప్పఁగా కలుగఁ జెల్లునె మీ కని బోటి మ్రొక్కఁగా
లలనకుఁ దోఁచె బాష్పసలిలంబు నివారితమానపంకమై. 147

భావోదయము.—

ఉ. మేలము లాడువేళల సమేలములై చెలు లెల్లఁ గూడి యో
బాలిక శ్రీనృసింహనరపాలు వరించెద వే యటన్న నీ

లోలకయుం గవ్గిఁ బులకాంకురముల్ ననలొత్తనే మనం
జాలక యూరకుండె ననిశంబు 1 వినమ్రముఖాంబుజాత యై. 148

భావసంధి.—

మ. హరి కౌనంగ శరాళి యై యతిక వేలాభీలదివ్యాశుగో
త్కర మై శౌరికిఁ బాటలాబ్జకలికాదామంబు లై వైరి కి
న్నిరతాగ్నిప్రభ లై వెలుంగునరకానీకాధికోల్లాసభా
సురసత్యారమణీకటాక్షములు ప్రాచుర్య శ్రీనృసింహాధిపున్. 149

భావశబలత.—

మ. చెలు లేమందురొ భావవీథి నకటా శ్రీనారసింహేంద్రుకౌఁ
గిలి నాకెన్నఁడు గల్గునో నృపతితోఁ గ్రీడింపఁగాఁ బోవుచుం
చలపుంజిత్తము నేమి సేయుదు గుణ న్సద్భక్తిఁ బ్రార్థింతునో
యల ప్రాణేశ్వరుఁ జూడ కున్నఁ బరితాపాటోపము ల్మాను నే. 150

నవరససంకరము. —

మ. జయలక్ష్మీరత మై ప్రతాపయుత మై శత్రుచ్ఛిదాధుర్య మై
ప్రియతార్తావన మై కపేంద్రగతి యై రక్తార్ద్రి మై నిర్ఘృ ణో
దయవిద్యున్నిభ మై సకంప మయి సందానుస్ఫ్రుహాశూన్య మై
నయ మొప్ప న్నరసింహుఖడ్గ మమరు న్నానారసప్రక్రియన్. 151

రసాధిదేవతలు.—

సీ. హరికి శృంగారలీలాధిపత్య మొనర్చు, గణనాథు హాస్యసంగతునిఁ జేయు
నలికలోచనునిపై నధిక రౌద్రము నిల్పు, శక్రుపై వీరరసంబు నెఱపు
యమునిపై2ని దయామయత్వంబు ఘటియించు, జగతి మహాకాలు సభయుఁ జేయు
శర్వరీంద్రుని జుగుప్సారసాన్వితుఁ జేయు, శతధృతి నద్భుతాన్వితు నొనర్చు
తే. శాంతి బ్రహ్మంబు జేర్చు నిచ్చలు నృసింహు
భువనభరణంబు పరవిఘ్ననివహహారణ
మీశతయు భోగము ననేకనృపతిహృతియు
ననియు యశమును మతియు బోధాతిశయము. 152

సీ. మరకతానీకదంభమున శృంగారంబు, హాస్యంబు ముక్తాఫలౌఘరుచులఁ
గరుణ3విద్రుమవర్ణగౌరవచ్ఛలమున, రౌద్రంబు కురువిందరత్నకలన

1 త్రపావృత యైనకైవడిఁ. 2 శోకము. 3 విద్రుమంబు.

వీరంబు గోమేధికాగోపితస్ఫూర్తి, భయము వైడూర్యశోభామిషమున
భీభత్స మింద్రనీలాభాగుణంబున, శాంతి నిర్మలహీరకాంతిగతుల
తే. నద్భుతము పుష్యరాగరాగాపదేశ, విలసితంబున సాకారవృత్తిఁ గాంచి
నవరసంబులు వొల్చు నీభవనవీథిఁ, బ్రబల సుబలన్నృసింహ యోబయన్నృసింహ.

క. 1 కరుణాభయబీభత్సము, ఖరసంబులు శోకభీతిగాఢజుగుప్సా
కరములుగా నరసము లై, తిర మగు నె ట్లన్న దీనిఁ దెలిపెద నసుసన్. 154

ఉ. భావ మలంక్రియాగుణవిభాసిత మై వికసద్రసోదయ
శ్రీవినివారితేతరవిశేషనివేదన మై యెలర్ప నీ
వావిరి దుఃఖ మైన సుఖవైభవ మైన విటీవిటాలియం
దావలఁ బూర్ణ మై సహృదయాత్మలఁ గేవలహర్ష మై తగున్. 155

తే. ఆలపదార్థంబు లగువిభావానుభావ, సాత్త్వికాదులఁ గూడి రసత్వ మొందు
నవనిభావంబు వాక్యార్థ మనఁగ నెగడి, తంతువులుగూడి పట మనఁ దనరుకరణి.

మ. రమణీయోల్బణతాసమేత మగు నీరత్యాదిభావాబ్ధిలో
నమరం బుట్టుచు మున్గుచుం దగుఁ దరంగారూఢి సంచారిసం
ఘము లేతత్ప్రతిపన్న మౌరసము తత్కాలంబునం దైన స
త్యము రామాదులయందు నాట్యమున సభ్యావాస మై భాసిలున్. 157

శా. లేఖేశప్రతిమానవైభవ భవాశ్లిష్ట స్రవంతీమరు
చ్ఛాఖిస్పర్ధి యశఃపరంపరపరత్క్ష్మాపాలక ప్రాజ్యరా
జ్యాఖర్వస్మయపుంజభంజనకృపాణాకల్పకల్పాంతవే
లాఖేలత్ప్రబలార్కకర్కశమహోలంఘిప్రతాపోదయా. 158

అచలజిహ్వము.—

క. భోగాంబువాహవాహవి, భాగేహభావుకాంగభావభవమహా
భాగమహీభాగమహా, భోగావహబాహుభోగిపుంగవభోగా. 159

కవిరాజవిరాజితము.

నిరుపమరూప దిలీపమనూపమనీతికలాపకలాపధర
స్మరణభవానుభవానిశమానితమానసపక్ష్మసపద్మరట
త్కరివరఘోటకకోటికరంభితకాంతనికాంతనిశాంతమహా
హరిహయదిక్తరణిస్ఫురణైకవిభాధికలాఘకలాఘనవా. 160

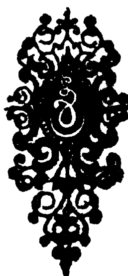
1 కరుణభయానకభీభ, త్సరసంబులు శోకభీతి సారజుగుప్సా.

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశ ప్రతిభాబంధుర ప్రబంధపఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ సుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేష నిరుపమావధాన శారదామూర్తిమూర్తి ప్రణీతం బైన కావ్యాలంకారసంగ్రహం బను మహాప్రబంధంబునందు రసస్థాయి సామాన్యలక్షణంబును దద్బహూకరణంబును విభావానుభావ సంచారిభావప్రపంచంబును శృంగారచేష్టాప్రకరణంబును నవస్థానిర్ణయంబును సంభోగ విప్రలంభభేదంబును రసాభాసభావశాంతిభావోదయభావసంధిభావశబలతాసంకరతలును రసవర్ణాధిదేవతావిశేషంబును నన్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

న ర స భూ పా లీ య ము

కావ్యాలంకారసంగ్రహము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీకరగభీరగుణర
త్నాకరకటకాధిరాజహయపతిసేనా
భీకరభుజప్రతాప
స్వీకృతజయసాంద్ర నారసింహనరేంద్రా. 1

తే. అవధరింపుము దోషంబులను వచింతు, నవియు శబ్దార్థగతము లై ద్వివిధము లగు
నందుఁ బదవాక్యగతము లౌ నరయ శబ్ద, దోషములు వీనిలోఁ బదదోషతతులు.

సీ. అప్రయుక్తం బపుష్టార్థంబు నేయార్థ, మసమర్థకంబు నిరర్థకంబు
గ్రామ్యంబు విగతసంస్కారంబు గూఢార్థ, మన్యార్థ మశ్లీల మప్రతీత
మప్రయోజనము క్లిష్టార్థబంధంబు సం, దిగ్ధంబు విపరీతధీప్రదాయి
యవిమృష్టతరవిధేయాంశంబు పరుషంబు, ననఁగఁ గావ్యంబులం దరసి చూడ

తే. పదగతంబులు వెలయుసప్తదశసంఖ్య, గడలుకొన వీనిలక్ష్యలక్షణము లెల్ల
విస్తరించెదఁ గవితాప్రవీణసుకవి, నివహానిరతోపకారనిర్నిద్రభణితి. 3

క. ఈకవితాదోషోత్కర, మేకడ నీ వొసఁగుమాడ్కి నియ్యక ఖలు లౌ
నాకులకులదాతలకు మ, హాకుకవు లొనర్చుకృతులయందు వసించున్. 4

అప్రయుక్తము.—

క. కవులు ప్రయోగింపనిపద, మవనిం దగ నప్రయుక్త మగు నెట్లన్నన్
ద్రవిణైలబిలుం డల దు, శ్చ్యవనమహాభోగిఖేటసంస్తుతుఁ డనఁగన్. 5

అపుష్టార్థము.—

క. ఎనయఁ బ్రకృతోపయోగం, బునుఁ జెందక యున్నపద మపుష్టార్థం బౌఁ
దుని మెను వింశత్యర్థా, వనువింశత్యర్థరథునివందనుఁ డనఁగన్. 6

నేయార్థము.—

క. ఇలఁ దవసంకేతంబున, నిలిపినపద మెంచి చూడ నేయార్థం బౌ
బలుతేనెదిండిగమి నగు, నలసాగరకర్ణయాన యలక లనంగన్. 7

అసమర్థము.—

క. ధర నప్రసిద్ధయోగం, బరసి ప్రయోగించుపదమ యసమర్థం బౌ
శరధరరాజనికేతను, గురుపంకజచక్రహస్తుఁ గొలుతు న టన్నన్. 8

నిరర్థకము.—

క. ఇలఁ బదపూరణమాత్రం, బలవడినపదంబు కృతి నిరర్థక మయ్యెన్
దలఁచుఁగ వెలయుచు లలి ను, జ్జ్వల మగునీతనివిలాససౌష్ఠవ మనఁగన్. 9

గ్రామ్యము.—

క. పామరులభాష గ్రామ్యము, భామినికటిగల్లములు విభాసిల్లు ననన్
గోమలిచన్నులుగన్నులు, గామునిపండువు లొనర్చెఁ గడువడి ననఁగన్. 10

చ్యుతసంస్కారము.—

క. వ్యాకరణదుష్ట మగుపద, మేకడఁ జ్యుతసంస్కృతాఖ్యమిది యె ట్లన్నన్
శ్రీకమలకాంతపదసే, వాశర్మ్యుఁ డనఁగఁ గరుణవారిధి యనఁగన్. 11

గూఢార్థము, అన్యార్థము.—

క. కృతి నఖ్యాతము గూఢం, బతిశయరూఢిన్యపేత మన్యార్థం బై
క్షితిఁ దగుశోణితనయనుం, డితఁ డనఁగ సమానుఁ డితఁ డహిధ్వజుఁ డనఁగన్.

అశ్లీలము.—

క. వ్రీడ జుగుప్సా మంగళ, శీలము లగుపదము లొకటఁ జేర్చిన నవి య
శ్లీలము లగుఁ గృతి నేత, స్థూలము లగు త్రివిధభేదముల నెఱిఁగింతున్. 13

క. వసుదేవయోనిగోపీ, విసరమహాపీనకుచనవీనాశ్లేషో
ల్లసితుం డనఁ గాళిందీ, రసవిహారణకరణనిత్యరసికుం డనఁగన్. 14

అప్రతీతము.—

క. అల శాస్త్రపురాణములనె, కలశబ్దం బప్రతీతకం బగుఁ గృతులం
దలఁతు వృషాకపిఁ ద్రిజగము, నెలమి నజావృతముఁ జేయు నీశ్వరు ననఁగన్. 15

అప్రయోజనము.—

క. అవిశేషవిధాయక మై, కవిసినపద మప్రయోజకము భూతివిభా
ధవళితహారసుతుఁ గొలుతును, నవనలినహారద్విపాస్య నయముగ ననఁగన్. 16

క్లిష్టము.—

క. దూరార్థము క్లిష్టం బగు, ధారుణిఁ బవనాశనేంద్రధరమకుటాలం
కారమణిజనకవరఫు, త్రీరమణకుమారరూపదీపితుఁ డనఁగన్. 17

సందిగ్ధము.—

క. సందిగ్ధ మనఁగఁ జెలఁగును, సందేహాస్పదపదంబు సమరధరిత్రీ
సందీపితజయశాలిపు, రందరసుతవిక్రముండు రాముఁ డనంగన్. 18

విపరీతధీప్రదము.—

క. జగతి న్విరుద్ధ మతికర, మగునది విపరీతధీప్రదాఖ్యం బనఁగాఁ
దగుఁ గృతు లన కులహీనుం, డగు నితఁ డన నంబికావిటాసక్తుఁడనన్. 19

అవిమృష్టవిధేయము.—

క. అవిమృష్టవిధేయం బగుఁ, దవిలినవర్ణ్యాంశ మప్రధానం బైనన్
నవనవసంఫుల్లలతాం, తవసంతము వచ్చె నిపుడు ధరణి కనంగన్. 20

పరుషము.—

క. శ్రుతికటువు లైనపదములు, కృతిఁ బరుషము లనఁగఁ జెలఁగు నిలఁ గుధ్రోడ్డా
పతిమూర్ధధృతార్ధోడ్వధి, పతి గొల్తు నభీష్టసిద్ధి ఫలమున కనఁగన్. 21

వాక్యదోషములు.—

సీ. అక్రమంబువిసంధిప్రక్రమభంగంబు, పునరుక్తియుతమసంపూర్ణతరము
వాక్యసంకీర్ణంబు వ్యాకీర్ణ మధికప, దంబు వాచ్యవివర్జితం బరీతి
న్యూనోపమంబు బధికోపమంబు సమాప్త, పునరాత్తమస్థానఘునసమాస
మనియతచ్ఛందంబు యతిభంగ ముపతత్ప్రి, కర్షంబు భిన్నలింగంబు భిన్న
తే. వచన మక్రియసంబంధవర్జితములు, వాక్యగర్భితమును నన వాక్యదోష
వితతు లిరువదిరెండయి వినుతిఁ గాంచు, వీనిలక్షణలక్ష్యము ల్విస్తరింతు. 22

అక్రమము.—

క. క్రమహీన మక్రమం బగు, సమధిక మగు నితనికీర్తి శౌర్యచ్ఛాయా
సముదయమునకుఁ దినకర, హిమకరకిరణోత్కరంబు లెనయే యనఁగన్. 23

విసంధి.—

క. అపగతలక్షణమును గ్రా, మ్యపుసంధియుఁ దగ విసంధి యనఁ దగు వరిగే
న్నపరగిరి కినుఁ డనంగా, నృపు లొప్పుదు రధికగుణవినిద్ర తనంగన్. 24

ప్రక్రమభంగము.—

ఆ. ప్రక్రమంబు విడువఁ బ్రక్రమభంగంబు, శౌరి దానవారిఁ జక్రధారి
నభవు నమితవిభవు ననవద్యచారిత్రు, విష్ణుఁ గొల్తు జిష్ణుఁ గృష్ణు ననఁగ. 25

పునరుక్తియుతము.—

క. ఎనయఁగ శబ్దార్థంబులు, పునరుక్తము లైన నదియె పునరుక్తియుతం
బనఁదగుఁ జక్రాంచలమున, దనుజావళిఁ ద్రుంచు జక్రధరుఁ డితఁ డనఁగన్. 26

అపూర్ణము.—

క. ధరలోఁ గ్రియాన్వయంబుల, సరిపోని దపూర్ణ మనఁగ సన్నుతి కెక్కున్
నరపతి యొసఁగును ద్రవ్యము, పరఁగఁగ నౌదార్యశాలి బహుళము ననఁగన్. 27

వాక్యసంకీర్ణము.—

క. ఏకడ వాక్యాంతరితప, దాకీర్ణము వాక్యకీర్ణ మగుఁ బోగడుదు రీ
భూకాంతుఁడు జను లెల్ల న, నేకగుణాన్వితుఁ డటంచు నిలలో ననఁగన్. 28

వ్యాకీర్ణము.—

క. భ్రాంతికరం బగు నన్వయ, మెంతయు వ్యాకీర్ణ మయ్యె నిడుఁడు తిలకముం
గుంతనములఁ గాంతకును ల, తాంతంబులు సెరువుఁ డిప్పు డనంగన లనఁగన్. 29

అధికపదము.—

క. తలఁపఁగ మిక్కిలిపదములు, గలిసినయది యధికపదము కమలారికలా
కలితవిలాసముల్లస, దలఘుయశోవిభవశాలి యగు నితఁ డనఁగన్. 30

వాచ్యవివర్జితము.—

ఆ. వాచ్య ముజ్జగింప వాచ్యవివర్జితం, బనఁగ నెగడు నాజి నభవుఁ డైనఁ
దెగడు నితనిబాహుదీప్తాసి యనునెడ, నాజి నభవుఁ దెగడు ననుచుఁ బలుక. 31

అరీతి.—

క. రసమున కనుచితమగుపద, విసర మరీతి యనఁ బొల్చు విటజనహృదయ
గ్రసనాగ్రహాగ్రహిళదృ, ప్టిసమగ్రోదగ్ర మతివశృంగార మనన్. 32

న్యూనోపమము, అధికోపమము.—

తే. ఉపమ చాల కున్న న్యూనోపమం బధి, కోపమాఖ్య మధిక ముపమ యైన
హైమవసనుఁ డైన హరిమేఘనిభుఁ డన, నతివ పల్లవితలతాభ యనఁగ. 33

సమాప్తపునరాత్తము.—

క. క్రమ ముడిగి మగుడఁ బూనిన, సమాప్తపునరాత్త మయ్యె శాశ్వతు నభవుం
గమలాక్షుఁ గమలనాభుం, గమలాపతిఁ గొల్తు ముక్తికై విభు ననఁగన్. 34

అస్థానసమాసము.—

క. అపదసమాసం బస్థా, నపటుసమాసంబు రిపుల ననిఁ దునిమెద నే
నిపు డని వికటభ్రుకుటీ, విపులక్రోధాంధుఁ డయ్యె వీరుం డనఁగన్. 35

ఛందోభంగము, యతిభంగము.—

క. ఛందము యతియుం దప్పిన, ఛందోయతిభంగము లగుసంగతి నితఁడున్
కుందేందువిశదయశుఁ డై, ముందుగఁ బూజించినాఁడు నరహరి ననఁగన్. 36

పతత్ప్రకర్షము.—

క. క్షితి నుత్కర్షము దక్కినఁ, బతత్ప్రకర్షంబు గవయ భల్లూకమృగీ
వితతివిభేదనగర్వా, యతసింహాభీల మీమహాటవి యనఁగన్. 37

భిన్నలింగము, భిన్నవచనము.—

ఆ. ఉవిదఁ బురుషుఁ బోల్చ నొకనిఁ బల్వురఁ బోల్చ, భిన్నలింగమనఁగ భిన్నవచన
మనఁగఁ జెలఁగు నింతి పవజారివలె నన, ఖడ్గ మురగవరులకరణి ననఁగ. 38

అక్రియము లేక అశరీరము.—

క. తుదలఁ గ్రియాశూన్యము లగు, పదంబు లశరీర మనఁగఁ బరఁగు న్విభవా
స్పద మగుమధుమాసంబునఁ, బొదలు తరూత్కరము కుసుమపూర్ణం బనఁగన్.

సంబంధవర్జితము.—

క. సంబంధవర్జితం బగు, సంబంధము విడువఁ గరులు శైలములు తురం
గంబులు భంగంబులు సమ, రాంబుధివరతరణి యితనియసిలత యనఁగన్. 40

వాక్యగర్భితము.—

క. నడుమ నొకవాక్యపద్ధతి, తొడరిన నది వాక్యగర్భదోషము ఖలు లౌ
వెడమతులతోడిసంగతి, కడుహిత మిది నీకొనర్పఁగా వల దనఁగన్. 41

అర్థదోషములు.—

క. క్రమమున నిఁక నర్థజదో, షముల నెఱింగింతు సుకవిజనులకు హీనో
పమ మధికోపమ మసమో, పమ మఖ్యాతోపమంబు పరుషము మఱియున్. 42

తే. వ్యర్థ మేకార్థము ససంశయం బపక్ర, మము విరుద్ధంబు విరసాతిమాత్రహేతు
రహితనిరలంకృతాశ్లీలసహచరచ్యు, తములు భిన్నంబు నన వీనిక్రమ మెఱుఁగుము. 43

హీనోపమము, అధికోపమము.—

తే. ఉర్వీశుని నల్పుఁ బోల్ప హీనోపమంబు, శ్వానమును బోలె నితఁడు విశ్వాసి యనఁగ
నరయ నధికోపమం బల్పు నధికుఁ బోల్పఁ, బునుకవట్టినవే నీశుఁ బోలు ననఁగ.

అసమోపమము, అఖ్యాతోపమము.—

తే. ఉపమ సరివోని దిల నసమోపమంబు, హలధరుఁడు మేరుగిరివోలె నలరు ననఁగ
విను ప్రసిద్ధంబు గాని దవిశ్రుతోపమంబు వదనంబు కుముదంబుమాడ్కి యనఁగ.

పరుషము.—

క. పరుషార్థంబులు గలయది, పరుషం బనుదోష మయ్యెఁ బరఁగెడునీభూ
వరుసౌందర్యమునకు వే, మఱు సరి యౌ మంటఁ బడ్డ మదనుం డనఁగన్. 46

వ్యర్థము, ఏకార్థము.—

తే. అప్రయోజనంబు వ్యర్థ మౌ ఫేనిలం, బైనజలధి దాఁటె ననిలతనయుఁ
డన నభిన్నవాక్య మరయ నేకార్థ మౌ, సుగుణఖనిచరిత్రశోభి యనఁగ. 47

సనంశయము.—

క. క్రమమతిపదములు సంది, గ్ధము లైన ససంశయంబు ధరణీవరుధై
ర్యము నజము గెల్వ ననఁగా, నమరెడు సతిమేను మించు వసియించు ననన్. 48

విరుద్ధము.—

క. క్రమ మెడలి దేశకాలా, సముచితము విరుద్ధ మయ్యె సమదవిలోల
భ్రమరము చంపకవన మన, సముదంచితకైతకంబు చైత్రం బనఁగన్. 49

విరసము.—

క. ధర ననుచితరసభావము, విరసం బగు నితనిసమదవిద్వేషితలో
దరులు దరులందుఁ గుందఁగ, సరసము లాడుదురు ప్రేమ శబరు లఁటన్నన్. 50

అతిమాత్రము, హేతురహితము.—

క. క్షితిలో లోకాతీతం, బతిమాత్రము నింగి నిండె నబ్జాక్షికుచ
ద్వితయ మన హేతుశూన్యము, సతి గనుఁగొనె భృంగపంక్తి చనుదెంచె ననన్.

నిరలంకృతి, అశ్లీలము.—

క. ధరజాతిమాత్రశూన్యము, నిరలంకృతిబాహుయుతుఁడు నృపుఁ డన లజ్జా
కర మశ్లీలము పస్తని, సరసాంగగృహమ్ము వద్మసౌరభ మనఁగన్. 52

సహచరచ్యుతము.—

క. సరిగా సరిగా నిది యు, ర్వరస్మైఁ బొందింప సహచరభ్రష్టం బౌఁ
బరఁగు నెలచేత గగనం, బరుదుగ ఫేనంబుచేత నంబుధి యనఁగన్. 53

భిన్నము.—

క. భిన్నం బగుసంబంధవి, భిన్నం బీతనివిరోధపృథివీశ్వరుఁ డా
పన్నుం డైతననుసురున, నన్నలినజువ్రాఁతె శూన్య మని పల్కు ననన్. 54

క. రసములు వాచ్యము లైనను, వెస నదియును దోష మయ్యె విపులోగ్రరణం
బసదృశబీభత్సరసో, ల్లసితము శృంగారసహితలలన యనంగన్. 55

గుణములు.—

తే. ఇంక గుణములు వివరింతు నివియుఁ గృతుల, దొరసి శ్లేషప్రసాదమాధుర్యసౌకు
మార్యసమతార్థదీపనౌదార్యకాంతు, లనఁగ నోజస్సమాధులు ననఁ జెలంగు. 56

క. ఇల సంధి గూడి పదములు, నెలకొని యొకపదమురీతి నిలిచిన శ్లేషం
బలరుఁ బ్రసిద్ధపదంబుల, నలఘూక్తి ప్రసాద మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 57

శ్లేషము.—

శా. ఆలావణ్యా మగణ్యా మాగుణాగణం బవ్యాజ మా తేజ ము
ద్వేలం బావినయం బమేయతిర మావీర్యం బనిర్వాచ్య మా

యాలాపం బతిసత్య మావితరణం బాశాంతవిశ్రాంత మా
శీలం బార్జవమూల మెన్నఁ దరమే శ్రీనారసింహాధిపున్. 58

ప్రసాదము.—

ఉ. ముంగిటిపెన్నిధాన మిలుముందటికల్పక మర్థికోటిముం
గొంగుపసిండి చెంగటన కూడినబంగరుకొండ వొడ్డిలో
నం గలకామధేనువదనం బెర యీఁగలు లేనిచొక్కపు
న్దంగెటిజున్ను నీవితరణంబు నృసింహనృపాలశేఖరా. 59

క. సరసము లగువాక్యంబులు, వరుసను వేర్వేఱ మించువగ మాధుర్యం
బరయఁగ బొట్లు పిఱుందుల, నరు దగునది సౌకుమార్య మది యెట్లన్నన్. 60

మాధుర్యము.—

చ. అనయము యంత్రమత్స్యము నొకమ్మున శ్రీనరసింహుఁ డేయఁగా
వెనుకఁకు బాటె పుల్గఱచి వేషము మార్చి బిలంబు దూఱ కా
ననమున కేఁగి సిగ్గున నణంగి భరంపడి వీఁగి తావిషం
బెనసి నతి న్భజించి నదు లీఁది భ్రమించెను రాసు లన్నియున్. 61

సౌకుమార్యము.—

ఉ. చెందొవవిందుమందునవలెఁ జింకురుచిం దగఁ జందనంబు వె
చ్చందన మొందు నిందుముఖిచందము డెందమునం దలంప నీ
యందమునందె నందనమునందు మిళిందము పొందుపొందికం
జెందె నృసింహ కౌఁగిటను జేర్పుము ముందుగ మందగామినిన్. 62

క. లలితార్థభంగిఁ బాదం, బులు నాగ్గట నేకసరణిఁ బొదువ సమత యా
నిల నర్థము వ్యక్తం బై, నలు వొందిన నర్థదీపనం బె ట్లన్నన్. 63

సమత.—

సీ. శరవేగములు లేవె చలయంత్రపాఠీన, పాటనక్రియకు నేర్పడవు గాక
చాతుర్యములు లేవె శారదాభండార, చోరకారశ్రీకిఁ జొరవు గాక
వితరణంబులు లేవె వివిధయాచకనృపా, లకకంఠదఘ్నము లాక్కవుగాక
సామర్థ్యములు లేవె సరిదన్యపథయాన, శాసనప్రౌఢికిఁ జనవు గాక
తే. తొలుత గడిదుర్గముల నున్న దొరలు లేరె, మహిమ నీమాడ్కిఁ గదనదుర్మదసపాద
సారసప్తాంగహారణులు లేరు గాక, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 64

అర్థవ్యక్తి.

సీ. నలు వొందునమరేంద్రునాగంబుసాటిగా, సామజంబుల నెల్ల సంతరించి
విఖ్యాతి కెక్కినవెలిమావుసాటిగా, సైంధవముల నెల్ల సవరణించి

మహిమ మించినమింటిమ్రాకులసాటిగాఁ, బాదపంబుల నెల్ల బాదుకొల్పి
వన్నె కెక్కినదేవవాహినిసాటిగా, నిల నెల్లయేఱుల నిరవుకొల్పి
తే. స్వర్గసృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సలుపుకీర్తి, వసుధఁ గౌశికగోత్రపావనుఁడ వైన
నీక తగుఁగాక మఱి యన్యనృపులకగునె, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 65

క. కతిపయసంయుక్తాక్షర, వితతం బౌదార్య మయ్యె విమలవిచిత్రా
యతవర్ణావృత్తులు గల, యతిమృదుబంధంబు కాంతి యగు నెట్లన్నన్ 66

ఔదార్యము.—

చ. ఎదిరినయోబశౌరి నరసేంద్రునికీర్తినిజాంశుపంక్తికిన్
మదనవిరోధి భీతుఁడయి మార్గ్గాన కేఁగినఁ దద్రథంబు ద
త్పదనము నాక్రమించి రభసంబున నావృషభాధిపధ్వజున్
వెదకఁ జుమీ యజాండముల వే వెడలెం గడిలేనియీసునన్. 67

కాంతి.—

సీ. నెలవంక తోడివెన్నెలవంక గలమేటి, నెలవంక రహితాంశునియతిఁ దెగడి
ననయమ్ము వానిఁ గన్ననయమ్ము గలయింతి, ననయమ్ము దాల్చువానన్నఁ జెనకి
కడలేక తరిగొండ కడలేకడలఁ ద్రోయు, కడ లేక మైనమీఁగడల గెల్చి
కవురాలవన్నెచొక్కపురాల నగుమేని, కపురాలపోతు బింకంబు వణఁచి
తే. తనరుచులు లోకములు నిండఁ దనరుచుండు, లాటకరహాటలలనాలలాటఫలక
మలయజము లైననీదునిర్మలయశంబు, లమితగుణసాంద్ర నారసింహక్షితీంద్ర. 68

క. విలసితసమాసభరితో, జ్జ్వలబంధం బోజ మయ్యె సరియన్యగుణం
బులు మఱి వేఱొక్కటిపై, నలరింప సమాధి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 69

ఓజము.—

సీ. మందారబిసకుందకుందాదినిధిబృంద, బృందారకాప్తశోభితయశుండు
హేలావిజితహాలహాలాశనోత్తాల, తాలాంకభుజదండతాండవుండు
దీనావననిదానదానాంబుజనదీన, దీనాథపరిణయస్థితివిధాయి
భీమాసురవిరామరామాతిశయధామ, ధామాంబకనిభాసిదారితారి
తే. రాజమాత్రుండె వసుధాధిరాజమకుట, నికటవికటమహానీలనికరమకర
మధుకరకరంభితాంఘ్రిపద్మద్వయుండు, సరసగుణహారి యోబయనరసశౌరి. 70

సమాధి.—

సీ. అలబలీంద్రునిచేత నడుగు వెట్టఁగ నేర్చి, ధారాధరముచేత నీరు మోచి
కానీనుచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి, యెలమి దధీచిచే నెమ్ము బలిసి

క్షీరాంబురాశి ద్రచ్చినవెన్న నీడేరి, సైలింపగవిచన్నుఁబాలఁ దెరిఁగి
కల్పపాదపఫలోత్కరములఁ జవి గాంచి, వనజారి సెమ్మైన జవఁగి పెనఁగి
తే. ధరణిఁ బ్రోది వహించినదానకన్య, సకలయాచకబాంధవు ల్సంతసిల్ల
నీకరగ్రహణావాప్తి నెరసె నౌర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 71

శబ్దాలంకారములు.—

తే. ఇఁక నలంకారనికరంబు తేర్పరింతు, నవియుఁ గవితాలతాంగికి హారకటక
కంకణాదులక్రియ నలంకరణకరణ, పరిణతులచే నలంకారభావ మొందు. 72

క. ఇవియును శబ్దార్థంబుల, ద్వివిధములై క్రమముతోడ వెలయు ననుప్రా
సవిశేషంబుల నుపమా, దివిశేషమ్ములను గావ్యదీపితసరణిన్. 73

తే. అం దనుప్రాసభేదంబు లైన శబ్ద, భవదలంకారములను మున్ను ప్రస్తుతింతు
నడర నొడ లేక రెండు రెం డక్షరంబు, లెనయు నియమంబు ఛేకమౌ నట్ల టన్న.

పంచచామరము. స్ఫురత్కృపాబలప్రతాపభూతిధైర్యభూధరా
ర్చిరంగదానబుద్ధివైఖరి న్హరి న్హరి న్సుధా
హరు న్హరు న్గిరి న్గిరి న్స్మహానలు న్నలు న్క్రమా
గురు న్గురు న్జయింతు వౌఁ దగు న్నృసింహభూవరా. 75

తే. ఒక్కవర్ణంబు కడదాఁక నుద్ధరింపఁ
బరఁగు జృంభణవృత్త్యనుప్రాస మయ్యెఁ
దలఁపఁ బునరుక్తి యయ్యుఁ దాత్పర్యభేద
మెనయు నియమంబు లాటమౌ నట్లఁటన్న. 76

వృత్త్యనుప్రాసము.—

చ. సమదవిపక్షశిక్షణవిచక్షణదక్షిణదోరనుక్షణ
భ్రమదసిదుర్నిరీక్షసమరక్షపితక్షితిపక్షతక్షర
త్సమధికశోణితక్షరకృతక్షణరక్షితపక్షిలోక నీ
గమలదశాక్షుఁ డేలు బలగౌరవసింహ నృసింహభూవరా. 77

లాటానుప్రాసము.—

చ. ఘనతనృసింహుఁ జూడఁ గలకన్నులు కన్నులు వానికౌఁగిటం
జనువున చేర్చ చూపఁ గలచన్నులు చన్నులు వానిమోవికిం
జొనిపిన పాటలాధరము జున్నులు జున్నులు వానిమేనఁ జే
ర్చినసరసాంగవల్లికలచెన్నులు చెన్నులు వో తలోదరీ. 78

క. సమవర్ణయుగాధికమై, యమరిననియమంబు యమక మగుఁ గృతులం దా
యమకం బనేకవిధ మగుఁ, గ్రమమున నొకరెండుమూఁడుగతు లెఱిఁగింతున్.

క. మేలిమి రెండవపాదము, నాలవపాదంబు నొక్కయనువునఁ దనరం
జాలినయమకము కృతులం, దాలింపఁగఁ బాదయమక మగు నెట్లన్నన్. 80

పాదయమకము:—

క. ఔరా యోబన్నృపాలకు, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యుఁడ వై
ధీరానృసింహకూడితి, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యుఁడ వై. 81

క. ప్రస్తుత మగుముక్తపద, గ్రస్తం బన నదియుఁ గృతులఁ బరఁగు బదాంతో
దస్తము పాదాద్యంతను, విస్తృతము పదాంతసింహవీక్షణ మనఁగన్. 82

పాదాంతపాదాదిముక్తపదగ్రస్తము.—

క. సుదతీనూతనమదనా, మదనాగతురంగపూర్ణమణిమయసదనా
సదనామయగజరదనా, రదనాగేంద్రనిభకీర్తిరసనరసింహా. 83

సింహావలోకనముక్తపదగ్రస్తము.—

క. మన వేటికి నూతనమా, తన మాయెడఁ బ్రేమ దనకుఁ దక్కితి ననుమా
ననుమానక దయ దనరం,దనరంతులు మానినరసధవు రమ్మనవే. 84

పద్మబంధము.—

చ. కనుఁగొన రేకు లెన్మిదియుఁ గర్ణిక చుట్టిడి స్రగ్ధరాంఘ్రిల
న్ననుపటియేడువర్ణములునుం గడయేడుఁ బ్రవేశనిర్గతు
ల్పనుపడ నాల్గుదిగ్దళముల న్లిఖియించి విదిగ్దళంబులం
దనయఁగఁ బాదమధ్యగము లేడును వ్రాయఁగఁ బద్మబంధ మౌ. 85

స్రగ్ధర. రామాకశ్రీసమగ్రారణకృతభయముద్రాసక్తారమారా
రామారక్తాసద్రాప్తిభరణపటిమాత్రాసకుస్త్రీకుమారా
రామాకుస్త్రీకుసత్రాప్రకటతరవిచిత్రాపవిత్రాసమారా
రామాసత్రావిపత్రాశ్రయనరసరుచిగ్రామసశ్రీకమారా. 86

చక్రబంధము.—

క. పదిచుట్లు నాఱురేకులు, పదిలపఱిచి సుకవిపేరు పతిపేరును లోఁ
బొదలఁగ నేవంవిధగుణ, విదితం బగుచక్రబంధవిధ మౌ నెట్లనన్. 87

శా. రక్షానాకపమూర్తిభాసురగభీరావిక్రమోహాస్పదా
దక్షారమ్యమతిస్థిరాభరణవిద్యాకృత్యశిక్షాస్వనా
పక్షస్సింధుపకన్యకానరసభవ్యాతిగ్మధీతంత్రదా
దాక్షిణ్యారతనాదవైభవవినోదాహోమహాగాళ్వదా.

వృత్తకందగర్భసీసము.

మహితవిద్వజ్జనమండలీవినుతసా, హిత్యప్రియంభావుకౌత్యుదార
వితతభీమాహవవిక్రమక్రమసము, ద్యద్వైరినిర్భేదనాభిరామ
వినుతవిశ్రాణనవిభ్రమాపహసితా, నూనామరక్ష్మారుహా నృపేంద్ర
వినతభూపాలకవిస్ఫురన్మకుటర, త్నద్యోతితాంచత్పదా మహాత్మ
తే. 'నిరుపమదయాపయోనిధినిరతభరిత, చారుచరితనిర్మలతరసత్యరుచిర
తరణికులమణీనరసింహధరణిరమణ, ఘనతరగుణనిధీ' మనుజనులు వొగడ. 89

ఓష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరము.—
శా. భూనాథోత్తమ జంభభంజనమహాభోగాభిరామక్రియా
దానోజ్జృంభితవారిపూరభరితోద్యద్వార్ధివీచివ్రజా
మానామేయసుధాబ్ధినిర్మలగుణా మాద్యన్మహాయూథప
శ్రీనూత్నప్రథమానభాగ్యవరవైరివ్రాతభేదివ్రతా. 90
క. నీహారశిఖరిశిఖర, వ్యూహామితతుహినకణమహోమహిమ మహా
మోహాపహవిమతవరా, రోహామణిహారనయన రూఢవిహారా. 91

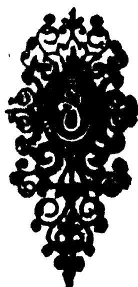
లయగ్రాహి. మిత్రకులభూషణయమిత్రకులభీషణవిచిత్రమృదుభాషణచరిత్రమణిహారా
జైత్రవిశిఖాసన బలత్రిపురశాసన పవిత్రగుణభాసన సగోత్రభృతధీరా
క్షాత్త్రశుభలక్షణ సుపాత్రజనరక్షణ కుశాత్రయవిచక్షణ యకృత్రివవిహారా
గోత్రసమసింధుర కళత్రితవసుంధర పతత్రిరథబంధుర తనుత్రభుజసారా. 92

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతి
భాబంధుర ప్రబంధపతనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ
సుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేష నిరుపమావధాన శారదామూర్తి
మూర్తి ప్రణీతం బైన కావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ
ద్రివిధదోష నిర్ణయంబును గుణప్రకరణంబును శబ్దాలంకారసంగ్రహంబు
నన్నది చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నరసభూపాలీయము

కావ్యాలంకారసంగ్రహము - పంచమాశ్వాసము.

నందనసౌందర్యా
ధ్యానందనకీర్తివిజితహరిచందనమే
ధానయనిధానదానే
దానింతవశ్యనరసధరణీశమణీ. 1

తే. అవధరింపుము లక్ష్మలక్ష్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిధస్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నింకఁ జతురార్థభవదలంకృతులు వరుస. 2

వ. ఉపమానన్వయోపమేయోపమా స్మరణ రూపక పరిణామ సందేహ భ్రాంతిమ దపహ్నవోల్లేఖోత్ప్రేక్షాతిశయోక్తి సహోక్తి వినోక్తి సమాసోక్తి వక్రోక్తి స్వభావోక్తి వ్యాజోక్తి మీలన సామాన్య తద్గు ణాతద్గుణ విరోధాభాస విశేషా ధిక విభావనా విశేషోక్త్యసంగతి విచిత్రాన్యోన్య విషమ సమ తుల్యయోగితాదీ పక ప్రతివస్తూపమా దృష్టాంత నిదర్శనా వ్యతిరేక శ్లేష పరిక రాక్షేప వ్యాజస్తు త్యప్రస్తుతప్రశంసా పర్యాయోక్తి ప్రతీపానుమాన కావ్యలిం గార్థాంతరన్యాస యథాసంఖ్యార్థాపత్తి పరిసంఖ్యోత్తర వికల్ప సముచ్చయ సమాధి భావిక ప్రత్య నీకవ్యాఘాత పర్యాయ సూక్ష్మోదాత్త పరివృత్తికారణమా లైకావళీ మాలాదీపక సార రసవత్ప్రేయ ఊర్జస్వి సమాహితంబు లన డెబ్బదియలంకారంబులు. అందు రూపక పరిణామ సందేహ భ్రాంతిమదుల్లేఖాపహ్నవోత్ప్రేక్షా స్మరణ తుల్య యోగితా దీపకప్రతివస్తూపమా దృష్టాంత సహోక్తివ్యతిరేక నిదర్శనాశ్లేషంబులు పదియాఱును ప్రతీయమానౌపమ్యంబులు; సమాసోక్తి పర్యాయోక్త్యాక్షేప వ్యాజస్తుత్యుపమేయోపమానన్వయాతిశయోక్తి పరికరాప్రస్తుత ప్రశంసానుక్త నిమిత్తవిశేషోక్తులు పదియును ప్రతీయమానవస్తుకంబులు, రసవత్ప్రేయఊర్జస్వి సమాహితభావికంబు లేనును ప్రతీయమానరసభావంబు లగు కడమయుక్తనిమిత్త విశేషోక్తిసహితంబు లగు నుపమాద్యలంకారంబులు నలువదియును నస్ఫుటప్రతీయ మానౌపమ్యరసభావంబు లగు నందు. 3

సీ. అవని సాధర్మ్యంబు త్రివిధ మాభేదప్ర, ధాన మభేదప్రధాన మరయ
నుభయప్రధాన మై యొగి దీపకము తుల్య, యోగితయుఁ బ్రవస్తూపమయును

దృష్టాంతము సహోక్తియు నిదర్శనప్రతీ, పము వ్యతిరేకంబు ప్రబలు భిన్న
సామ్యము ల్రూపక సందేహ పరిణామ, ములు భ్రాంతిమదపహ్నుతులు నభిన్న
తే. సామ్యధర్మంబు లుల్లేఖసంగతముగ, నుపమయుపమేయకోపమయును ననన్వ
యంబు స్మరణంబుఁదలఁపభేదావిభేద, సహితసాధర్మ్యగుణవిశిష్టములు మఱియు.
సీ. అతిశయోక్త్యుత్ప్రేక్ష లధ్యవసితమూల, లాగి విభావనవిశేషోక్తివిషమ
ములు నసంగతిచిత్రముల తద్గుణాన్యోన్య, ములు భావికవిశేషములు విరోధ
జన్యము ల్వ్యాఘాతసహితంబు గాఁగ స, ముచ్చయంబు వికల్పముఁ బరిసంఖ్య
మలయథాసంఖ్య మర్థాపత్తిపర్యాయ, భవములు పరివృత్తి ప్రత్యనీక
తే. తద్గుణసమాధులు వినోక్త్యుదాత్తసమము, లును స్వభావోక్తి లోకవర్తనభవములు
గరిమ ననుమానకావ్యలింగములు తర్క, జంబు లర్థాంతరన్యాససంగతముగ. 5
సీ. కారణమాలికైకావళీసారమా, లాదీపకంబు లుల్లసితశృంఖ
లావిచిత్రత్వమూలములు వ్యాజోక్తివ, క్రోక్తి మీలన మపహ్నుతిభవములు
పరఁగు సమాసోక్తిపరికరంబులు విశే, షణజాతచాతుర్యసంభవములు
కడమశ్లేషాద్యలంకారము ల్ప్రౌఢోక్త్యాది, తన్న్యాయనిరపేక్షతాయుతంబు
తే. లీయలంకారముల కెల్ల నిలఁ బ్రధాన, మైనయుపమయ ముందుగా ననువు కొల్పి
యొకటి కొకటికి భేదము ల్ప్రకటములుగ, సరవి నెఱిఁగింతు లక్ష్మలక్ష్యమ్ము లెలమి.
సీ. ఉత్ప్రేక్షవలె నసిద్ధోపమ కాక న, న్వయముకైవడి నభిన్నంబు గాక
హీనోపమయుఁబోలె నిల నహృద్యము గాక, యుపమాన మనఘ మైయుండెనేని
శ్లేషంబువలెఁ బదశ్లిష్టమాత్రము గాక, సార్థమై యల రూపకాదులక్రియ
వ్యంగ్యంబు గాక సామ్యమువాచ్య మగునేని, యౌపమ్యము ప్రతీప మట్లు తలఁపఁ
తే. క్రమవిపర్యాససహితంబుగాక యున్న, నలరు నుపమేయకోపమ యట్లు సామ్య
ధర్మమిరుమాఱువరుసలఁ దడవ కున్న, నుపమ యగుదీనిభేదంబు లుగ్గడింతు. 7
తే. ఒనరు నది పూర్ణయును లుప్తయును ననఁగ
నందు నుపమాన ముపమేయ మలరు సమత
సామ్యవాచకమును గూర్పఁ జాలుఁ బూర్ణ
కొన్నికడ మైనలుప్త యై కొమరుమిగులు. 8
తే. అందు నుభయాఖ్య యగుఁ బూర్ణ యార్థి శ్రౌతి
యనఁగ రఘురామసన్నిభుఁ డనెడిచోట
నార్థి కందర్పుఁడునుబోలె నలరుచుండు
నధిపుఁ డనుచోట శ్రౌతి యై యతిశయిల్లు. 9
క. ధరయం దార్థియుఁ ద్రివిధాం, తర మయ్యె సమాసవాక్యతద్ధితగత యై
తిరముగ వాక్యసమాసా, చరణంబుల ద్వివిధ యగుచు శ్రౌతియుఁ దనరున్. 10

క. అల తద్ధితములయందుం, దెలియ వతిప్రత్యయంబు దెలుఁగున లేమిం
గలిగినకల్పప్ప్రత్యయ, ములరుచు నయ్యార్థియంద యది గనుపట్టున్. 11

ఉ. కావునఁ బూర్ణపంచవిధ కర్ణోన లుప్తయు సామ్యధర్మ మి
త్థావిధిఁ గూర్ప నున్నయెడ శ్రౌతియు నార్థియునై యథోక్తసం
భావనవాక్యయుక్తయు సమస్తయు వాక్యసమాసతద్ధిత
శ్రీవిశదాత్మయై ధరణిఁ జెన్నగుసాయకసంఖ్య నెట్టనన్. 12

సమాసగతపూర్ణార్థి.—

క. ఈవియుఁ జల్లఁదనంబును, గేవలసౌందర్యగుణము గిటికొనఁగఁ గళా
భావుకుఁడైననృసింహా, త్మావల్లభుఁడమరుఁ బూర్ణచంద్రోపముఁడై. 13

వాక్యగతపూర్ణార్థి —

క. వెలయుజనరాంధ్రుతలఁపుల, నలఘును నిలుపంగఁ జాలు పరరూపమునం
జెలఁగుచు నృసింహుఁడలరుల, విలుకానికి సాటి యయ్యె విశ్రుతలీలన్. 14

తద్ధితగతపూర్ణార్థి.—

క. ఏయెడల నియ్యనియ్యం, గాయలు గాచిన నృసింహుకర మర్థులకుం
బాయనివేడ్కఁ ఫలించుచు, నాయతగతిఁ గల్పకల్పమై విలసిల్లున్. 15

వాక్యగతపూర్ణశ్రౌతి —

క. దివియును భువియు భుజంగము, భువనంబును నిండి విమలభూరిప్రభతో
దివిజేంద్రతటినియో యన, నవిరళగతిఁ బొల్చు నీదుయశము నృసింహా. 16

సమాసగతపూర్ణశ్రౌతి.—

క. కరముల శంఖము చక్రము, నిరవుగ నురమందుఁ జెంది యిందిర దనరన్
హరివలె వెలయుదు శౌరా, నరసాహసయోబరాజు నరసింహనృపా. 17

పంచవిధానుప్తధర్మలుప్తోపములు.—

శా. నీదోఃఖడ్గమహీంద్రుఁడో యనఁ దగు న్నదివ్యతేజోధరం
బాదిత్యుండునుబోలెఁ బొల్చు భవదీయాలాపము ల్వల్లకీ
నాదబ్రహ్మము సాటి నీకరము మందారోపమానంబు నీ
ప్రాదుర్భావము మాధవాభ్యుదయకల్పం బౌ నృసింహాధిపా. 18

అనుపాత్తోపమానలుప్త. —

సీ. జలదంబుగతి నిచ్చి వెలవెలఁ బాఱక, కలశాంబునిధిరీతిఁ గసరుకొనక
యాగ్రమ్రానివలె ఫలం బిడి జిగి దప్పక, సురభికైవడిఁ గొలు వరపి యీక
కమలారివలె నిచ్చి క్రమ్మఱఁ గైకోక, బలిమాడ్కి నర్థిచే భంగపడక
చండాంశుసుతుపోల్కిఁ గుండమార్పులు గాక, వాసవమణిభాతిఁ ద్రాసమంద
తే. కొసఁగనేర్తువు యాచకవ్యూహమునకు, ఘనుతానూనదానవిద్యానిరూఢిఁ
బొసఁగ నీతోడ నెవ్వానిఁ బోల్ప వచ్చు, సరసగుణహార యోబయనరవధీర. 19

అనుపాత్తవాచకలుప్త.—

సీ. దర్పితాహితనృపోత్తములు నిన్నాదరింపఁ, గలరె ధీరోత్తమగండబిరుద
విమతకీర్తిప్రతాపములు నీచే నమ, కట్టునే యుభయరగండబిరుద
యరివధూతాటంకగరిమంబు నీచేతఁ, గలుగునే గండభేరుండబిరుద
పరిపంథిగంధసింధురపంక్తి నీమ్రోల, నుండునే గండభేరుండబిరుద
తే. యరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, రమణీయకనిర్జితప్రసవబాణ
బాణసాహిత్యపరిపాకపాకవైరి, విభవసౌభాగ్య యోబభూవిభునృసింహ. 20

తే. అరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, యనెడిచో భానుకైవడి నలరుకాంతి
పంక్తి గలవాఁడు రాముని పగిదిఁ బొల్చు, వాఁడు ననువాచకం బవివక్షితంబు.

అనుపాత్తవాచకధర్మోపాదానలుప్త.—

సీ. ఇటు వేసితేజీల నెనయు మిన్నుల తేరి, జోడు పుట్టినకొండఁ జూచినాఁడ
నిటు నేల జేజేల కెఱుకైన చెంగావి, నుదసంజఁ దగుకొండఁ జూచినాఁడ
నిటు కోడెరాతు మైనిడ్డ సొమ్ముల మేఁత, సొంపు లీనెడుకొండఁ జూచినాఁడ
నిటు నల్లదేవరయింట నంటిన తెల్ల, జోటివా యన కొండఁ జూచినాఁడ
తే. నిందు నంగును నీతోడియీడువానిఁ, గడకతోఁ గానఁగానను గాన నవుచు
నిక్క మెబాస కైనను నిల్చువాఁడ, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 22

అనుపాత్తవాచకధర్మోపమానలుప్త.—

మ. మహితప్రాభవమానధుర్యమితవాఙ్మర్యాదమీనాంకవి
గ్రహముఖ్యాన్వయమూర్తిశౌర్యరసమేఘుత్యాగమైత్రీరఘూ
ద్వహమేధాన్వితమార్కికాభరణమంత్రప్రౌఢమస్త్రాగ్రస
క్తహరిశ్రీచరణాబ్జవర్ధిలు గుణాధారా నృసింహాధిపా. 23

తే. అలర మీనాంకవిగ్రహుం డనెడిచోట, నిందు మీనాంకు మైవలె నింపు మీఱు
విగ్రహము గల్గువాఁ డన వెలయు సామ్య, వాచకోపమానంబు లనూచితములు.

క. ద్వివిధం బగుసాధర్మ్యము, భువి నుపమానోపమేయముల కొక్కటియై
తవుటయు రెంటికి ద్వివిధం, బవుట యన ద్వితీయగతియు నలరు ద్వివిధమై. 25

క. క్షితి నేకార్థము శబ్ద, ద్వితయంబున సంఘటింప వెలయును వస్తు
ప్రతివస్తుత యగుబింబ, ప్రతిబింబతయర్థశబ్దపార్థక్యమునన్. 26

వస్తుప్రతివస్తూపమ.—

క. అవనిఁ బరిష్కృత మయ్యెక్క, రవినంశం బోబశౌరివరసింహునిచే
దివిచరతరుభూషితమై, నవనవగతిఁ బొల్చు నందనవనం బనఁగన్. 27

బింబప్రతిబింబోపమ.—

క. గురుశౌర్యయుతము నాయత, కరవాలము నగున్నృసింహుఘనభుజ మలరున్
దరళితఫణామణికిరణ, స్ఫురణము జిహ్వాల మైనభోగియుఁ బోలెన్. 28

అనన్వయము.—

క. సరసం బగు నొక్కటికే, ధర నుపమానోపమేయధర్మము దిర మై
పరఁగిన వనన్వయం బగు, నరయంగా దీనిలక్ష్య మాపాదింతున్. 29

క. నీదయకు నీదు జో డగు, నీదయ నీజయముసాటి నీజయ మిలలో
నీదానమునకు నెన యగు, నీదానము నీకు సాటి నీవె నృసింహా. 30

ఉపమేయోపమ.—

క. నిపుణస్థితి నుపమేయం, బుపమానముఁ బోల మఱియు నుపమానం బా
యుపమేయముఁ బోలఁగఁ దగు, నుపమేయోపమ యనంగ నొగి నెట్లన్నన్. 31

క. శరణాగతభరణంబున, నరసింహునిసాటి వచ్చు నరసాహసుఁ డీ
నరసింహుఁ డితని కెన యా, నరసింహుఁడె కాక యితరనరులకు వశమే. 32

స్మరణము.—

క. ధర నొకవస్తువుఁ గనుఁగొని, వరుసం దత్సదృశ మైనవస్తువు దలఁపన్
స్మరణం బని పాటింపుదు, రరయ నలంకారవేత్త లది యెట్లన్నన్. 33

క. ఇల యంత్రమత్స్యమేయను, విలు వూనిన శ్రీనృసింహవిభుఁ గాంచి జనుల్
దలఁపుదురు ద్రుపదకన్యా, కలితకరగ్రహణనమితకార్ముకుఁ బార్థున్. 34

రూపకము.—

మ. అల సందేహముమాడ్కిఁ గాక యుపమేయం బెన్న నచ్ఛన్న మై
యలఘూత్ప్రేక్షయు నా నభిన్నమతిజం బై యుండ కారోప మిం
పలరంగాఁ బ్రకృతోపమోగిపరిణామారోపతుల్యంబు గా
కలయారోపిత మిందు రంజనను సేయన్ రూపకం బై తగున్. 35

క. అరయ రసజ్ఞుల మతమున, నరు దగు నీరూపకంబు సావయవంబు
న్నిరవయవంబును వరుసం, బరంపరిత మనఁగఁ ద్రివిధభావము నొందున్. 36

చ. అరయ సమస్తవస్తువిషయంబును నేకతలప్రవర్తి యై
యరుసుగఁ బొల్చుసావయవ మవ్వలఁ గేవలమాలికాఖ్య మా
నిరవయవంబు శ్లిష్టమును నేర్పున శ్లేషవిహీన మా పరం
పరితము తత్ప్రిభేదములఁ బాయక కేవలమాలికాఖ్య మా. 37

క. కావున రూపక మష్టవి, ధావహ మగులక్షణంబు లలలక్ష్యంబుల్
వావిరి నొనర్తు వీనికి, భావజధనురసమరసవిభాసితఫణితిన్. 38

క. అవయవియు నవయవంబులు, వివరింప సమస్తవస్తువిషయం బిలలో
నవయవి యవయవగమ్యం, బవునది యేకతలవర్తి యగు నెట్లన్నన్. 39

సమస్తవస్తువిషయసావయవరూపకము.—

మహాస్రగ్ధర.

హిమశైలద్వీపదీప్తం బినమణిమహితం బిందుశంఖాభిరామం
బమరాంభోమర్త్యయుక్తం బహిపలహారికం బభ్రిశైవాలజాలం
బమితాశాకుంభినక్రం బజహదుడుకణం బాత్తసంధ్యాప్రవాళం
బమరుఙ్ శ్రీనారసింహోద్యతవిశదయశోహారిదుగ్ధాబ్ధివేద్యన్. 40

ఏకదేశవర్తిసావయవరూపకము.—

క. ధర నోలి యనువల్మీకము, సరభసగతి వెడలి నీదుచటులాసి మదో
ద్ధురచరదరిధరణీధురం, గరజీవానిలముఁ గ్రోలు నరసింహనృపా. 41

క. అవయవిమాత్రంబున నే, కవిమతి విశ్రాంత మైనఁ గన నిరవయవం
బవని నిది కేవలంబును, ద్వివిధత మాలికయు నయ్యె విను మెట్లన్నన్. 42

కేవలనిరవయవరూపకము.—

క. ఇల నీమకీర్తి చంద్రిక, యలఘుతరస్ఫూర్తి నలినజాండకరండం
బులు నిండి వెల్లివిరిసె, న్నలనహుషసమానశీల నరసనృపాలా. 43

మాలానిరవయవరూపకము.—

క. వారశిఖరిదరులభాషా, తరుణీకుచగిరుల నమరతరులం జెలఁగుఙ్
ఝురు లై సరు లై విరు లై, నరనుత మగునీదుకీర్తి నరసింహనృపా. 44

క. రూపకకారణ మై తగు, రూపకము పరంపరితము రూపింపఁగ నిం
దే పగు నాల్గునిభేదము, లాపాదించెద నుదంచితాయతఫణితిన్. 45

శ్లిష్టకేవలపరంపరితరూపకము.—

క. నిరతంబు రాజహంసలఁ, బరువెత్తఁగఁ జేయు నౌర పటుచటులభవ
త్క్రూరకరవాలకరాళి, స్ఫురితాంభోదము నృసింహభూపాలమణీ. 46

శ్లిష్టమాలాపరంపరితరూపకము.—

క. కువలయవికసనహిమకరుఁ, డవిరళదానాంబుదిగ్గజాగ్రణిపద్మో
త్సవసౌభాగ్యదివాకరుఁ, డవనివి నరసింహుఁ డితని కన్యులు సరియే. 47

అశ్లిష్టకేవలపరంపరితరూపకము.—

క. కాతరతరవిమతధ్వజి, నీశతకాంతారతతికి నీచేతిమహా
హేతిదవజ్వలనోజ్జ్వల, హేతి సుమీ యోబధారుణీశ్వరునరసా. 48

అశ్లిష్టమాలాపరంపరితరూపకము.—

మ. వనితానేత్రచకోరచంద్రిక యశోవల్లీవసంతోదయం
బనిదంపూర్వకథాసుధాబ్ధిభుజగర్వాదిత్యపూర్వాచలం
బనఘోద్యద్గుణరత్నరోహణము నీయాకార మెవ్వారికిన్
వినుతింప న్వశమే నృసింహకరుణావిన్యాసధన్యాత్మకా. 49

పరిణామము.—

క. ధరలో నుపమేయమువను, నరుదుగ నారోప్యమాణ మగునుపమానం
బరయఁ బ్రకృతోపయోగా, కరముగఁ బరిణామ మయ్యెఁ గను మెట్లన్నన్.

క. నైలింప సతులకౌఁగిటఁ, దేలుటకై దివికి నేఁగుదృప్తారులకున్
నీలాల నిచ్చె నాయెను, నీలాలితహేతి యోబనృపనరసింహా. 51

సందేహము.—

తే. విషయివిషయంబుఁ గవిమతి విహితసామ్య
దీప్తసందేహ మొందఁ సందేహమదియు
గరిమశుద్ధంబు నిశ్చయగర్భితంబు
నిశ్చయాంతంబు నగుదీని నిశ్చయింతు. 52

శుద్ధసందేహము.—

ఉ. ఇంద్రుఁడో యాయుపేంద్రుఁడో బలీంద్రుఁడో పార్వణచంద్రుఁడో హరి
శ్చంద్రుఁడో రామచంద్రుఁడో రసాధరణప్రవణాత్ముఁడైన నా
గేంద్రుఁడో యానగేంద్రుఁడో మృగేంద్రుఁడో యంచుఁ దలంతు రార్యులీ
సాంద్రభుజప్రతాపరణసాహసు నోబయనారసింహునిన్. 53

నిశ్చయగర్భితసందేహము.—

మ. హరుఁడో యీఘనుఁడైన మౌళిధృతతోయం బెద్ది దైతేయసం
హరుఁడో యీనృపుఁడైన నవ్విహగవాహం బెద్ది వాణీమనో
హరుఁడో యివ్విభుఁడైన సారసనివాసాధ్యాసనం బెద్దియం
చు రసజ్ఞుల్వినుతింతు రాత్మవరసత్క్షోణీశు వీక్షించుచున్. 54

నిశ్చయాంతసందేహము.—

సీ. తలపోయ వల్లిమతల్లికే గతిఁ గల్గె, నలసాలసానూనయానకలన
భావింప మణిసాలభంజిక కెటు లబ్బె, లాలితాలాప లీలాకలాప
మూహింపవిమలవిద్యుల్లేఖ కేలీల, నొదవె ధాత్రీభాగయోగగరిమ
మరయంగ మదనమంత్రాధిదేవతకు నే, గతిఁ గల్గె నంగసంగప్రసంగ
తే. మనుచు శబరులు సందియం బంది యంది, తెలియుదురు తోన నీధాటికలికితలఁకి
యహితవనితలు వనవాటి నడలు చునికి, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప. 55

భ్రాంతిమంతము.—

క. అల యుపమేయము ఘన్నత, నలరఁగ నారోప్యమాణ మగునుపమానం
బిల నెఱుకపడఁగ భ్రాంతిమ, దలంకరణ మయ్యె దీని నాపాదింతున్. 56

శా. చూడం జూడ నృసింహకీర్తిచయమీక్షోణీనభోమధ్యమం
దేడం జూచినఁదాన యై నెగడఁగా వీక్షించి మిన్నేటని
రాడం బోయెడిజేసితాపసులు మేలౌ మ్రోల సిద్ధించెఁ గా
యాడం బోయినతీర్థ మంచు మదిలో హర్షింతు రశ్రాంతమున్. 57

అపహ్నవము.—

క. ఉపమేయము గా దని యిది, యుపమానమె యనఁగ నెంతయు నపహ్నవ మా
నవు డది ప్రాగారోపము, నపహ్నవారోపమును ఛలాదియు నయ్యెన్. 58

త్రివిధాపహ్నవములు.—

మ. గురుచక్రప్రభగాని శౌర్యసుషమాంకూరంబుగా దిందుభా
స్వరకీర్తిద్యుతిపంక్తి గాదు నిబిడాంచత్పాంచజన్యప్రభా
భర మౌఁగా నటుగాన విశ్వభరణప్రారంభముం గోరి యీ
నరసేంద్రాకృతి నుద్భవించెఁ గమలానాథుండు విశ్వంభరన్. 59

ఉల్లేఖము.—

క. అలరఁగ గృహీతృభేదం, బుల నొకటియె పెక్కురూపముల నెడ నెడలం
దలపోయఁగ నుల్లేఖం, బలంకరణరాజ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 60

క. బాణుఁ డని బుధులు మురజి, ద్బాణుం డని విమతభూమిపాలురు సుమనో
బాణుఁ డని సతులు దలఁపుదు, రేణాంకసమాను నోబళేంద్రునృసింహున్. 61

ఉత్ప్రేక్ష.—

క. ఉపమేయమునకుఁ గలిగిన, యుపమానగుణక్రియాదియోగముచే నా
యుపమానమె యని తలఁచిన,నపు డది యుత్ప్రేక్ష యయ్యె నదియును ధరణిన్.

క. క్రమమున వాచ్యయును బ్రతీ, యమానయును నగుచు ద్వివిధ యగువాచకశ
బ్దము గలుగ వాచ్య యనఁ దగు, నమరఁగ లేనియెడ గమ్య యనఁదగు వరుసన్.

సీ. అలరెడునీరెంటియందు జాతిగుణక్రి, యాద్రవ్యము లవాచ్యయభిసంఖ్య
యవి నాల్గు వరుస భావాభావములఁ జెంద, నిల వసుసంఖ్య యాయెనిమిదియును
నిరువదినాలు గౌ హేతుఫలస్వరూ, పముల వేర్వేఱఁ ద్రిభంగిఁ జెంద
నందు నెన్మిది యెన్మిదగు హేతుఫలంబు,నలరు వాచ్యగుణక్రియానిమిత్త

తే. ములఁ బదాఱు పదాఱునౌ నలస్వరూప, గతనిమిత్తంబులకు వాచ్యగమ్యగతులు
గానఁ బదియాఱు నగువాచ్యగస్వరూప,మరయుగమ్యస్వరూప మష్టాఖ్యయయ్యె.

క. అలహేతుఫలనిమిత్తం, బులకు గమ్యత్వ మైనభువిహేతుఫలం
బులు లేక రుచిర మగు నని, యలవడ గమ్యత్వ మిందు నగదిత మయ్యెన్. 65

క. కావున నేఁబదియా ఱగు, నావాచ్యోత్ప్రేక్షగమ్య యటువలెనే భే
దావహ మగుచు నిమిత్త, ద్వైవిధ్యమునందు గమ్యదాస్థితిలేమిన్. 66

క. హేతుస్వరూపఫలములు, నాతతిగతి నెన్ని దెన్ని దయి యవియు నిమి
త్తాతివ్యాప్తిఁ బదాఱుగ, నేతతి గమ్యయును నల్వదెనిమిది యయ్యెన్. 67

వ. ఇందు నేఁబదియాఱు భేదంబులం బోల్చు వాచ్యోత్ప్రేక్షకుం గొన్ని నామధేయంబు లెఱింగించెద. ఉపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు, ననుపాత్తనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావహేతూత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావహేతూత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావహేతూత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావహేతూత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావఫలోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావఫలోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావఫలోత్ప్రేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావఫలోత్ప్రేక్షయు ననఁ జతుర్దశభేదంబులఁ బోల్చు జాత్యుత్ప్రేక్ష ఇట్లు గుణోత్ప్రేక్షయుఁ గ్రియోత్ప్రేక్షయు ద్రవ్యోత్ప్రేక్షయుఁ బరస్పరచతుర్దశభేదంబులం బొంద వాచ్యోత్ప్రేక్ష యేఁబదియాఱగు జాతి యనఁగ సముదాయంబును గ్రియయనఁగఁ గృత్యంబును గుణం బనఁగ రూపాదియు ద్రవ్యం బనఁగ నొకవస్తువు నగు నేతదధికాధ్యవసాయమూలంబు లగు నేఁబదియాఱు భేదంబులకు నుదాహరణంబులొనరించినఁ జాల యగు ననుభయంబున దిఙ్మాత్రంబుగ లక్ష్యంబులు నిరూపించెద నెట్లనిన. 68

ఉపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

క. భవదీయబాహుపీఠం, దవిలినభూదేవి యుచితధవలాభమహో
త్సవకృతకుంకుమరుచివై, భవ మన నీశౌర్యశోభ పరఁగు నృసింహా. 69

ఉపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

క. నిమిషమరణాదిస్ఫురితి, విరచిత మగువిజయలక్ష్మి వేణియుఁ బోలెం
బరిఁగుఁ గరాశ్లేషవత్క్రీడా, కరవాలమతల్లి యోబఘునవరసింహా. 70

అనుపాత్తనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

క. నీచరణకమలనఖరుచి, వీచికలు నతారివీరవిభవము మగుడం
బ్రోచుసమీచీనసుధా, వీచికలనఁ బొల్చు నోబవిభునరసింహా. 71

అనుపాత్తజాత్యభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

క. ఇలను సముద్రమువలె నీ, బలధూళి యొనర్చె సమదపరిపంథినిధూ
విలసితబాష్పోదకముల, జలనిధిశతకము ఘటించు జగతి నృసింహా. 72

జాతిహేతూత్ప్రేక్ష.—

క. పొందినవృసింహనృపసం, క్రందనుసత్కీర్తిచేతఁగడఁగి త్రిలోకీ
మందస్మితంబుచే బలెఁ, జెందొవచెలి యంకరుచివిశేష మడంగెన్. 73

జాత్యభావహేతూత్ప్రేక్ష.—

క. రేల రవిలేమి నిరులొఁ, ద్రైలోక్యం బనియుఁ బోలె ధాత సృజించెన్
లాలితనిరుపమతేజో, నాళీకవనాప్తుఁడై నరసింహేంద్రున్. 74

జాతిఫలోత్ప్రేక్ష.—

క. ప్రమదమునఁ జెలఁగుజయముయ, కమలకు రంగస్థలంబు ధానలసి సుమీ
క్రమమున నరసింహేంద్రుని, సమధికభుజమధ్య మతివిశాలం బయ్యెన్. 75

జాత్యభావఫలోత్ప్రేక్ష.—

క. తగవరులు జగతి మగుసలఁ, దెగటార్పుచు గాన నిగుద్ధప్రాంతుల్
మగఁటిమి డిగవలసి సుమీ, తగ భీరువు లగుట యోబధరణీపునరసా. 76

క్రియాస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

చ. అనఘ నృసింహ నీఘనజయానకజాతభయానకాధిక
ధ్వనులు గుహాగృహాగ్రముల వ్రాలఁ బ్రతిధ్వనిమేనురంబునై
తనరె దిగంతశైలములు దమ్ము నెనుర్కొనువైరికోటికిన్
నిను శరణంబు వేడు మని నేర్పున బద్ధులు నేర్పుకైవడిన్. 77

క్రియాభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

చ. భవదరిభూమిపాలకులపాలికచెంచెత శాత్రవద్రుమా
ల్ప్వివరముగా వచింప వనవీథి దయామతిపల్కునినియ
ట్లవిరళమందమారుతచలాచలచారుపలాశహస్తముల్
తవిలి విదుర్పుశౌర్యగుణధామ నృసింహనృపాలశేఖరా. 78

క్రియాహేతూత్ప్రేక్ష—

చ. మొగము ముడించెఁ గచ్ఛపము మోమరవాంచె భుజంగపుంగవుం
డగము చలింపఁగా వెఱచె నాదివరాహము మోరత్రోపునం
దెగువఁ బయోధిఁ జొచ్చె సుదతీమకరాంకనృసింహభూప నీ
జగదభివంద్యభూభరణశక్తికృతాఖిభవంబుచే దలెన్. 79

క్రియాభావహేతూత్ప్రేక్ష.—

చ. సరసనృసింహ నీయశముఁ జంద్రుని ద్రాసున ధాత దూఁచిన
న్సరభసవృత్తి నెత్తుడిగి సామ్యనిరూఢి వహింపలేమినో
యరయ గురుత్వహేతుమలినాంకనిరంకుశలోహటంకసం
కరమునఁ జెందెఁ జంద్రుఁడు జగంబు మృగం బని చూచు చుండగన్. 80

క్రియాఫలోత్ప్రేక్ష.—

చ. నరనుతశౌర్యవైభవ సనాథనృసింహధరాధినాథ నీ
వరజయభేరిభాంకృతిరవంబు దివిం బరిపూర్ణమయ్యె నా
సురగణికాపరంపరకుఁ జోద్యముగా ననురూపనాయక
స్థిరపరిరంభసంభ్రమవిశేషము దెల్పఁగ నేఁగుకై వడిన్. 81

క్రియాభావఫలోత్ప్రేక్ష.—

ఉ. గందపుఁ గొండపై నివము గ్రమ్మెడిమాత్రికనిర్ఝరీతటీ
చందనవాటిలోఁ గనకసైకతసాంద్రగుహాగృహావళిం
జెంది ఫణీంద్రకన్యలు నృసింహు నమందయశోమరందని
ష్యందము గ్రోలు చుందురు విషాగ్ని వహింపఁగ లేమికిం బలెన్. 82

గుణస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

క. నరసింహుభాగ్యసూచక, సురుచిరదృక్కోణశోణశోభ చెలంగెన్
శరణాగతభరణాయతి, కరుడుగ సాకార మగుదయారస మనఁగన్. 83

గుణాభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

క. బలశశిహారభావములకును, బోలుపుగ మితిలేనిమాడ్కి మొలబంటై రొ
మ్ములబంటై మెడబంటై, తలమునుకలు నయ్యె నరసధరణిపుకీర్తుల్. 84

గుణహేతూత్ప్రేక్ష.—

మ. అరయ శ్రీనరసింహుకీర్తిచయ ముద్యన్నవ్యవర్ణోదయా
కరసామ్యంబున ధాతపైఁ గినిసియే కాఁబోలుఁ దత్సైంధవో
త్కరసౌభాగ్యముఁ దన్మహాసనరుచిం గారించి భాషావర
స్థిరరూపం బయి తా సృజించె నచల శ్రీకంఠశంకాశులన్. 85

గుణాభావహేతూత్ప్రేక్ష.—

క. హరిగిరిమ నెగడి సత్ప్రథ, పరిచయలంఘన మొనర్చి భ్రమియించుఁ జుమీ
నరసింహభూమిపాలుని, యసదగుసత్కీర్తి యవినయంబునఁ బోలెన్. 86

గుణఫలోత్ప్రేక్ష.—

క. వడి నీకీర్తులఁ బోలెడి, వడిమిం దన కంటు దెలుపు గావలసి జుమీ
కడ కడలి యొడల గ్రుంకును, వెడవిల్తునిమామ యోబవిభునరసింహా. 87

గుణాభావఫలోత్ప్రేక్ష.—

చ. తెగువరివై చెలంగుభవదీయకృపాణము వైరికోటియం
దగణితదానకేళిరత మయ్యును జీవన మీ దటన్న లో
భగుణము లేమికిం బలె విపక్షనృపాలుర కెల్ల జీవనం
బొగిం దృణవృత్తి నిచ్చువిజయోన్నత శ్రీనరసింహభూవరా. 88

ద్రవ్యస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

సీ. పటులేకా నొకకొంత చాలదు పౌరుషం, బాయుధప్రౌఢి యింతైన లేదు
జనన మెంచినఁ బ్రదోషంబుపాలౌట మా, టికిఁ బుట్టినట్టిచోటికిని జేటు
నెఱఁ జిన్నవాని కన్నిక గానితనబల్మి, ద్వేషిఁ గన్నను నోరు దెఱచుకొనుట
పాటింప నోరు బొబ్బాట మేవడిగాని, ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట
తే. కొదవ దన కంచుఁ గ్రమ్మఱ నుదితుఁడైన, యల్లనరసింహుఁడును బోలెనసమసమర
సృమరఘోరప్రతాపుఁడై చెలఁగు దొర, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 89

ద్రవ్యాభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష.—

సీ. పొగ డొందుచదలేటిపొందామరలు గోసి, శిరసులనొఱపుగాఁ జెరువువారు
చలిదేఱుకల్పకాసవరసంబులకుఁ ద, తోరకంబుల తావి గూర్చువారు
వేల్పుఁగన్నియల నేవేళ దేశీయంపు, బిట్టుఁ జేతల గాసి పెట్టువారు
నమరునే జాజల్లు లగు నని బేసితా, పసులకూర్చము లూడ్వఁ బఱచువారు
తే. నగుచు భవదనివిదళితయువనృపతు, లహరహము రాయిడి యొనర్ప నమరపురము
వాసవుఁడు లేనికైవడి వఱలు చుండు, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప. 90

ద్రవ్యహేతూత్ప్రేక్ష.—

క. నరసింహ యోబభూవరు, నరసింహభవద్భుజాగ్రనటదసిచే భూ
పరిచితరాహువుచేఁ బలె, నరితేజోభానుబింబ మపహృత మయ్యెన్. 91

ద్రవ్యాభావహేతూత్ప్రేక్ష.—

చ. స్థిరబల యోబభూవరునృసింహ భవన్నవకీర్తిభూనభో
ంతరముల నిండఁ దగ్రుచివితానములోన విలీన మౌసుధా
శరనిధి లేమిచే బలెఁ బ్రకాంతనిరంతరతాపకాశయాం
తరసుఖవాస మందె మురదానవభంజనుఁ డెల్లకాలమున్. 92

ద్రవ్యఫలోత్ప్రేక్ష.—

ఉ. రాజపురందరుండ వయి రంజిలు నీ కుచితంబు గాఁగ నీ
రాజితకీర్తి యభ్రగజరాజయి యున్కికిఁ గాదె తారకా

రాజికరాంబుశీకరపరంపరలుం జెలిమబ్బుజల్లులుం
దేజముతోఁ ధరించె సుదతీమకరాంకనృసింహభూవరా. 93

ద్రవ్యాభావఫలోత్ప్రేక్ష.—

చ. తనరు నసంఖ్యవాజిగజదారుణసైన్యము తగు నాదుమ్రోల నేఁ
డెనిమిదిసైంధవేభముల నిడుఁగఁ దాల్చుట యెట్లటంచు నా
కినుక నభంబు లేకునికిఁ బలె శ్రీనరసింహుజైత్రవా
హిని యనిలోన నింగి కెగయించు నుదంచితరేణుపుంజముల్. 94

క. ధరవాచ్యోత్ప్రేక్ష కుదా, హరణము లివి గొన్ని కడమ యన్యకృతులయం
దరయఁగ దగు గమ్యోత్ప్రే, క్ష రచింపఁగ లేదు నేర్పు చాలమి నిందున్. 95

అతిశయోక్తి.—

క. ఉపమేయ మింతదడవక, యుపమానమె నుడువ నతిశయోక్తికవిమహా
నిపుణోక్తిమూలమై తగు, నపరిమితప్రౌఢి నదియు నైదువిధము లై. 96

తే. పరఁగ సంబంధమం దసంబంధ మనఁగ, మఱి యసంబంధమందు సంబంధ మనఁగ
భేదమందు నభేద మభేదభేద, భావమును గార్యహేతువిపర్యయ మన. 97

సంబంధాసంబంధాతిశయోక్తి.—

మ. అలఘుప్రౌఢిమ నీసుదానవిభవం బాలించి యాలించి ని
చ్చలు దా నస్పృహగణంబవంగె సురభూజశ్రేణికిం గలె నా
బలభిద్వారణగండకాండకలనప్రత్యగ్రలగ్నాధికో
జ్జ్వలదానం బొకవేళ గల్గు నరసక్ష్మాపాలచూడామణీ. 98

అసంబంధసంబంధాతిశయోక్తి.—

ఉ. చందనశైలసానువులఁ జాలఁ జెలంగుభుజంగబాలికా
బృందము శ్రీనృసింహవిభుఁ బేర్కొని పాడఁ దదీయగానని
ష్యందము లాను వేడ్కఁ బెరయంగఁ గురంగతురంగమేగమిన్
మందగతిప్రసంగములు మానవు దక్షిణగంధవాహముల్. 99

భేదాభేదాతిశయోక్తి.—

క. అగు నొకటి కర్ణభూషణ, మగు నొక్కటి కర్ణవైరిహారిచందనపుం
జిగురును నీచే చిగురుం, బొగడొందుట కిదియె భేదము నృసింహనృపా. 100

అభేదభేదాతిశయోక్తి.—

సీ. అమృతమూర్తికిఁ గళంకావాప్తి యెట్లని, మిహికాంశునిఁ గళంకరహితుఁ జేయ
లోకబాంధవున కుగ్రాకార మెట్లని, భానుఁ బార్వణశీతభానుఁ జేయ

మృత్యుంజయుని కేల మెడచుట్టు విస మని, గరళకంఠుని సితకంఠుఁ జేయ
దలపోయ నాఁడు వైనదాత కీర్తిమాలిన్య, మనుచితం బని ఘను నమలుఁ జేయ
తే. మహితభవదీయసత్కీర్తిమధురవిధుర, వక్ర మగు బ్రహ్మసృష్టి నతిక్రమించి
కమలజాండకరండంబు గడచి వెడలె, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 101

కార్యకారణవిపర్యయరూపాతిశయోక్తి.—

సీ. వెస నీ ప్రతాపాగ్ని దెసలఁ బర్వక మున్నె, పొగయు శాత్రవరాజపురవరంబు
లలపురంబులధూమ మగ్గలింపక మున్నె, ప్రబలు వైరికళత్రబాష్పవితతు
లలజలంబులు ధాత్రి నవఘళింపక మున్నె, త్రే ఘృబ్బువారి యకీర్తిపంక
మాపంకసంకరం బంకురింపక మున్నె, పొడము నీసత్కీర్తిపుండరీక
తే. మపుర కవిబుధశుకపికనివహనిరత, ఫలితసురుచిరసురతరుపటిమఘటన
కలితకరతలకుసుమితకరజనికర, గరిమ మనుపోచిరాజోబఘనునృసింహ. 102

సహోక్తి.—

క. నిపుణత ముఖ్యాన్వితమై, నుపమేయంబును సహార్థయోగాన్వితమై
నుపమానంబును బెరసినఁ, బ్రపంచితం బగుసహోక్తి రహి నెట్లన్నన్. 103
సీ. నానారిభూనాథసేనాతతులతోనె, కటకము ల్దాఁడు నీపటహరవము
భీతారిజాతానువాతావళులతోనె, దివి కేఁగు నీచమూభవరజంబు
ధీరాతవీరారిఘోరాంగములతోనె, పడకు నీకరతలోజ్జ్వలకృపాణ
మస్త్రారిమస్త్ర విస్తారములతోనె, నతిఁ జెందు తావకోన్నతశరాస
తే. మహితనృపరాజ్యలక్ష్మిమృగాక్షితోనె, వేడ్క నినుఁ జెందు సంగ్రామవిజయలక్ష్మి
యనఘతరపోచిరాజవంశాబ్ధిచంద్ర, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 104

వినోక్తి.—

క. సంబంధిఁ బాసి మఱియొక, సంబంధికిఁ జారుతయు నచారుతయుం బ్రా
ప్తంబుగఁ బ్రజ్ఞాధికులమ, తంబున నది యగు వినోక్తి ధర నెట్లన్నన్. 105
ఉ. క్రూరత లేనిచూపు నెలకొన్నవికారము లేనిరూపహం
కారము లేనియేపు కలకాలము వేసట లేనిప్రాపు సం
ప్రేరితయంత్రమీవతనుభేదమున న్సరి లేనితూపు ని
ద్దారుణి నీకె పొల్చు గుణధామ నృసింహనృపాలశేఖరా. 106

అచారుతావినోక్తి.—

క. కవి లేనిరాజుకీర్తియు, రవి లేనివథంబు రూపరసభావములం
జవి లేనిభామపొందును, రవలేనివిభూషణంబు రహిఁ నరసింహా. 107

సమాసోక్తి.—

క. ప్రకృతము విశేషణంబులు, సకలంబును సామ్యధర్మసహితము లై య
ప్రకృతముఁ దలఁపింపఁగ నది, యాకృతి సమాసోక్తి యయ్యె నది యెట్లన్నన్.

క. కలకంఠరుతులఁ బిలుచును, ఫలములు చవి చూడుఁడనుచుఁ బదములఁ బెనఁగున్
బలమఱి పఱచు భవద్రిపు, లలనాతతిఁ గాంచి వింధ్యలతలు నృసింహా. 109

వక్రోక్తి.—

క. వేఱొకవిధముఁ బలికిన, చారూక్తికి శ్లేష కాకుసంబంధముచే
వేఱొకయోజన దెచ్చిన, వారయ వక్రోక్తి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 110

ఉ. ఇంతి భవన్మనోజ్ఞగతుఁ డెవ్వఁ డితం డితఁ డైన బద్మినీ
కాంతుఁడొ రాజశేఖరుఁడు గా నితఁ డాతఁడు గాఁడు రుద్రుఁడో
కాంతి లలాటలోచనుఁడు గాఁడు నృసింహుఁడు మాధవుండొ ని
న్నింతట మెచ్చితిం జెలి నిజేశుఁడు మాధవుఁడౌ శుభాకృతిన్. 111

స్వభావోక్తి.—

క. సహృదయహృదయంగమమై, మహి నున్నది యున్న యట్ల మాటల తేటల్
బహుళంబులు గాఁ జెప్పిన, మహితోక్తియె జాతి యయ్యె మది నెట్లన్నన్. 112

సీ. తల వాపి మోసులై త్రాసులై తఱుఁ గెక్కి, నిక్కి నక్కులవలె నెరసి బెరసి
గాఱికట్టి కఱుకులై కెరలి పోఁకంతలై, వింతలై చెంతల విరివిఁ జెంది
జిగిదొట్టి మిట్టలై బిగువులై బుగడలై, మొగడలై నిగనిగన్నిగల నెగడి
కొన లుబ్బి గబ్బులై గుబ్బలై యపరంజి, కుండలై కొండలై దండ నించి

తే. దొరసి యొండొంటి నొరసి క్రిక్కిఱిసి మెఱసి
యగణితస్ఫూర్తి మొగమున నగయు నిదు
వలుఁదచలిగుబ్బచన్ను లోఁజలపులాఁడి
నేఁడు నరసింహు కౌఁగిట నెరపఁ గలిగె. 113

వ్యాజోక్తి.—

క. తేజరిలు వేడ్కతోన, వ్యాజసముద్భూతమైనవస్తువు నెలమిన్
వ్యాజంబు చేసి డాఁచిన, వ్యాజోక్తి యనంగఁ బొల్చు నది యెట్లన్నన్. 114

క. బాలామణి నరసింహన్నృ, పాలాగ్రణిఁ జూచి ప్రమదబాష్పావృతయై
లీలాసౌధసముత్థిత, కాలాగురుధూప మెంతఘన మని పల్కెన్. 115

మీలనము:—

క. అనిశం బ్రబలం బగున, స్తువుచే వస్త్వంతరంబు సొరిది నడఁగినం
గవులమతంబున మీలన, మవునది యన్వర్థ మగుచు నది యెట్లన్నన్. 116

శా. నీధాటీవిచలద్బలోచ్ఛలఘటానీకోదయద్భీతిచే
బాధాహేతున నోగ్రజంతుభయముం బాటింపక త్వద్రిపు
క్ష్మాధీశాంగన లద్రికందరల నెల్లం జున్నభుజంగస్ఫటా
సాధూద్యన్మణిపంక్తిఁ గప్పుదురు దోశ్శక్తి న్నృసింహాధిపా. 117

సామాన్యము.—

క. అవిరళగుణసామ్యంబున, నవని న్వస్త్వంతరంబునం దేకంబై
ప్రవిమలవస్తువు మెఱసిన, నవు నది సామాన్య మనఁగ నది యెట్లన్నన్. 118

క. నీకీర్తికాంతలోపల, శ్రీకంఠుం డేక మైన శివుఁ గానక యా
నాకనది జలధి కేఁగుం, బాకారిసమాన యోబపార్థివునరసా. 119

తద్గుణాతద్గుణములు.—

క. తనగుణము విడిచి యన్యము, ననఘగుణముఁ గొనుట తద్గుణాఖ్య మగుగుణం
బనయము హేతువు గలిగియు, నెనయమి యతద్గుణాఖ్య మివి యెట్లన్నన్. 120

తద్గుణము.—

ఉ. కానల కేఁగి నీవిమతకాంతరలోచన ప్రాణనాథుఁడుం
దాను భుజింపఁగా ఫలవితానము గోసెద నంచుఁ బోయి నా
నానిరవద్యకోకనదనర్మసఖాంగుళిపాటలాంశురే
ఖానిబిడంబు లైన కసుగాయలె కోయు నృసింహభూవరా. 121

అతద్గుణము.—

చ. బలరిపుభోగ యోబనరపాలనృసింహ భవద్యశంబుచేఁ
దెలుపగు నిందులాంఛనము తెల్పగుఁ బ్రాక్తనభోగిభోగము
తెలుపగు రుద్రుకంధరము తెల్పగు భారతికొప్పు గాని త్వ
ద్బలరిపుదుర్యశోరుచివితానము తెల్పయి యుండ దెన్నఁడున్. 122

విరోధాభాసము.—

క. అమర విరోధం బాభా, సము గాఁగ విరోధ మయ్యె జగతి నదియునుం
గ్రమమునఁ జాత్యాదివిభే, దములబహుత్వంబుఁ జెంది తగు నెట్లన్నన్. 123

తే. జాతి జాత్యాదికములతోడ జగతిఁ గ్రియ క్రియాదికములతోడ గుణము గుణాదితోడ
ద్రవ్యముఁ ద్రవ్యము విరోధంబుఁ జెందఁ, బది విరోధంబు లగువీనిఁ బదిలపఱుతు.

జాత్యాదివిరోధక్రియాదివిరోధములు.—

సీ. ధారాధరం బయ్యెఁ దనరు నీకౌక్షేయ, మునతవాహిని కటీవనద మయ్యె
కమలాకరం బయ్యె నమరు నీశౌర్యంబు, ఘనరాజహంసభీకరతఁ దాల్చె
నీరంధ్రగతిమహావారణం బయ్యె నీ, సత్కీర్తి హరిఘటాసఖ్య మొందె
నవనిఁ బ్రభానిధి యయ్యె నీసైన్యము, జైవాతృకత్వంబు సంఘటించె
తే. ధర్మకర మయ్యెఁ బ్రతిపక్షధర్మభేది
నరనుతవిహార మయ్యెఁ గర్వప్రమోద
శీల మురుగోత్రభృతి యయ్యె జిష్ణువగుచుఁ
జెలఁగునీ బాహుయుగము నృసింహభూప. 125

గుణాదివిరోధద్రవ్యవిరోధములు.—

మ. తలిరుంబోఁడి సరాగ యయ్యు ధవళత్వం బొందు నుచ్చైఃశ్రవా
చలభారాసహ యయ్యు దానచల యౌఁ జర్చింపఁగా నార్య యై
చెలువం బందియు నన్యభాష యగు నీచేతోజశస్త్రాహత
న్నలినాక్షీమణి నేలు మింక నరసేంద్రా సాంద్రతేజోనిధీ. 126

విశేషము.—

క. ధారణి నాధేయము నా, ధారముగా నొకట నేకతరకలితముగా
సారసు నశక్యకరణం, బారూఢముగా విశేష మగు నె ట్లన్నన్. 127

ఆధారరహితాధేయము.—

చ. సురమున శ్రీనృసింహుఁ డతిదుర్మదవీరవిరోధిపంక్తిపై
సరభసవృత్తి నత్తలము సోఁపఁ బ్రదీప్తము లయ్యెఁ దన్మహా
మరకతపుష్యరాగనవమౌక్తికవిద్రుమనీలకాంతిచె
సురపద వీథిపై జనులచూడ్కి కభిత్తికచిత్రకర్మముల్. 128

ఏకానేకగోచరము.—

క. కలఁడు గలఁ డన్నచోటం, గలుగు నృసింహుఁ డవుగానఁ గానల గిరులం
గలలోన బ్రోలఁ బిమ్మట, నలఘుస్థితి నీవ యగుదు వరికి నృసింహా. 129

సీ. దారుణాఖండమార్తాండమండలము ను, ప్పొంగి గుటుక్కున మ్రింగవచ్చు
గంభీరఘుమఘుమారంభసంరంభిదు, గ్ధపయోధి చెంగున దాఁటవచ్చుఁ
జండికాజానేయగండప్రకాండము, ల్వ్రేఁకఁ జఱాలున వ్రేయవచ్చుఁ
గుటిలోగ్రశతకోటికోటిసంఘాటము, ల్కనిసి ఘణిల్లునఁ దునుమవచ్చుఁ

తే. గానిపక్షదలీకభీకరదృగగ్ర, జాగ్రదనలోజ్జ్వలజ్వాలజాలజటిల
గురుభుజాశౌర్యు నినుఁ జెనకుఁదరమె యరుల, కౌబలేంద్రునినారసింహక్షితీంద్ర.

అధికము.—

క. ఆధారం బల్పం బై, యాధేయం బధిక మైన నది యల్పం బై
యాధారంబును నధికం, బై ధర రంజిల్ల నధిక మగు నె ట్లన్నన్. 131

అధికాధేయము.—

క. ఘనరోమకూపవాతా, యనముల శలాపంక్తు లగునజాండంబులచేఁ
దనరు హరికుక్షి నడఁగెఁ, దనఘబ్జాతె వెడలె నీదుయశము నృసింహా. 132

అధికాధారము.—

క. నీనునిరవద్యకీర్తము, హేమగ్రభుయోధలోన నాదిమరాజ
ప్రాదుర్భూతయశంబులు, ప్రోదిం బుద్బుదములట్లు పొల్చు నృసింహా. 133

విభావనావిశేషోక్తులు.—

క. కారణము లేక కార్యము, ప్రారూఢం బైన నది విభావన యెప్పు
ల్కారణము లయ్యుఁ గార్యము, చేరక యుండుట మహి న్విశేషోక్తి యగున్.

విభావన.—

సీ. నలినారి లేనివెన్నెలలు రాత్రులు లేని, తారలు లత లేనికోరకములు
కొలను లేనిసితాబ్జములు స్వాతిచినుకులు, లేనిముత్తెము లేఱు లేనినురువు
లలరు వెదురు లేనివెడమబ్బులు హిమాద్రి, లేనిమంచులు వార్ధి లేనిసుధలు
గని లేనివజ్రము ల్గంధాద్రి లేనిగంధములు పాదము లేనితారవితతు
తే. లౌర నీకీర్తిరుచులు మహానుభావ, భావజాకార కారుణ్యభాసమాన
మానకురురాజ రాజన్యముకుటనిహిత, చరణరాజీవ యోబభూపనృసింహ. 135

విశేషోక్తి.—

క. అని నీచాపఘనాఘన, ఘనము శరోత్కరముఁ గురియఁ గపటాహితరా
ద్వనితలకు నెట్టిచోద్యమొ, యను నొందవు కంకణంబు లౌబళనరసా. 136

అసంగతి.—

క. వేరుపుతోఁ గార్యంబును, గారణమును భిన్నదేశగతములు గాని
ధారణిలోన నసంగతి, యై రంజిలు నండ్రు సుకవు లది యెట్లన్నన్. 137
క. అనిలోన నీభుజాగ్రం, బనుపమతరవారిధార నందిన నేలా
యనయంబుఁ దాము వడఁకుదు, రనతారులు శ్రీనృసింహ యతిబలసింహా. 138

విచిత్రాన్యోన్యములు.—

క. స్వవిరుద్ధఫలంబునకై, యవిరళయత్నము విచిత్ర మన్యోన్యము భూ
ష్యవిభూషణభావంబునఁ, దవులుట యన్యోన్య మయ్యె ధర నెట్లన్నన్. 139
క. నతిఁ జెందుదు రున్నతికై, ప్రతీపభూపతులు నీకు భవనాగ్రబహిః
స్థితిఁ జెందుదురు గృహాంతః, స్థితికై నరసింహ శౌర్యజితవరసింహా. 140

అన్యోన్యము.—

క. లలన నృసింహునిఁ జెందెడి, తలపున మైఁదొడవు లిడఁగ దనులత చెలఁగెఁ
గలితవిభూషణములచే, లలితవిభూషణము లంగలతచేఁ జెలఁగెన్. 141

విషమము.—

క. అవిరళవిరుద్ధకార్యో, ద్భవమున నర్థాంకురాభిపతనవిధానం
బు విరూపఘటన మనఁగా, నవనిం ద్రివిధంబు విషమ మది యెట్లన్నన్. 142

విరుద్ధకార్యవిషమము.—

క. కాలాహినీల మగుని, వా లాహవభూమియందు వఱలుచు రిపుభూ
పాలాననవైవర్ణ్యవి, భాలాభ మొనర్చు నోబపార్థివనరసా. 143

అనర్థవిషమము.—

చ. అమరుధవత్ప్రతాపతపనాతప మంబరవీథిఁ బర్వఁగా
సమదవిరోధిభూరమణచంద్రముఖీవదనారవిందముల్

క్రమమున హర్ష మొందమియు కా దనయంబు ద్విగంబు నిర్ఝరీ
హిమజలరూషితంబు లగు నెంతయు శ్రీనరసింహభూవరా. 144

విరూపఘటనము.—

సీ. హయగజాముఖాంత్రై యలరురాజన్యపుం, గవు లేడఁ గవు లేడఁ గంబుకంఠి
ఘనభోగభాగ్యసంగతులై నమంత్రికే, సరు లేడ సరు లేడఁ జంద్రవదన
సౌధవీథికలలోఁ జరియించుపుష్పకో, మల లేడ మల లేడఁ దలిరుబోఁడి
చీనిచీనాంబరశ్రీఁ జెంగు బాలికా, వలు లేడ వలు లేడ వామనయన
తే. యనుచు నీ దాడి కోడి కాంతాటవిఁ బడిన, వైరిభూపాలకులదురవస్థఁ జూచి
కాంతతోఁ బల్కు వింధ్యపక్కణకిరాతుఁ, డరిజయాటోప తొరగంటినరసభూప.

సమము.—

క. అనురూపము లగువస్తువు, లనయము నెనయంగ నది సమాలంకృతి యై
ఘనత రసజ్ఞులమతిమునఁ, దనరుం గావ్యంబులందు ధర నెట్లన్నన్. 146
చ. అలరు రతిప్రతీశు దమయంతి నలు న్నలువొంద ముందుగా
నలువ సృజించి యంతకతనం దనచే యతికెల్లఁ గీర్తి నే
ర్పులవడ నోలతాంగి నరసాధవు నిన్ను గూర్చి క్రమసం
కలితము గాఁగ దంపతులఁ గానొనరింపఁగఁ బోలు మెచ్చితిన్. 147

తుల్యయోగిత.—

క. ప్రకృతంబులకైనను న, ప్రకృతంబులకైనఁ దుల్యభావము గలుగం
బ్రకట మగుఁ దుల్యయోగిత, యకలంకౌపమ్యగమ్య మై యెట్లన్నన్. 148

ప్రకృతతుల్యయోగిత.—

క. నరసింహరాజశేఖర, నరనుత మగు నీ కవితరణంబును రణముం
నిరతసార్థ్యంబుగఁ గ్రి, మ్మఱి దేహి యనంగ నిక మనుచుం బరులన్. 149

అప్రకృతతుల్యయోగిత —

క. కొండలు రంభాదులచనుఁ, గొండలు వడి నదయు చుండు ఘోరాజుల నీ
చండజయపటహరవము ల, జాండంబులు నిండ నోబయప్రభునరసా. 150

దీపకము.—

క. ప్రకృతము లప్రకృతంబులుఁ, బ్రకటంబుగఁ గూడి తుల్యభావముఁ జెందన్
సుకవీంద్రులమతమున దీ, పక మగు నది గమ్యసామ్యపర మెట్లన్నన్. 151
క. ధారణి సదాళిసన్నుత, సారస్యం బగుచు విమలజలజము రాకా
నీరేజవైరిబింబము, నీరఘుయశంబుఁ బోల్చు నెమ్మి నృసింహా. 152

ప్రతివస్తూపమ.—

క. వేర్వేఱ వాక్యయుగమునఁ, బర్వనసాధర్మ్య మమరఁ బ్రఖ్యాతం బై
యుర్విం బ్రతివస్తూపమ, సర్వజ్ఞులమతమునందుఁ జను నెట్లన్నన్. 153

క. రవి యొకఁడె ధురంధరుఁడౌ, కవిసి తమోవితతి నడఁపఁ గవిదైన్యతమో
నివహంబు నడఁప నీవే, యవనిని ధూర్వహుఁడ వోబయప్రభునరసా. 154

దృష్టాంతము.—

క. బింబప్రతిబింబత్వము, నం బరఁగినవాక్యయుగమునం గలసాధ
ర్మ్యంబు దెలంగిన దృష్టాం, తం బగు నది కృతులయందు ధర నెట్లన్నన్. 155

క. అసదసురవిసరవిశసన, రసవిస్మరసాహసుఁడు రాముఁడె ధరలో
నసమసమరతిలసుధా, రిసమూహవిభేది వీవె శ్రీనరసింహా. 156

నిదర్శనాలంకారము —

క. ధర నన్వయంబు గూడక, గరిమ న్సామ్యంబు నెచట గమ్యముఁ జేయం
బరఁగునది నిదర్శన యన, నిరవొందును గృతులయందు నిది యె ట్లన్నన్. 157

క. బలవదరిరాజసేనా, జలధిక్ జీనము గ్రోలి జలధరశోభా
విలసనము దాల్చె నీయసి, యలఘురణోత్సాహనరస యౌబళనరసా. 158

వ్యతిరేకము. —

క. ధర నుపమానముకన్నను, నరు దగు నుపమేయ మధిక మౌ నన సామ్యం
బురుభేదకారణం బై, యిరవుగ వ్యతిరేక మయ్యె నిది యె ట్లన్నన్. 159

సీ. బహుతరాశాభ్రాంతి బడుదు వాకక యున్నఁ, గుజలమార్గంబుఁ గోరకున్న
వీటితమ్ములవిరివోటు సేయకయున్న, దోషాభిభూతుఁడై తొలఁగకున్న
జగతి నందఱకును బగ లొనర్పక యున్న, వారుణీసక్తిని బాఱకున్న
ద్విజరాజపరిక్షవోద్వృత్తి చేకొనకున్న, సరసుల నింకింపఁ జాలకున్న

తే. సాటి యగువిశ్వవినుత శశ్వత్ప్రతాప, వైభవద్యస్తగుర్వారవైరివీరుఁ
డైనయోబయనరసింహు నమితభువన, భువనభృత శేజమున కబ్జబాంధవుండు. 160

శ్లేషము.—

క. ప్రకృతము లప్రకృతంబులు, ప్రకృతాప్రకృతములు శబ్దపాటవమాత్ర
ప్రకటితసామ్యముఁ జెందిన, నకలంకశ్లేష మయ్యె నదియును నరుసన్. 161

క. నిరతము శ్లిష్టవిశేష్యత, నరు దఁదును ప్రకృతములును నప్రకృతములు
ధర నశ్లిష్టవిశేష్యము, లరయం బ్రకృతాప్రకృతము లవి యె ట్లన్నన్. 162

ప్రకృతశ్లేషము. —

క. పరిణతగుణాకరితము లై, నిరుపమతరశాస్త్రకలన నిర్నిద్రము లై
యిర వగునీధర్మంబులు, నరనుత యోబక్షితీంద్రునరసింహనృపా. 163

అప్రకృతశ్లేషము.—

క. అసదృశకాష్ఠాశ్లేషో, ల్లసితుల నుగ్రకరయోగలక్షితులవిభా
వసుల నగు నీదు తేజో, విసరము నరసింహయోబవిభునరసింహా. 164

ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషము.—

క. అరిదరకరుఁడై సుమనో, వరభరణధురీణుఁడై యవారితలక్ష్మీ భోగము(గలంటి
స్థిరవాసభాసురుండై, నరసింహుఁడు వోల్చు నాదినరసింహుఁ డనన్. 165

పరికరము —

క. సాకూతము లై సఫలత, చేకొన్నవిశేషణములు చెలఁగఁ బరికరం
బై కృతుల వెలయుచుండు మ, హాకవిసంస్తుత్య మగుచు నది యెట్లన్నన్. 166

సీ. దర్పితాహితనృపోత్తములు నిన్నాదరింపఁ, గలరె ధీరోత్తమగండబిరుద
విమతకీర్తిప్రతాపములు నీచే సమ, కట్టునే యుభయరగండబిరుద
యరివఘూతాటంకగరిమంబు నీచేతఁ, గలుగునే గండరగండబిరుద
పరిపంథిగంధసింధురపంక్తి నీమ్రోల, నుండునే గండభేరుండబిరుద

తే. యరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, రామణీయకనిర్జితప్రసవబాణ
బాణసాహిత్యపరిపాకపాకవైరి, విభవసౌభాగ్యయోబభూవిభునృసింహ. 167

ఆక్షేపము.—

క. ధర నిష్ట మపరమార్థ, స్ఫురణంగా దన ననిష్టమున పరమార్థ
స్ఫురణ విధింపఁగ రెండై, యరయఁగ నాక్షేప మమరు నది యెట్లన్నన్. 168

ఇష్టనిషేధాభాసము.—

సీ. మదిలోనఁ బాయకుండుము నన్నఁ బునరుక్తి, నీసొమ్ము నన్న గాణిక్యసూక్తి
నిముఁ బాసి నిలువలే నన నసంభావ్యంబు, పతి వీ వనఁగ నధఃప్రసవవాంఛ
యతనుఁడు గారించు నన నసాక్షికసూక్తి, చలిగాలి వేఁ డన్న జనవిరుద్ధ
మెలమి నిచ్చటికి రావలయు నన్న మదోక్తి, చనుదెంతునే నన్నఁ జాపలంబు

తే. వెలయఁ ద్వదధీన యగుదన్ను వేఁచు నలక, లాధరుం డన్న భనమపాలంఘ్యసరణి
గాన నేయుక్తులు నెఱుంగఁ గరుణఁ జూడు, సరసగుణహార యోబయనరసధీర.

అనిష్టవిధ్యాభాసము.—

చ. అలుగఁగ నేల మీరు వసుధాధిపు లెన్న స్వతంత్రులై మముం
దల దనవచ్చు మీమనసు వచ్చినచోటికి నేఁగుఁ డేఁగిన
న్నెలకొని నీప్రియాంగనకు నీకును మాత్సర లేకయుండ న
ర్మిలి సుసరంబు గాఁగ నొనరించెదఁ గాక నృసింహభూవరా. 170

వ్యాజస్తుతి —

క. సతతంబు నిందచేతను, స్తుతియుఁ గా స్తుతిచేత నిందఁ జొప్పడ వ్యాజ
స్తుతి యై చెలువగుఁ గృతులం, దతులితకవివినుత మగుచు నది యెట్లన్నన్. 171

నిందాకృతిస్తుతి.—

సీ. నిజజీవనము లేక నింగిపై భ్రమియించు, మత్స్యంబు మనుమఁడే మాటవాసి
త్రిజగతీమాతవాగ్దేవిఁ గండారంబు, చూఱగాఁ గొనుటయే సుగుణితనము

వేడినవారికి వెండియు నొకమాఱు, విత్త మీకుంటయే వితరణంబు
అలయనాదిప్రవాహము లైనయేఱ్లవం, కలు దిద్దుటే వివేకంబు కలిమి
తే. వఱలు నీకీర్తి ద్విజరాజవైభవంబు, లపహరింపఁగ నియాజ్ఞ యలరు టెంత
పోచిరాజాన్వయాంభోధిపూర్ణచంద్ర, నరసుతాటోప తోరగంటినరసభూప. 172

స్తుతినింద.—

క. అసమరణరంగముల నీ, యసినటి నటియింపఁ గరుల హయుల న్వైరులన్.
వెస నొసఁగు నార యెంతటి, రసికుఁడు నీవైరి యోబరాజనృసింహా. 173

అప్రస్తుతప్రశంస.—

క. క్షితి నప్రస్తుతమునఁ బ్ర, స్తుతవస్తువు గమ్య మగుచు సొం పొందినని
శ్రుతులఁ దలపోయ నప్ర, స్తుతప్రశంసాఖ్య మయ్యెఁ దుది యె ట్లన్నన్. 174
క. వనలు మొనలెత్తెఁ దేనెలు, చినికెం జిగురాకు గందెఁ జెదర నలితతుల్
చనువున నిపూఁదీఁగకు, ఘన మైననృసింహుపొందు గలుగఁగఁ బోలున్. 175

పర్యాయోక్తి.—

క. ప్రస్తుతకార్యస్తుతిచేఁ, బ్రస్తుతకారణము దోఁపఁ బర్యాయోక్తం
బస్తోకసుకవికావ్య, ప్రస్తుత మై వెలఁగు చుండు రహి నెట్లన్నన్. 176
ఉ. చక్కెర పెట్టవే వికచసారసలోచన మాట జేర్పవే
చొక్కపుగుబ్బలాఁడి ననుఁ జొప్పడఁ బాణితలంబుఁ జేర్పవే
చెక్కులనిగ్గులాఁడి యని చిల్కలువల్కు నృసింహపూర్వపు
న్మక్కువ నివిరోధినృపమందిరచిత్రవధూపరంపరన్. 177

ప్రతీపము.—

క. ఉపమేయమె చాలు న్ధర, నుపమానం బేల యనఁగ నొనరుఁ బ్రతీపం
బపరిమితసుకవికృతులం, దపారవిస్ఫూర్తిఁ జెంది యది యె ట్లన్నన్. 178
సీ. సత్పథక్రమకళాచాతురి గాలిపదో, కమలాధికామోదకరము గాదొ
వివిధచక్రానందవిభవం బొనర్పదో, సతతంబు నుదయసంగతము గాదొ
యిలమహాగ్రహరాజజృంభణం బలమదో, యమితదోషోన్మేషహరము గాదొ
మహితగాంగేయధామస్ఫూర్తిఁ జెలఁగదో, యచ్యుతోగ్రాకారహారి గాదొ
తే. నీప్రతాపంబు దనవలె నిఖిలతమము,నడఁపఁగా లేదొ తా నేల యరుగు దెంచుఁ
గుంటిసారథితో నల్ల కుముదవైరినరసుతాటోప యోబయనరసభూప. 179

అనుమానము.—

క. భువిసాధనసంపదచే, నవిరళవిస్ఫూర్తిసాధ్య మనుమేయముగా
వివిధశ్లేషవిశేషా, ద్యవియుత మనుమాన మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 180
సీ. కమలాక్షుఁ డీమేటి గాఁబోలుఁ గాకున్నఁ, గరముల శంఖచక్రములు గలవె
కమలారి యీరాజు గాఁబోలుఁ గాకున్న, సకలకలావిలాసములు గలవె

కమలాప్తుఁ డీప్రోడ గాఁబోలుఁ గాకున్న, నధిగతమండలవ్యాప్తి గలదె
కమలజుం డీస్వామి గాఁబోలుఁ గాకున్నఁ, జతురాననవచఃప్రశస్తి గలదె
తే. యనుచుఁ గొనియాడుదురు నిన్ను నంగవంగ, మాళవావంతి గౌళ నేపాళ చోళ
కురు కురు పాండ్య శక ముఖక్షోణిపతులు, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప.

కావ్యలింగము.—

క. హేతువు వాక్యార్థం బై, యాతపవిస్ఫూర్తితోఁ బదార్థంబును నై
ఖ్యాతిఁ గనఁ గావ్యలింగం, బై తగు సత్కృతులయందు నది యెట్లన్నన్. 182

వాక్యార్థహేతుకము.—

మ. అరుదై పాల్పగుపోచిరాజునరసింహా యన్న యష్టాక్షరీ
పరమంత్రం బది యెల్లకాలము నరుల్ వ్రాప్రస్వ సిద్ధించుఁ బో
శరు లాందోళిక లశ్వము ల్విభవము ల్గ్రామంబు లత్యుజ్జ్వలాం
బరము ల్సొమ్ములు పల్లకీ ల్పరిణయప్రారంభసంరంభముల్. 183

పదార్థహేతుకము.—

క. గురునఖదళితప్రతిమా, కరిచిత్రితభిత్తిగళితఘనమణివీక్షా
పరితోషయుతము లై నీ, యరిపురములఁ గినుక మాను హరులు నృసింహా. 184

అర్థాంతరన్యాసము.—

తే. మహివిశేషంబుచేత సామాన్యమును బ్ర, సక్తసామాన్యమున విశేషము సమర్థి
తముగ నర్థాంతరన్యాస మమరుచుండు, నెలమి రెండువిధంబు లైయ ట్లటన్న. 185

విశేషసమర్థితసామాన్యార్థాంతరన్యాసము.—

క. విమలాత్ముఁ డెచట నుండిన, విమలుం డగు నెట్లఁటన్న వినుము సురాగా
రమునఁ జరించియుఁ నీయశ, మమలస్థితి గాదె యోబయప్రభునరసా. 186

సామాన్యసమర్థితవిశేషార్థాంతరన్యాసము.—

చ. జలనిధిరాజకన్య కనుసన్న మెలంగుచు నుండువాణి యుక్
మెలఁగును మాటలోన నెలమిం జెయిసన్నఁ జరించుఁ గీర్తి నీ
లలితభుజోపగూహననివాసము మానవు ధాత్రి సద్గుణో
జ్జ్వలనరసింహ మంత్రబలవంతుల కింతులు చిక్కు టబ్రమే. 187

యథాసంఖ్యము.—

క. సమముగ నేవరుసఁ బదా, ర్థము లుద్దిష్టంబు లయ్యెఁ దగి నాపర్యా
యమున ననూద్దిష్టము లై, యమర యథాసంఖ్య మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 188

చ. వరకరుణాధరాధరణవైభవసద్గుణబుద్ధిచాతురీ
పరమవిభుత్వపావనవిభాబలధైర్యవిజృంభణంబులన్
వరుస హరిం గిరిం గలశవార్నిధి గిర్నిధి శూలిఁ గీలి నా
శరిఁ గిరి గెల్తు వౌర త్రిజగన్నుత శ్రీనరసింహభూవరా. 189

అర్థాపత్తి.—

క. పరుస నొకానొకవస్తువు, గిరికొన నస్త్వంతరంబు కిముతన్యాయ
స్ఫురితం బై చనుదేఱఁగ, ధర నర్థాపత్తి యయ్యెఁ దగ నెట్లన్నన్. 190

సీ. అమరశైలము చిన్న మంతగాఁ దలపోసి, యీశాచలము దార మెత్తుఁ జేసి
వెలయ మంథానాద్రి వ్రేలితోఁ బెకలించి, మైనాక మబ్ధిలోఁ మ్రగ్గఁ జేసి
యనుపమానంధ్యవింధ్యస్ఫూర్తి నిలఁ బ్రామి, మలయాగ మూర్వికి వెలి యొనర్చ
యలక్రౌంచగిరికి రంధ్రాన్వయ మొనరించి, నలిగుబ్బలికి వింత నడఁకు గూర్చ

తే. యడరు నీధైర్య మనినచో నపరగిరులు, సాటిరా వని మఱివేఱచాల నేల
పోచిరాజాన్వయాంభోధిపూర్ణచంద్ర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 191

పరిసంఖ్య.—

క. తలఁపఁగ నొకటి యనేక, స్థలముల సంబంధసంగతం బగునెడలం
బలిమి నొకయెడనె నిలుపుట, వెలయుం బరిసంఖ్య యగుచు విను మెట్లన్నన్.

సీ. ఆందమై త్రిభువనానందమై జితకుంద, బృందమై నభమున బెరయు నెప్డు
పాంకమై ధృతరక్తపంకమై సమరని, శ్శంకమై వినుతింపఁ జాలు నెప్డు
తోరమై దానైకధీరమై సజ్జనా, ధారమై ధారణిఁ దనరు నెప్డు
తండమై చండిమాఖండమై సంస్కృతా, జాండమై దండిమై నలరు నెప్డు

తే. వినుము నీకీర్తి నీభుజానీతకృపాణి, నీకరము నిరుచియ కాని నెఱయఁ గాదు
విధుపాదుపుగాదు పవిగాదు వేల్పుమ్రాను, గాను రవిబింబ మోబభూకాంతునరస.

ఉత్తరము.—

క. ఎత్తతి నున్నేయంబో, నుత్తరమునఁ బ్రశ్న మదియు నుత్తరము వెస
న్నొత్తమయి పొల్చు నెత్తతి, నత్తతి నుత్తరము నెగడు నది యెట్లన్నన్. 194

ఉత్తరోన్నేయప్రశ్నోత్తరము.—

సీ. అలరాయ పూఁదీవ యని తలంచితిఁ గాని, యబల నీతనువల్లి యగుట యెఱుఁగ
నాలోలపల్లవం బని భ్రమించితిఁ గాని, చెలువ నీచేసన్న సేయు టెఱుఁగ
నలిబాలికాజాల మనుచుఁ జూచితిఁ గాని, సుదతి నీచికురము ల్వెదరు టెఱుఁగ
వలకోకిలాలాప మనుచు నుండితిఁ గాని, పడఁతి నీవెలుఁ గెత్తి పలుకు టెఱుఁగ

తే. నలుక చాలింపు మనుచు నీయహితనృపతి, తాపకోద్భటధాటికిఁ దల్లడిల్లి
యడవులకు నేఁగి కులకాంత నాదరించు, వరనుతాటోపయోబయనరసభూప.

ప్రశ్నోత్తరమాలికోత్తరము.—

ఉ. ఎవ్వఁడు దేవతాగురుఁ డహీనశయానుఁ డనన్ త్రివిక్రముం
డెవ్వఁడు రామచంద్రుఁడు మహీవలయైకధురాధురంధరుం

డెవ్వఁడు భోగిభర్త జగదేకవిజృంభితదానదీక్షితుం
డెవ్వఁడు పోచిరాజునరసేంద్రుఁడె వార్ధిపరీతమేదినిన్. 196

వికల్పము.—

క. సమబలయుతవస్తువులకు, నమితవికల్పం బొనర్ప ననఘాలంకా
రమతజ్ఞులమతమున నది, యమరు వికల్పం బనంగ నది యెట్లన్నన్. 197

సీ. అలఘుకాంచనమయస్థలనివాసము మేలో, కాంచనస్థలవాసకలన మేలో
పుండరీకంబులదండ నుండుట మేలో, పుండరీకంబులదండ మేలో
మహనీయవాహినీమధ్యసంస్థితి మేలో, వాహినీశ్వరమధ్యవసతి మేలో
మహిషసహవాసవిహరణంబులు మేలో, మహిషీసహవాసమహిమ మేలో

తే. శైలకటకాశ్రయంబులు మేలో యతని, యంఘ్రికటకాశ్రయము మేలో యధిపుఁ గార
యనుచు నీశాత్రవులమంత్రులనువయింతు, రరిజయాటోప తొరగంటినరసభూప.

సముచ్చయము.—

క. మిగుల గుణక్రియ లెయ్యెడ, యుగపత్ప్రాప్తంబులుగ సముచ్చయము కృతిం
బొగడఁ దగుఁ ద్వివిధంబై, యగణితకవివినుత మగుచు నది యెట్లన్నన్. 199

గుణసముచ్చయము.—

క. నరసింహశౌర్యశోభా, స్ఫురణంబున జగము లెల్ల శోణము లయ్యెన్
బరరాజవదనవితతులు, హరినీలనిభంబు లయ్యె ననవరతంబున్. 200

క్రియాసముచ్చయము —

చ. అలకలు మొట్టి ముట్టె జఘనాంబరపంక్తికిఁ గిట్టి కిట్టె గు
బ్బలు రతిఁ బట్టి పట్టె కరపల్లవము ల్నలి వెట్టి పెట్టెయుం
జెలు నగుతారహారములు చిక్కులు వెట్టు నృసింహ నిద్విష
ల్లలన వనాలి కేఁగ విట లక్షణలక్ష్యము లై మహీజముల్. 201

ద్వితీయసముచ్చయము.—

క. పాయక ఖలేకపోత, న్యాయమున ననేకకారణము లొకకార్యం
బేయెడ సాధింపఁగ నుత, మై యపరసముచ్చయాఖ్య మగు నెట్లన్నన్. 202

క. శూరతయును ధీగతియు ను, దారతయు గభీరతయును ధార్మికతయు నీ
కారణజన్మస్ఫూర్తిదవి, తారము సూచించె నోబధరణిపువరసా. 203

సమాధి.—

క. కారణ మొక్కటి కార్యము, ధారుణి సాధింపఁ గాకతాళీయమువం
గారణము వేఱొకటి రా, నారూఢిసమాధి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 204

చ. అని మొన శ్రీనృసింహవసుధాధిపుతీవ్రచమూసమూహముం
గనుఁగొని యద్భుతం బొదవ ఖానవజీరులు వ్రేళ్లు నోళ్లకుం

ర్గానుపగఁ గాక తాళనయశోభఁ దదీయముఖాంగుళీనివే
శనములు ప్రాణరక్షణవిచారధురీణము లయ్యె వారికిన్. 205

భావికము —

క. క్షితిలోన నతీత మనా, గతములు ప్రత్యక్షమువలెఁ గనుపట్టుట న
ద్భుతనిరుపమార్థకథనం, బతిశయముగ భావికాఖ్య మగు నె ట్లన్నన్. 206

మ. నరవల్లాధిపకంబు దష్టభుజగవ్రాతంబుగా సింగిణుల్
గురుపక్షద్వితయంబు గాఁగ నరసక్షోణీశ్వరారూఢ మా
తురగోత్తంసము నిందిరాహృదయనాథుం దాల్చి ప్రత్యక్షబం
ధురపక్షీంద్రునిలీలఁ జూచు నహితస్తోమంబు భీమంబుగన్. 207

ప్రత్యనీకము.—

క. పగవాఁడు సమర్థుఁడుగా, మగఁటిమి వెస నతనిమీఁద నూరక తన కిల నా
పగవానిహితుల నొంచుట, యగుఁ గృతులం బ్రత్యనీక మని యె ట్లన్నన్. 208

క. నిదురవగాహశౌర్యము, భేదింపఁగ లేక విమతపృథివీశుఁ డనిన్
భేదించునృసింహాభవ, న్మేదురరథయద ప్రతాపవిత్రుని మిత్రున్. 209

వ్యాఘాతము.—

క. ఒకఁ డొకటిచేత నొక పని, యకలంకతఁ జేయ దాని నాహేతువుచే
నొకఁడు మఱి వేఱె చేయఁగఁ, బ్రకటవ్యాఘాత మెన్నఁబడు నె ట్లన్నన్. 210

క. రాజీవబాంధవుఁడు నిజ, తేజమున నొనర్చుఁ ద్రిజగతీతాపమున
వ్యాజవిరాజితతేజో, రాజి న్హరియించు వోబరాజునృసింహా. 211

పర్యాయము —

క. ఏకాధేయుం బరయ న, నేకాధారంబులందు నిర వైక్రమముం
జేకొనఁ బర్యాయంబు మ, హాకవిసంస్తుత్య మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 212

సీ. కందర్పహరునందుఁ గనువిప్పఁగా నేర్చి, శరవణోద్భవునందు శక్తి యెత్తఁగ
రామునందచలాంబరము గట్టఁగా నేర్చి, జలధిలంఘనునందు జంగ యెత్తఁగ
ఘటజానం దుభయపక్షములఁ బొర్లఁగ నేర్చి, వెసద్రోణియెడఁ బాలు వేఁడ నెత్తఁగ
మొగి వృకోదరునందు ముష్టి పూనఁగ నేర్చి, విజయునియెడఁ గగ్గవేధ యెత్తఁగ
తే. యనుదినంబును నభివృద్ధిఁ దనరు శౌర్య, శిశువు భవదీయదోస్తంభజృంభమాణ
ఖురళిఁ గాక్షేయచాలనస్ఫురణ మెత్తఁగ, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 213

సూక్ష్మము —

క. తలక్షితిఁ దలపోయ నసం, లక్షితసూక్ష్మేర కౌశలప్రకటనవై
చక్షణ్యము సూక్ష్మం బగు, నక్షీణకవిప్రశస్త మది యె ట్లన్నన్. 214

ఉ. ప్రాణమువంటి నాకు నిజభావము దాఁపఁగ జెల్లు నమ్మ సి
ప్రాణవిభుం బ్రభూతగుణబంధురుఁ జెప్పఁగదమ్మ యంచు వి

స్నానముగా సఖీజనులు నల్గడలం గదియంగ సైకత
శ్రోణి యురంబుమీఁద నఖసూచిక సేర్చె నృసింహభూవరా. 215

ఉదాత్తము.—

క. విశ్వోన్నతమై చెలఁగెడు, నైశ్వర్యము గలుగువస్తు నభినుతిసేయన్
శాశ్వత మగుచు నుదాత్తము, విశ్వంభరలోనఁ బొల్చు వినుమెట్లన్నన్. 216

మ. నృపు లర్పించినఁ జేడె లూడ్చి వెలికి న్నేర్పొప్పఁగాఁ గుప్పఁగా
నెపుడుం జల్లిన ముగ్గముత్తెములు ధాత్రీశాంగదస్వర్ణచూ
ర్ణపుఁ బ్రోవు ల్దగునిగ్రహాంగణములం దారాత్రధాత్రీనరా
ధిపముల్ స్వప్యయిభీతి నిగ్గాలుచురీతిన్ శ్రీనృసింహాధిపా. 217

పరివృత్తి.—

క. సమ మిచ్చి సమము గొనన, ల్పము నిచ్చి యనల్పము గొన భావింప నన
ల్పము నిచ్చి యల్పముం గొన, నమరుం బరివృత్తి త్రివిధమై యెట్లన్నన్. 218

సమపరివృత్తి.—

క. శ్రుతిహృదయరత్నభూషా, కృతులు కృతులకును నొసఁగి కృతులు నృసింహా
క్షితిపరి నిచేఁ గాంతురు, శ్రుతిహృదయాభరణములు విశోభితలీలన్. 219

అధికదానాల్పదానపరివృత్తి.—

క. నరసింహ నిదు వైరులు, కరసింహాలులూయభల్లగవయాహిపరం
పరకుఁ దమగృహము లొసఁగుచు, వనిన భజింతురు దదయవనమందిరముల్.

అల్పదానాధికదానపరివృత్తి.—

క. నరతనువు నీకి రాసికి, నరి యొసఁగి నృసింహభూప యనుపమరంభా
పరిరంభగుంభసంభ్రమ, భరితామరతాసుఖప్రభావముఁ జెందున్. 221

కారణమాల.—

క. ఇల నుత్తరోత్తరములకుఁ, బొలు పొందఁగఁ బూర్వపూర్వములు హేతువులై
యలరఁగఁ గారణమాలిక, యలంకరణరాజ మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 222

మ. హరిపాదాంబుజపూజనాభిరతిచే నైశ్వర్య మైశ్వర్యచా
తురిచే సజ్జనరక్షణంబు సుజనస్తోమావనస్ఫూర్తిచేఁ
జిరపుణ్యంబులు పుణ్యవాసనలచేఁ జెన్నొందు సత్కీర్తియు
న్నరసింహాధిప నీకె పొల్చు బుధసంతానైకచింతామణీ. 223

ఏకావళి.—

క. ధరఁ బూర్వపూర్వమునకు, నుత్తరోత్తరము క్రమసమాగతవిశేషణమై
పరఁగిన నేకావళి యన, వరు దగు సత్కృతులయందు నది యెట్లన్నన్. 224

క. అవనిధవాస్థానంబులు, కవియుతములు కవులు రచితకావ్యులు కావ్య
వ్యవహారము లమితనిధులు, న్నవనవగుణభూషితములు నరసింహనృపా. 225

మాలాదీపకము.—

క. మహిఁ బూర్వపూర్వమునకుఁ, దహి మీఁదగి నుత్తరోత్తరము రమ్యగుణా
వహమగు మాలాదీపక, మహీనవిఖ్యాతిఁ జెలఁగు నది యెట్లన్నన్. 226

క. గురుచాపముచే శరతతి, శరతతిచే శత్రుశిరము శత్రుశిరముచే
ధర ధరచే నీబాహువు, పరిలబ్ధం బయ్యె నోబపార్థివునరసా. 227

సారము.—

క. నిరవధిక ముత్తరోత్తర, నిరతోత్కర్షంబు దెలుప నిఖిలకృతులయం
దరుదై తగు సారాలం, కరణము కవివినుత మగుచుఁ గడు నెట్లన్నన్. 228

సీ. స్థావరజంగమాధారము త్రిజగంబు, లలజగంబు లజాండములఁ జెలఁగు
నాయజాండము లుండు వారిరోమకూపము, దాశౌరియును భోగిపై శయించు
నాభోగి జలధికోణావాస మొందు నా, కడలి కుంభజు చులుకంబుఁ జెందు
నాకుంభజుఁడు నింగి కేకఖద్యోతాభుఁ, డానింగి కబరి యై యతిశయిల్లు

తే. నీయశోలక్ష్మి కక్షీణనీతిచతుర, చతురుదధిమేఖలావృతక్షితిధురీణ
చటులభుజదండదండితోత్కటమదారి, వీరపరివార యోబభూవిభునృసింహ. 229

క. రసవత్ప్రియము లూర్జ, స్విసమాహితములును నిచట వివరింపఁగ లే
దసమరసప్రకరణమున, రసభావాద్యుపనిబద్ధరసములు గానన్. 230

ఉ. సొమ్ములు సొమ్ములుం గలయుసొంపులఁ బుట్టెడురీతిఁ గార్యజా
లమ్ములయం దలంకృతు లలంకృతులుం గలయంగ శోభ మై
నిమ్మహిఁ బొల్చుఁ దద్ఘటన మెన్నికతోఁ దిలతండులా స్థిరూ
పమ్మునఁ బాలునీరనయుభాతిఁ దగున్ద్వివిధత్వ మొందుచున్. 231

క. తిలతండులరూపమ్మున, నలరు న్సంసృష్టిసంకరాఖ్యము పాలీ
రిల నేక మైనకైవడిఁ, దెలుపుం దత్సంకరంబు త్రివిధము కృతులన్. 232

తే. ఎనయ నంగాంగిభావంబు నేకవాచ, కానుబంధంబు సందేహ మనఁగ నెట్లు
పొలుచు సంసృష్టిసంకరంబులకు వరుస, లక్ష్యముల నేర్పరించెద లలితఫణితి. 233

సంసృష్టి.—

క. వారిదబలాకులగిరికుచ, వరచందనరజము లగుభవత్కీర్తిరుచుల్
నిరవద్యసుధాంభోధి, స్ఫురణంబు వహించె నోబభూవరునరసా. 234

క. వారిదబలాచందన మయి, యరు దగునను రూపకంబు నమృతాంభోధి
స్ఫురణంబుఁ దాల్చె ననియెడి, సరసనిదర్శనయుఁ బొల్చు సంసృష్టి యనన్.

అంగాంగిభావసంకరము.—

క. అనిజిహ్వాభయదం బై, యసమమహాబలవిశేషహారియు నై యి
వ్వసుధ భవద్భుజదండము, బొసఁగుఁ ఫణిమాడ్కి నోబభూవరునరసా. 236

క. ఆనిజిహ్వాక యనురూపక, మసమమహాబలవిశేషహారిశ్లేషం
బెసఁగు ఫణిమాడ్కి భుజమను, వెస నంగాంగిత్వ మొందెఁ దెలియ నుపమతోన్.

ఏకవాచకానుప్రవేశసంకరము.—

క. విశ్వామిత్రమదాసహ, శాశ్వతసౌభాగ్య మగుమ సతతోన్నత మై
విశ్వనుతశ్రీనృసింహము, హిశ్వగ నియని వసిష్ఠునిడమబోల్చున్. 238

క. నీవాలు వసిష్ఠునివలె, నేవేళఁ జెలంగు నన్న నేకపదవిశే
షావిర్భూతము లగుచున్, శ్రీవెలయన్ శ్లేష ముపమ చెలఁగును నిచటన్. 239

సందేహసంకరము.—

క. పాకారితురగరాకా, శోకారికహానుకారికోమలరుచియై
యేకాలము గఁజిల్లును, నీకీర్తిమరాళి యోబనృపవరసింహా. 240

క. ఇలఁ గీర్తి హంసి యనుచో, సలలితగతి హంసివంటిసత్కీర్తియె కా
కిలఁ గీర్తి యనెడుహంసియొ, తెలియ దుపమరూపకంబు తేటఁగ నిచటన్. 241

క. ఈరీతిం గొన్నియలం, కారము లేర్పఱిచినాఁడఁ గడమదడమనే
నేరక వర్జించుటగా, దారయ విస్తారభీతి నాపాదింపన్. 242

శా. మక్షామండుపపండువాఘయదదోర్దాహాత్త్యక్షాటీమహా
తుక్షార ప్రతిరుద్ధభూభునవహిందూరాజ్యసంస్థాపనా
ప్రాక్షదోర్బితకులోత్థితధ్వజపట ప్రాయప్రసర్పద్యశ
స్సృక్షిర్వీక్ఱతశర్వకంక ణనమస్యాజాలకోలాహలా. 243

క. సాహిత్యభోజ భూజన, సౌహిత్యనిదాన దాన సంతానమహా
బాహావదానవాహా, గోహాణరేవంతలలితరూపజయంతా. 244

సర్గపంచకరహితసుగంధివృత్తము.

హారహీరసారసారిహారశైలవాసవో, ర్వీరుహాహిహారశేషవేషహాసలాలస
శ్రీరసోరుయాశసాంశుశీలవైరివీరసం, హారసారశౌర్యసూర్యహార్యవార్యసాహసా.

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశ ప్రతిభాబంధుర ప్రబంధపరనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ సుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమావధాన శారదామూర్తి ప్రణీతం బైన వరసభూపాలీయం బనఁ దద్రాజనామధేయాంకితం బై పొల్చుకావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధఁబునం దర్థాలంకారవిభాగఁబును సంకరసంసృష్టినిర్ణయఁబు నన్నది సర్వఁబును బంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

'వావిళ్ల' ప్రెస్, తండయార్పేట, చెన్నపురి.—1920.